

Y-Generáció a Közép-Dunántúlon - regionális kutatás a fiatalok helyzetének alakulásáról 1995-2005 között

Kutatási beszámoló

A tanulmányt készítette: Szanyi Ágnes, Mahler Balázs, Jakab Márk, Pereces Gábor,
Szabó Ferenc, Pordán Attila

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
H-8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.
Tel: (22) 502-276, Fax: (22) 379-622
projekt@echosurvey.hu; www.echosurvey.hu

Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Közhasznú Társasággal!

A kutatási beszámoló kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet

8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.

Tel: +36 (22) 502-276

Fax: +36 (22) 379-622

www.echosurvey.hu

info@echosurvey.hu

TARTALOM

I. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	4.o.
II. A RÉGIÓ FIATALJAINAK HELYZETE AZ ECHO NETWORK KUTATÁSAINAK TÜKRÉBEN	8.o.
II.1. Bevezető	8.o.
II.1.2. A kutatás alanyai	9.o.
II.1.3. Módszertan	9.o.
II.2. Általános demográfiai helyzetkép	10.o.
II.3. Egzisztencia, család	14.o.
II.4. Egészségmegőrzés	17.o.
II.5. Szabadidő és médiafogyasztás	24.o.
II.6. A fiatalok értékrendje	34.o.
II.7. Az y-generáció jövőképe	38.o.
II.8. A fiatalok településükhöz való viszonya	44.o.
II.9. Összegzés	46.o.
III. AZ IFJÚSÁG HELYZETE A KÖZÉP-DUNÁNTÚLI RÉGIÓBAN AZ IFJÚSÁG 2000 - KUTATÁS ADATAI ALAPJÁN	48.o.
III.1. Bevezető	48.o.
III.2. Általános demográfiai helyzet	48.o.
III.3. Egészség, sport	51.o.
III.4. Értékrend	57.o.
III.5. Kulturális fogyasztás	59.o.
III.6. Egyéb adatok	62.o.
IV. ESETTANULMÁNYOK	66.o.
IV.1. A régiós szolgáltatások az esettanulmányok tükrében	66.o.
IV.1.1. Nemzetközi mobilitás, nemzetközi munka	66.o.
IV.1.2. Kulturális szolgáltatások a régióban	68.o.
IV.1.3. Szociális jellegű régiós szolgáltatások	69.o.
IV.1.4. Pályaorientációs programok és szervezetek a régióban	70.o.
IV.1.5. Drogprevenációs szolgáltatások és programok a régióban	71.o.
Mellékletek	73.o.
I. Esettanulmány a nemzetközi ifjúsági munkába való bekapcsolódást, a nemzetközi ifjúsági mobilitást segítő szervezetek munkájáról a Közép-Dunántúli Régióban	73.o.

II. Kulturális szolgáltatások a Közép-Dunántúli Régióban Ifjúsági közösségi terek és szabadidő, kulturális programok, szervezetek bemutatása	86.o.
III. Halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokat segítő szolgáltatások a Közép-Dunántúli Régióban - Az állami és nonprofit szervezetek működése, az esélyegyenlőséget és integrációt segítő programok típusai	98.o.
IV. Pályaorientációs programok és szervezetek, az ifjúsági foglalkoztatást elősegítő szolgáltatások a régióban	108.o.
V. Esettanulmány az állami és non-profit szervezetek drogprevenációs szolgáltatásairól és programjairól a Közép-dunántúli régióban	117.o.
VI. Statisztikai táblázat	127.o.

I. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az utóbbi évtizedben zajló folyamat a felnőtt lakosság és a tanulók értékrendjének átalakulása. Emögött, illetve ezzel párhuzamosan a kilencvenes évek végére megindult a generációs korszakváltás folyamata is, azok a tanulók akik a kilencvenes évek elején kezdték iskolai pályafutásukat már teljes mértékben a megváltozott gazdasági és társadalmi környezetre szocializálódnak. Egyes kutató szakemberek szóhasználatával Y-generációnak jelölt korosztály nemcsak fogyasztói szokásaiban más, hanem az új technikai eszközökhöz való viszonyulásaiban és életmódjában is eltér szüleitől.

Tanulmányunkban először áttekintjük a régióban az Echo Network által készített kutatások eredményeit, majd az Ifjúság 2000-kutatás legfontosabb eredményeit, végül néhány esettanulmányon keresztül bemutatjuk az ifjúság számára a régióban nyújtott szolgáltatásokat.

A kutatásaink eredményeit röviden összefoglalva elmondhatjuk, hogy az 1998-2001 között készült felmérések is azt az általános tendenciát támasztották alá, hogy a nagyobb településeken magasabb a szülők iskolai végzettsége. Veszprém azonban, annak ellenére, hogy valójában csak a harmadik legnagyobb város, messze magasabban képzett lakosokkal rendelkezik, mint a hasonló méretű Tatabánya, vagy Dunaújváros.

A régió fiataljainak több mint 40 százaléka felfele mobil, de iskolatípusok szerint ez leginkább a középiskolásokra jellemző.

A családok felbomlása is megfigyelhető a régióban. A nagyobb városokban több fiatal él csonka családban, mint a kisebb településeken, főleg a dunaújvárosi fiatalok vannak hátrányos helyzetben, egyharmaduk csak az egyik szülőjével él együtt. A családok nagysága a település méretétől és a szülők iskolai végzettségétől függ.

A családi kapcsolatok meggyengülését is megfigyelhettük a régióban. Főleg Veszprémben volt ez szembetűnő, ahol két alkalommal is megkérdeztük a fiatalokat. A nagyvárosi fiatalok családjának 10-15 százaléka még a hétvégéket sem tölti együtt, nem beszélgetnek, kapcsolataik csak formálisak. A nagyvárosi élet negatívan hat a családi kapcsolatokra, és minél nagyobb a település annál inkább igaz ez a megállapítás.

A vizsgált településeken a fiatalok átlagosan 20 százaléka nem táplálkozott rendszeresen, és ami a rendszeres testmozgást illeti, szintén nem voltak túl jók az eredmények, naponta, átlagosan a fiatalok 15-20 százaléka sportolt, ami ebben az életkorban alacsony.

A tudatos egészségkárosítás is egyre inkább jellemzi a fiatalokat. Átlagosan 25 százalékuk dohányzott rendszeresen a vizsgált településeken, és a rászokás aránya 1998 és 2001 között

drasztikusan nőtt. Veszprémben, például 21 százalékról 30 százalékra. Minden településen a szakmunkás tanulók, és a rosszabb iskolai eredményekkel rendelkezők voltak a legnagyobb veszélyben. A szülői minta nagyon erős hatással volt a gyerekekre, és, sajnos, a családok több mint felében dohányzott valamelyik szülő.

A rendszeres, heti alkoholfogyasztás is nagyon magas volt a fiatalok körében. Átlagosan 30 százalékuk fogyasztott rendszeresen alkoholt. Az absztinensek aránya rohamosan csökkent.

A drogfogyasztás tekintetében a kisebb településeken élők kevésbé voltak veszélyeztetve, mint a nagyvárosiak. A fiataloknak, saját bevallásuk szerint, 12 százalékát érintette a kábítószer-fogyasztás, de a valós arány ennél valószínűleg magasabb lehet, hiszen egynegyedük személyesen is ismert olyan fiataalt, aki drogokat árusított. A drogok esetében a korcsoporthatás nagyon erős volt. Elgondolkodtató, hogy a fiataloknak csak 10-15 százaléka nem károsította egészségét semmilyen módon.

A fiatalok szabadidős tevékenysége éppen úgy a passzív időtöltések felé tolódik el, mint a felnőttek esetében. A zenehallgatás és a tévé, videó nézés volt a legelterjedtebb szabadidős tevékenység, a fiatalok átlagosan körülbelül heti 20 órát töltöttek televízió nézéssel, míg az olvasás átlagosan 60 százalékuknak jelentett rendszeres elfoglaltságot. A számítógépezés egyre gyakoribb szórakozás, és már 2000-ben is megjelent az internet-használat, mint szabadidős tevékenység. Ezek az új szórakozási formák elsősorban az olyan közösségi tevékenységek rovására terjednek, mint a klubokba járás, és a hasonló közösségi élményt adó szabadidős tevékenységek.

A sikeres élet jellemzői közül a fiatalok a legfontosabbnak az anyagiakat tartották, majd a társas kapcsolatokat és az önfejlesztést. Az első a fiúknak volt fontosabb, a második a lányoknak és a jó tanulmányi eredménnyel rendelkezőknek. Az önfejlesztés szintén a jobb tanulóknak volt szignifikánsan fontosabb, míg a dinamizmus a felfelé mobil tanulóknak.

Az a jellemző tendencia, hogy a fejlett országokban az olyan életesemények, mint a tanulás befejezése, a munkába állás, önállósodás és családalapítás kitolódik a fiataloknál, az általunk megkérdezett fiatalokra is jellemző, mert a terveikben a házasság átlagosan 24-25 éves korukban, a gyermekvállalás pedig, 25-26 éves korukban szerepelt. De jellemzően ezekben a dolgokba voltak a fiatalok a legbizonytalanabbak a jövőjükkel kapcsolatban, 40-50 százalékuk nem is tudott válaszolni.

Általában optimisták a fiatalok a jövőjüket tekintve, valamivel jobb életet remélnék, mint a szüleiké. Viszont ezt úgy látják elérni, hogy egy pénz és részben karrier-orientált attitűdöt vesznek fel.

A városukhoz a Székesfehérváron és Veszprémben élőknek volt a legjobb a viszonya. A kisebb városokban élők több szegélynivalót láttak városukban, mint büszkeségre okot adót. A nagyobb városok közül Székesfehérvárt látták a leginkább fejlődőnek a fiatalok, és szívesen éltek volna ott a jövőben is, a kisebb városok közül Herendet tartották a leginkább fejlődőnek az ott élők

Az Ifjúság 2000 kutatásnak köszönhetően országos, regionális szinten is össze tudjuk hasonlítani a Közép-Dunántúli régióban élők helyzetét a más régióban élőkével.

A régióban élők fiatalok általában kedvezőbb körülmények között éltek 2000-ben, mint más régiók fiataljai. De ami az egészségüket illeti, nem mondható el ugyanez.

Budapest után, ugyan, itt dohányoztak legkevesebben napi rendszerességgel, az alkoholfogyasztás tekintetében azonban a második legrosszabb eredményeket mutató régió volt. Drogérintettség tekintetében is harmadik helyen állt.

Ami a fiatalok pszichés állapotát illeti, szintén elég rossz volt a helyzet 2000-ben. A fiatalok majdnem egyharmada mondta, hogy gyakran szokott idegeskedni. Ezzel a harmadik legszorongóbb régió volt, bár azoknak a száma, akik viszont egyáltalán nem szoktak idegeskedni is magasabb volt az országos átlagnál. A kedvetlenség ennél jóval kevésbé volt jellemző a régióban élő fiatalokra, és országosan is az átlagnál alacsonyabbnak bizonyult az ezzel küzdők aránya.

Átlagos volt a rendszeresen sportolók aránya a régióban, akik viszont nem sportoltak, átlagon felüli arányban válaszolták, hogy nem tartják fontosnak, szükségesnek.

Az értékrenddel kapcsolatos kérdésre adott válaszoknál nem áll rendelkezésünkre régiókénti bontás. Nagyon tanulságos, hogy a fiatalok a legfontosabbnak a családi biztonságot tartották, valamint a békés világot, a szerelmet, az igaz barátságot, a belső harmóniát és a szabadságot.

Szüleik életével a közép-dunántúliak voltak a budapestiek után a legelégedetlenebbek. A baráti kapcsolataik viszont átlagosak voltak a régióban élő fiataloknak.

A kulturális fogyasztás tekintetében a régió fiataljai aktívabbnak bizonyultak más régiókban élő társaiknál. Kevesebb időt töltöttek a tévé előtt, többet olvastak, gyakrabban jártak moziba, színházba, kiállításokra, mint az átlag.

Viszont kevésbé voltak ambíciózusak a továbbtanulás tekintetében, mint más régióban élők. Munkaerőpiaci helyzetük kedvezőbb volt, mint a legtöbb régióban, itt volt Budapest után a legalacsonyabb a munkanélküliség a körükben. Az átlagosnál többen éltek szüleiknél, de ennek ellenére elégedettek voltak lakáskörülményeikkel. Ugyanakkor országosan is itt volt a legmagasabb a lakáscélú megtakarítások aránya, ami nem meglepő, hiszen a fiatalok kétharmada mondta azt, hogy soha nem fordult elő, hogy elfogyott volna hónap végére a család pénze. Tehát, ebben a régióban éltek a legjobb anyagi körülmények között a fiatalok.

Számítógéppel való ellátottságuk és internet-használati szokásaik nem tértek el jelentősen a többi régióban élőkétől, és hasonlóan a legtöbb fiatalhoz, csak kevésbé érdeklődtek a politika iránt.

Viszont Közép-Dunántúlon volt a vallásos fiatalok aránya országosan is a legmagasabb. Mindössze 28 százalékuk mondta, hogy nem tartozik egyik vallási közösséghez sem.

Az esettanulmányokban öt ifjúsági szolgáltatási területet vizsgáltunk meg arra fókuszálva, hogy a szolgáltatások mennyire fedik le az igényeket, milyen problémák merülnek fel az adott területen, és milyen lehetőségek vannak a jövőre nézve az egyes területeken.

Általánosságban az a tapasztalat, hogy minden szolgáltatási területen vannak problémák, amelyek főleg abból adódnak, hogy az információhiány és szakmai kompetenciahiány miatt kihasználatlanok maradnak a lehetőségek. Mindazonáltal a civil szervezetek általában még így is hatékonyabban működnek és válaszolnak a felmerülő igényekre, mint az állami vagy a forprofit szervezetek. A jövőben megoldandó problémák nagy vonalakban a következők: a kompetenciák növelése a lehetőségek jobb kihasználása érdekében, az állami intézmények kötelezettségeinek törvényi meghatározása, a régiós szintű gondolkodás erősítése.

II. A RÉGIÓ FIATALJAINAK HELYZETE AZ ECHO NETWORK KUTATÁSAINAK TÜKRÉBEN

II.1. BEVEZETŐ

Az Echo Network munkatársai 1995 óta készítenek ifjúságkutatásokat a közép-dunántúli régióban. Ezek a kutatások szerteágazó tematikát ölelnek fel, az általános demográfiai és társadalmi helyzettől kezdve az ifjúsággal foglalkozó intézmények működésén, az iskola világán és az érdekérvényesítésen keresztül az attitűdökig, értékekig, jövőre vonatkozó elképzelésekig.

A régióban több településen is folytak kutatások, többek között Székesfehérváron, Veszprémben, Tatabányán, Herenden, Zircen, Enyingen, Kislángon, és Dunaújvárosban.

A települési ifjúságkutatások jó része a települési önkormányzatok felkérésére készült, abból a célból, hogy az ifjúsági feladatok hatékonyabb ellátása tudományosan megalapozott helyzetkép alapján kezdődhessen meg. Az ifjúságkutatások másik része pedig, egy-egy nagyobb program – „Az ifjúsági érdekérvényesítés csatornáit”, „Ifjúságkutatás 2000 - Nagyvárosi fiatalok az ezredfordulón” – részeként zajlott le.

A következőkben az elmúlt évtized több mint harminc kutatásának fontosabb eredményeit, tanulságait szeretnénk összefoglalni, kiemelve az esetleges területi eltéréseket és az időbeni változásokat.

Az összefoglaló elemzés során a székesfehérvári, veszprémi, tatabányai, dunaújvárosi, zirci, enyingi, herendi és kislángi fiatalok helyzetéről adunk képet. A tanulmányban az összehasonlító grafikonokon a települések nagyságuk szerinti sorrendben szerepelnek.

A kutatások 1998 és 2001 között zajlottak. Mivel egyes kutatások eltérő kérdőívvel készültek, csak korlátozott összehasonlításra nyílik mód. A közvetlen összehasonlítás másik akadálya, hogy a különböző településeken gyakran eltérő korosztályt kérdeztünk meg. Táblázatban látható, hogy hol melyik korosztály válaszolt a kérdésekre, és hogy melyik évben készült a kutatás. A lakosok számának feltüntetését azért tartottuk fontosnak, mert az eredmények összehasonlításánál ez alapján próbáltunk meg trendeket felállítani. (Az adatok a KSH 2004-es adatbázisából származnak.)

Település neve	Megkérdezett korosztály	Kérdés év	Lakosok száma
Székesfehérvár	14-18 évesek	2000	101 778 (2004)
Tatabánya	14-18 évesek	2000	71 626 (2004)
Veszprém	14-18 évesek	2001	61 470 (2004)

Dunaújváros	14-18 évesek	2000	52 142 (2004)
Zirc	12-19 évesek	1998	7365 (2004)
Enying	8-19 évesek	1999	7142 (2004)
Herend	14-27 évesek	1998	3569 (2004)
Kisláng	8-14 évesek	1998	2615 (2004)

Előfordult, hogy egyes kérdések nem szerepeltek minden kérdőívben, ilyenkor azokat a településeket, ahol nem vagy máshogyan hangzott el a kérdés, kihagytuk az elemzésből.

II.1.2. A kutatás alanyai

Minden társadalomtudományi vizsgálódás alapvető kritériuma a munka során használni kívánt fogalmak pontos meghatározása, annak tisztázása, hogy mit is kell értenünk az egyes fogalmak alatt.

Az ifjúságkutatás során ilyen alapvető elem, hogy meghatározzuk kiket is értünk fiatalok alatt, mire fog fókuszálni a kutatás. A szakirodalomban a legelterjedtebb szegmentáló dimenzió az életkor, a kutatások során a kutatók is ezt fogadták el, s az ifjúsági kategória határait 14-29 év között határozták meg. Egyes kutatásokban, a kutatási cél érdekében, azonban, valamelyest eltértek ettől a behatárolástól.

II.1.3. Módszertan

A kutatók sokoldalú módszertant alkalmaztak, kvalitatív és kvantitatív módszereket is bevontak az adatgyűjtésbe, hogy az ifjúság helyzetét minél több dimenzióból ismerhessék meg. A legtöbb kutatás kérdőíves adatfelvételre épült, amelyet különböző típusú – személyes, fókuszcsoportos – interjúkkal, esettanulmányokkal egészítettek ki. A kutatások során a fiatalokat és a fiatalokkal foglalkozó szakembereket – mind az állami intézmények, mind a civil szervezetek részéről – egyaránt megkérdezték.

II.2. ÁLTALÁNOS DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

A kutatások általában általános települési ifjúságkutatás voltak, és mindegyikük tartalmazott általános demográfiai helyzetelemzést is. Többségük reprezentatív volt a települések általános vagy középiskolásaira, illetve Herenden a 18-27 éves korosztályra is.

A demográfiai helyzetelemzés az alapsokaság életkori megoszlásáról, nemi összetételéről, iskolai végzettségéről – ha van -, a szülők iskolai végzettségéről, és ez alapján a mobilitási jellemzőkről számolt be. De ezen tanulmány keretében csak a számunkra fontosabb adatokkal, iskolai végzettséggel, a szülők iskolai végzettségével, és a mobilitási adatokkal foglalkozunk.

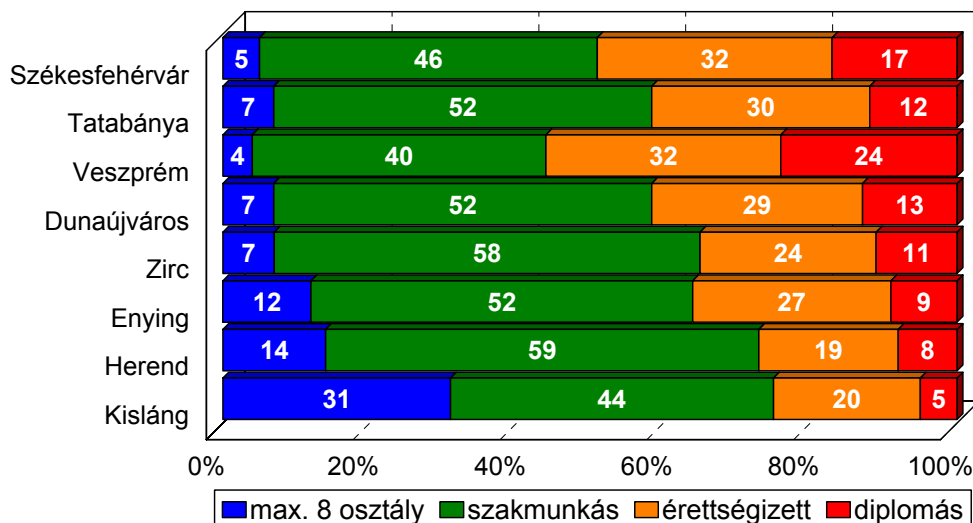
A legtöbb kistelepülésre jellemző, hogy alacsony az átlagos iskolai végzettség a fiatalok között. A mi herendi kutatásunk is ezt igazolta. A 18-27 éves herendi fiatalok között 9 százalék volt a maximum 8 általános iskolai végzettség, míg a diplomások aránya 4 százalék volt.

Az iskolázottsággal kapcsolatban érdemes figyelembe venni, hogy a kistelepüléseken csak általános iskola van, ezért középiskolába már a nagyobb településekre járnak át a fiatalok. Jellemző, hogy, például Enyingen 1999-ben az általános iskolás tanulók 94 százaléka helybéli lakos volt, 2 százalékuk Bozsokról, 3 százalékuk Kabókapusztáról járt be. A középiskolásoknak viszont csak 26 százalékát adta a város, s túlnyomó többségük más településekről járt be. Az ilyen kisvárosokból viszont, a középiskoláskorú gyerekek mennek a nagyobb választási lehetőség miatt a közelben lévő nagyobb városokba.

A zirci is jó példa erre: a két zirci középiskola tanulóinak jelentős része (a gimnáziumban 67, az SZKI-ban 74 százalék) nem zirci lakos volt, hanem az alacsonyabb iskolázottsági szinttel rendelkező kis településekről járt be. Ezzel párhuzamosan érezhető, hogy a képzetesebb zirci szülők - már csak kínálati paletta szélessége miatt is - Veszprém vagy más városban lévő középiskolába járatják a gyermeküket.

Eddigi tapasztalataink alapján a legfontosabb magyarázó változók egyike a szülők iskolai végzettsége, azon belül is az apa iskolázottsága. Nézzünk meg egy összesítő táblázatot a vizsgált településen élő fiatalok édesapjának iskolai végzettségéről.

A szülők iskolai végzettségének megoszlása

A mi kutatásaink is azt az általános tendenciát támasztották alá, hogy a nagyobb településeken magasabb a szülők iskolai végzettsége. Veszprém azonban annak ellenére, hogy valójában csak a harmadik legnagyobb város, messze magasabban képzett lakosokkal rendelkezik, mint a hasonló méretű Tatabánya vagy Dunaújváros.

A település mérete és a lakosság iskolai végzettsége közötti kapcsolat még szembetűnőbb, ha különbséget teszünk a helyben lakók és a bejárós diákok között. Például a Dunaújvárosban lakó diákok 18 százalékának volt diplomás az édesapja, és 35 százalékának rendelkezett érettségivel. A környező településről naponta bejáró tanulók szüleinek túlnyomó többsége (60 százalék) szakmunkás volt, s közel egytizedük édesapja maximum általános iskolát végzett. A gimnáziumi képzés - bár a tanulók egynegyede volt bejárós - alapvetően helyi igényeket elégített ki. Ezzel szemben a szakközépiskolai képzésében résztvevők fele részben voltak dunaújvárosiak, a szakiskolásoknak pedig csupán 36 százaléka volt helyi, s többségük a környező településről naponta bejáró diák volt.

Míg a Tatabányán lakó tatabányai középiskolások szüleinek 16 százaléka volt diplomás, s 31 százalékuk érettségizett, addig az alacsonyabb iskolázottsági szintű, hátrányos helyzetű környező településekről naponta bejáró tanulók szüleinek 7, a kollégisták szüleinek pedig csak 4 százaléka volt diplomás.

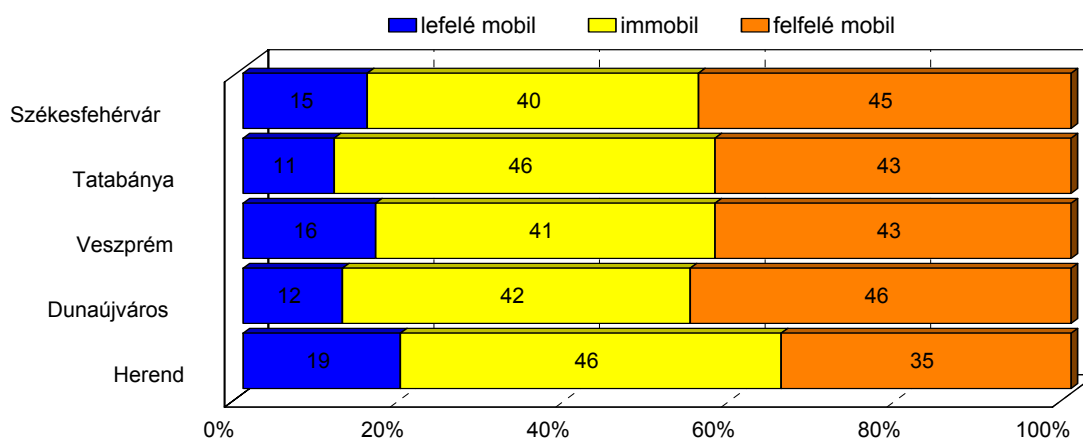
A kulturális tőke hiánya vagy kisebb "mennyisége" a település méretének csökkenésével itt is utolérhető. Minden általunk vizsgált településre igaz volt, hogy a helyben lakó diákok szüleinek iskolai végzettsége magasabb volt, mint a bejárósoké vagy a kollégistáké.

Abból, hogy a középiskolás korú fiatalok melyik intézményt választották (gimnázium, szakközépiskola, vagy szakiskola), vagy a 18-29 éves korosztály milyen iskolai végzettséggel rendelkezik, valamint az apa iskolai végzettségének ismeretében megállapítható, hogy egy-egy településre mennyire jellemző a generációk közötti mobilitás.

Országos tendencia, hogy a teljesen képzetlen szülők gyerekei között jóval átlag alatti az érettségit adó középiskolába járó fiatalok aránya, s ez a kulturális tőke hátrányának újratermelődését jelzi.

A régióban a kisebb települések közül csak Herenden vizsgáltuk a mobilitást. Itt 35 százalék volt a felfelé irányuló mobilitás. A nagyobb városokban nagyobb felfelé irányuló mobilitás volt megfigyelhető, Dunaújvárosban (46 százalék), és Tatabányán (43 százalék) is 40 százalék feletti. Míg a regionális központban, Székesfehérváron a diákok 40 százaléka immobil, 15 százaléka lefelé mobil, 45 százaléka felfelé mobil volt, Veszprémben pedig, 41 százaléku volt immobil, 16 százaléku lefele, 43 százaléku felfele mobil. Az összes vizsgált település közül Dunaújvárosban volt a legnagyobb a felfele irányuló mobilitás.

Mobilitási irányok az egyes településeken

A különbség azonban nem csak települési szinten, hanem az iskolatípusok szintjén is megfigyelhető volt. Általánosan elmondható, hogy a gimnáziumba járók körében volt a legmagasabb a szülők végzettségéhez képesti felfelé mobilitás, itt a 63 százalékot is elérte Dunaújvárosban. A szakközépiskolákban ez valamivel alacsonyabb volt, és alig haladta meg a 10 százalékot a szakiskolákban.

Mivel a Dunaújvárosi Főiskola diákjait is megkérdeztük, kiderült, hogy itt még nagyobb volt a felfelé mobilitás, elérte a 73 százalékot. Ennek az a magyarázata, hogy egy családban az első generáció, amely diplomát akar szerezni, nagyobb valószínűséggel jelentkezik kevésbé elismert, vagy újabban alapított felsőoktatási intézménybe, mert a családban nincs hagyománya és presztízse a felsőoktatási intézményeknek, és a szülők és maga a gyermek is kevésbé tudja felmérni, hogy milyen különbségek vannak az egyes intézmények között.

Nincs tehát lezárva a mobilizációs csatorna, nem determinisztikus a családi háttér, de nagyon erős a hatása.

II.3. EGZISZTENCIA, CSALÁD

Köztudott, hogy az elsődleges szocializációs közeg, a család meghatározó szerepet tölt be az egyén életében. Kutatásainkban is kitértünk rá, mert számos olyan ifjúsági probléma van, melynek gyökere a családban, a családi mintában keresendő. Nemcsak a neveltség és az erkölcsi szint alakulásának legfontosabb színtere, hanem követendő mintákat, életmódbeli mintázatokat, kulturális tőkét ad át a felnövekvő generációknak, továbbörökíti az adott mikroközösségre jellemző viselkedés irratlan szabályait.

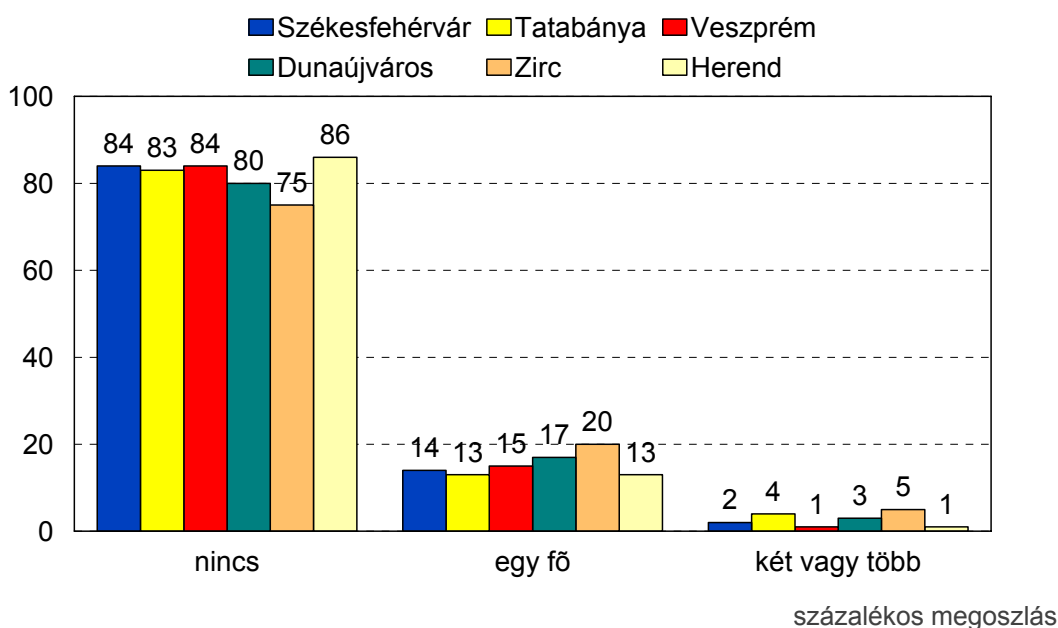
1998-2001-ben, kutatásaink szerint a nagyobb városokban több csonka család volt, mint a kisebb településeken. Dunaújváros azonban kissé kilógott a sorból, ugyanis itt volt a legtöbb olyan család, ahol az édesanya vagy az édesapa már nem élt együtt a családdal. Fehérváron a fiatalok 75 százaléka, Veszprémben 73 százaléka, Dunaújvárosban 67 százaléka, Tatabányán 81 százaléka, Zircen 84 százaléka, Kislángon pedig, 82 százaléka élt teljes családban. Látható, hogy az említett Dunaújváros kivételével a település nagyságának csökkenésével nő a teljes családok aránya. Ez általános szociológiai jelenségnek mondható, aminek a hátterében számos tényező áll, többek között a nagyobb városok gyorsabb élettempója, ami nagyobb stresszt, több konfliktust jelent a családok számára, vagy a nagyobb városok személytelenebb, liberálisabb légköre, ahol könnyebb elválni a közösség rosszallása nélkül, és még sorolhatnánk.

Jól mérhető volt kutatásainkban, hogy a szülő iskolai végzettségének növekedésével csökken a közös háztartásban élők átlagos száma. Míg az alacsony végzettségű apák családjában közel 5 fő volt az átlag családonként, a diplomás apák családjában 3-4 fő. A kisebb településeken szintén többen éltek egy családban, mint a nagyobb településeken.

A család összetétele, kulturális tőkéjének szintje mellett a másik fontos tényező, amely járulékos hátrányokat okozhat, a munkanélküliség. A diákok számára a munkanélküliség - igaz egyenlőre csak közvetve, de - megélt jelenség.

Az 1998-2000-ben készült kutatásainkban felmértük, hogy mennyire érinti a fiatalok családját ez a probléma. A nagyobb városokban általában kevesebb a munkanélküli, mint a kevesebb munkalehetőséget biztosító kisebb városokban. Az általunk vizsgált települések egy kicsit más képet mutattak. Fehérváron és Veszprémben 16 százalékot, Tatabányán 17 százalékot, Dunaújvárosban 20 százalékot, Herenden 14 százalékot és Zircen 25 százalékot érintett a megkérdezettek fiatalok közül közvetve a munkanélküliség.

Hány munkanélküli van a családban?

Láthatjuk, hogy a dunaújvárosi fiatalok ebből a szempontból is rosszabb körülmények között éltek, mint többi nagyobb városban élő társuk.

A munkanélküli családtag számos szempontból érinti hátrányosan a családot, elsősorban természetesen egzisztenciálisan, de az ebből eredő mentálhigiénés, értékrendi problémák veszélye sem elhanyagolható.

A korrelációs számítások alapján gyenge összefüggés volt kimutatható a fiatalok tanulmányi átlaga, a szülő iskolai végzettsége és a munkanélkülivé válás között a legtöbb településen. Ez a jelenség is mutatja a kulturális tőke fontosságát.

A családi élet legfontosabb színterei a hétköznapiak látszó események, közös programok, amikor a család élete közösségben zajlik. A családi kapcsolat minőségét az interperszonális interakciók száma alapján próbáltuk meghatározni. Megkérdeztük a diákokat, mennyire jellemző családjukra, hogy különböző alkalmakkor együtt vannak, beszélgetnek-e egymással.

Hasonlóan alakult a fiatalok véleménye minden településen. A fiatalok többsége jellemzőnek tartotta családjára, hogy sokat beszélgetnek, gyakran töltik együtt a hétvégéket, és általában is gyakran vannak együtt. A közös házimunka vagy a közös nyári szabadság már kevésbé volt jellemző, és kevés tanuló mondhatta el, hogy időnként együtt kirándul a család, vagy együtt reggelizik. A legkevésbé

moziba vagy szórakozni mentek családjukkal a fiatalok. (Számszerűsített adatokat az eltérő lekérdezési és értékelési módszerek miatt nem érdemes felsorolni.)

A veszprémi két kutatás lehetőséget adott az összehasonlításra. Elég elszomorító volt az 1998 és 2001 között a családi kapcsolatok lazulása. Összetett mutatót készítettünk a családi kapcsolatok erősségének mérésére, ahol százas skálán a 75 pont lenne az ideális. 1998-ban a veszprémi családok 68 pontot értek el ezen a skálán, 2001-ben 49-et.

A csonka családokat is megvizsgáltuk, és azt találtuk, hogy különbségek mutatkoztak a családi kapcsolataikban a teljes családokhoz képest. A közös nyári program, a gyakori együttlét és a közösen töltött hétvégék esetében a csonka családban élő fiatalok sokkal kevésbé számíthattak a családi háttérre. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a közösen végzett házimunka és a beszélgetések tekintetében éppen a csonka családokban mértünk egy kicsit magasabb aktivitást, bizonyos szinten talán kényszerűségből is.

Mindent összevetve a vizsgált dunaújvárosi diákok családjainak egytizede, a székesfehérváriak és a veszprémiak családjának 14 százaléka még a hétvégéket sem töltötte együtt, nem beszélgettek egymással s gyakorlatilag egymás mellett éltek, a családi kapcsolataik csak formálisak voltak.

II.4. EGÉSZSÉGMEGŐRZÉS

A '90-es évek társadalmi változásai természetesen hatással voltak az állampolgárok mentálhigiénés helyzetére is. A társadalom új értékeit sokan nem tudják követni, anómiás tüneteket produkálnak. Az anómiás tünetek deviáns viselkedésbe csapnak át, melyek alkoholizmust, kábítószer-fogyasztást, extrém helyzetekben öngyilkosságot eredményezhetnek. Rémisztő adatokat lehet hallani a szenvedélybetegek számáról, a tudatos egészségkárosítás arányáról. Ez a szituáció fokozottan érvényes a többszörösen függőségi helyzetben lévő fiatalokra.

A fiatalok egészségromlásának fontos okozója a korán kialakított egészségtelen életmód. Ezért az étkezési szokások megismerése is fontos ahhoz, hogy felmérhessük a fiatalok egészségi állapotát.

Arra a kérdésre, hogy szoktak-e otthon reggelizni, a tatabányai és a dunaújvárosi fiatalok is hasonló arányban, 30-40 százalékban válaszolták, hogy minden nap reggeliznek elindulás előtt.

Ami az étkezések gyakoriságát illeti, a fiataloknak nagy többsége naponta legalább háromszor étkezett, de minden településen, ahol elhangzott ez a kérdés, a fiatalok 15-20 százaléka (Enying, Zirc), de Herenden 36 százaléka rendszertelenül táplálkozott, nem voltak kialakult táplálkozási szokásai. Mivel ez a kérdés nem hangzott el minden kutatásban, tendenciát nem tudunk felvázolni, csak annyit lehet mondani, hogy a jobb tanulmányi átlaggal rendelkezők, a gimnazisták inkább táplálkoztak rendszeresen, ami mögött valószínűleg a magasabban képzett szülők állnak. Ezt az a tény is alátámasztja, hogy a rendszertelenül táplálkozó gyerekek között az alacsonyabban kvalifikált szülők gyermekei voltak többségben. Emellett az életkor emelkedésével együtt is csökkent a rendszeres táplálkozás valószínűsége. A lányok kevésbé táplálkoztak rendszeresen, mint a fiúk.

Az életmóddal kapcsolatos másik elterjedt probléma a rendszeres testmozgás, a sport hiánya. Megkérdeztük azt is, hogy az iskolai testnevelésórán kívül milyen rendszerességgel sportolnak a fiatalok. A legelterjedtebb testedzési mód az otthon vagy egyénileg végzett (pl. futás, úszás, kerékpározás) mozgás volt, általában ezt végezték a legmagasabb arányban naponta, hetente és havonta is.

A nagyobb városokban élő fiatalok kevésbé éltek aktív életet. Közöttük csak 15 százalék számolt be arról, hogy napi rendszerességgel sportolna, míg a kisebb városokban élő fiataloknak akár egyharmada is sportolt naponta. Ezt Zircen tapasztaltuk, de Herenden is hasonlóan aktívak voltak a fiatalok. Enyingen, például, csak 18 százalék volt az aktívak aránya.

Itt azonban azt a tényezőt is figyelembe kell venni, hogy Zircen általános iskolások is bekerültek mintába, bár csak a felső két osztály. Herenden azonban a 14-27 éves korosztályt kérdezték meg, tehát nem lehet direkt összehasonlítást tenni a kutatások eredményei között.

A kutatások másik eredménye az volt, hogy kiderült, a sportolási intenzitás az apa iskolai végzettségének emelkedésével csökken. A fiúk, és a gimnáziumba járók, valamint a helyben lakók a legtöbb kutatásban aktívabbnak bizonyultak.

Dohányzás

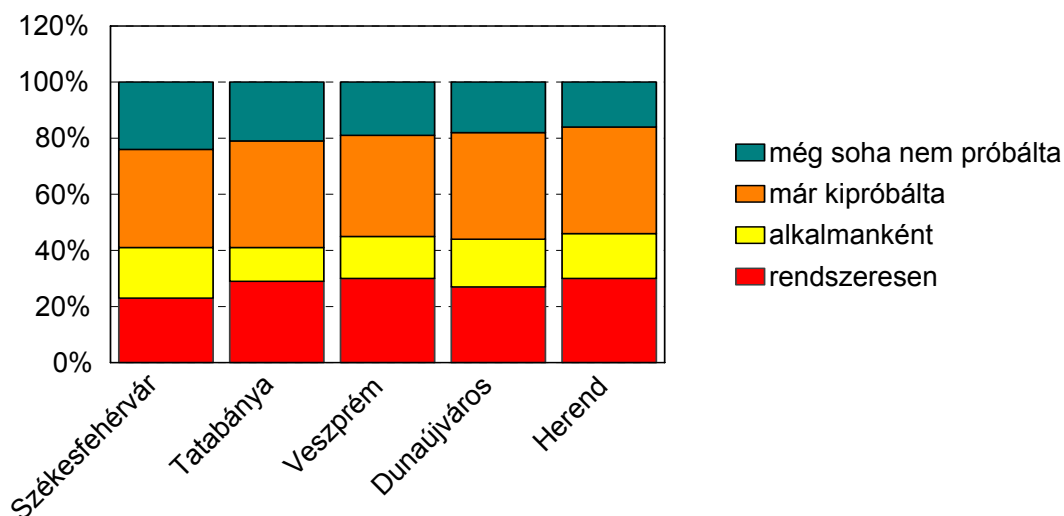
A gyermek és fiatalkori dohányzás világszerte komoly gondot jelent. Jól látható tendencia, hogy amíg a dohányosok száma az elmúlt 20 évben a világon csökkent, a rendszeresen dohányzó fiatalok aránya jelentősen megnőtt. A magyar felnőtt lakosság tekintetében a rendszeresen dohányzók aránya 34 százalék.

A dohányzás vizsgálatánál figyelembe kell venni, hogy a kutatások nem egyetlen évben készültek, ráadásul a dohányzási szokások a fiatalok egy részénél a szülői tiltás miatt kényes kérdéskör lehet, ezért esetleg nem válaszolnak őszintén. Így az adatok összehasonlításánál nem lehet minden esetben a konkrét számokra hivatkozni, inkább tendenciákat igyekszünk felvázolni.

A vizsgált tanulóknak átlagosan körülbelül egynegyede dohányzott rendszeresen. Herenden volt a legmagasabb ez az arány, 30 százalék. Az összehasonlító diagramon is látható, hogy a települések mérete nincs kimutatható összefüggésben a dohányzási szokásokkal.

Két település esetében is vannak információink az időbeni változásokról. Tatabányán és Veszprémben, ugyanis, 1998-ben és 2000/2001-ben is megkérdeztük a középiskolás fiatalokat a dohányzási szokásaikról. A két kutatás között eltelt két évben Tatabányán 20 százalékról 29 százalékra nőtt a rendszeresen dohányzók aránya, Veszprémben 21 százalékról 30 százalékra. A változás intenzitása megdöbbentő.

A dohányzó fiatalok aránya a vizsgált településeken

százalékos megoszlás

Láthatóan a veszprémi és a herendi diákokra volt jellemző leginkább, hogy dohányoztak. De ne felejtsük el, hogy Herenden a 18-27 éves korosztály válaszait tartalmazzák az eredmények.

Iskolatípus mentén tekintve a kérdezett gimnazisták körében volt a legjobb a helyzet, a tanulók körülbelül egyharmada soha nem is próbálta ki a dohányzást, a rendszeres dohányzók aránya 10-20 százalék volt. Ennél rosszabb eredményeket kaptunk a szakmai képzést adó középiskolákban, a szakközépiskolások 23-30 százalék és szakmunkás tanulók 40-50(!) százaléka rendszeresen dohányzott, s a középiskolás korosztály további 10-14 százaléka alkalmanként gyújtott rá. Rendszeres dohányosoknál a fiúk többen voltak és több szálát is szívtak naponta. A lányok általában kevésbé dohányoztak, mint a fiúk, és a rendszeres dohányosok között is kevesebb volt az elszívott cigarettaszálak napi átlaga

Az életkor is befolyásolta a dohányzási szokásokat. Az idősebbek között drasztikusan nőtt a rendszeresen vagy alkalmanként rágyújtók aránya. 13 éveseknél csak néhány százalék, 14-17 év között drasztikusan emelkedett a rendszeresen vagy alkalmanként rányújtók aránya, 10-15 százalékról 60-70 százalékra nőtt.

Általános tendencia, hogy amint a fiatalok elérik a felnőttkort a rendszeresen dohányzók aránya átlagosan 30 százalék körül mozog, viszont az alkalmanként dohányzók száma csökken, vagyis újabb

fiatalok már nem lépnek be a dohányzók közé, csak a dohányzók csoportjának belső struktúrája változik.

A legtöbb településen a szülők iskolai végzettsége mentén is találtunk szignifikáns eltérést. Általában a szülők iskolai végzettségének emelkedésével csökkent a rendszeres dohányzók aránya.

A fiatalok dohányzási szokásai tanulmányi eredményeikkel is kapcsolatot mutattak. A jobb tanulók közül szignifikánsan kevesebben dohányoztak, mint a gyengébb tanulók közül.

A dohányzásnál, az alkoholfogyasztásnál, de főleg a kábítószer-fogyasztás esetében feltételezhető, hogy a fogyasztók egy része fél bevallani, hogy már kipróbálta vagy rendszeresen fogyasztja a szert. Ezért az ilyen kérdésekre adott válaszokat mindig fenntartással kell kezelni. A valós helyzetről pontosabb képet kaphatunk, ha azt is megvizsgáljuk, hogy a fiatal környezetében, a család, a barátok és az osztálytársak körében milyen gyakori a fogyasztás.

Az, hogy egy fiatal elkezd dohányozni, alapvetően kétféle minta miatt lehetséges. Az egyik a negatív családi példa, a másik a kortárs csoport hatása. A vizsgált fiatalok családjának több mint felében minden településen a szülők között volt dohányos. Ennél is rosszabb eredményeket kaptunk, ha tovább szélesítettük a közösségi teret. A diákok 85-95 százalékának volt a baráti körében olyan, aki dohányzott, és gyakorlatilag mindenkinek volt dohányos osztálytársa. Az elsődleges különbség a szülői mintában volt, itt a gimnazisták alacsonyabb aránya látott ilyen magatartást otthon.

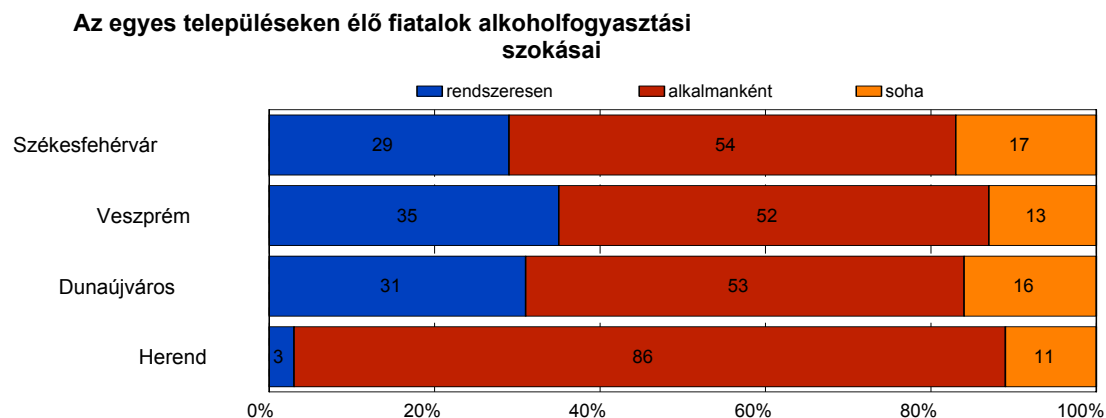
Például a dunaújvárosi kutatás szerint azokban a családokban, ahol a szülők nem dohányoztak, a gyermekeknek csak 7 százaléka dohányzott, ahol viszont volt dohányos szülő a családban, a gyermekek 18 százaléka dohányzott. Egyes településeken azonban ennél is rosszabb képet mutattak az adatok. Zircen például a családi hatást vizsgálva azt láttuk, hogy a nem dohányos családban a gyermek 62 százalékos eséllyel nem lett dohányos, míg a dohányos családban 46 százalékos eséllyel vált belőle is dohányos.

Alkoholfogyasztás

A magyar társadalomban a legelterjedtebb "drog" az alkohol. Ezt a fiatalok körében végzett kutatások is bizonyították.

A vizsgált tanulók mindössze 10-17 százaléka nem fogyasztott még soha alkoholt. Itt úgy tűnik, hogy a település nagysága hatással volt az alkoholfogyasztás gyakoriságára. Herenden és Zircen voltak a legkevesebben azok, akik még soha nem fogyasztottak alkoholt, míg a nagyobb városokban nőtt az arányuk. Székesfehérváron elérte a 17 százalékot. Azonban azt is figyelembe kell venni az

összehasonlításnál, hogy nem minden esetben csak a középiskolásokról volt szó. Herenden a 14-27 éveseket kérdeztük meg, tehát itt az absztinensek alacsony aránya ezzel is magyarázható, Zircen pedig nem csak a középiskolások, hanem a 7.-8. évfolyam is bekerült a kutatásba.

A rendszeres alkoholfogyasztás évfolyamonként drasztikusan nőtt. Míg például a dunaújvárosi fiatalok közül a 9. évfolyamosoknak „csak” 20 százaléka ivott rendszeresen, ami már magában is nagyon magas, addig a 13. évfolyamba járóknak 42 százaléka. Az alkoholt nem fogyasztók között általában egyenlő arányban voltak lányok és fiúk, de a fiúk inkább rendszeres fogyasztók voltak, a lányok inkább alkalmanként ittak. Iskolatípusonként is eltérő volt a fogyasztás mértéke. Legkevésbé a gimnazisták, leginkább a szakmunkás tanulók ittak rendszeresen (hetente).

Az adatok alapján az látszott, hogy az alkoholfogyasztás az átlagnál jellemzőbb volt a fiúkra, a kollégistákra, a képzetlenebb apák gyermekeire (!), a gyengébb tanulmányi átlaggal rendelkezőkre és a szakmunkásképzőkbe járókra. A családi minta a tanulói alkoholfogyasztást is befolyásolhatja. Azokban a családokban, ahol volt alkoholbeteg, alkoholfüggő személy, a rendszeresen sört, és töménytet fogyasztó tanulók aránya magasabb volt.

Itt is tudunk időbeni változásokat vizsgálni a tatabányai kutatás esetében. Míg Tatabányán 1998-ban a vizsgált tanulók 26 százaléka mondta azt, hogy nem fogyasztott soha alkoholt, addig 2000-ben már csak 15 százaléka mondta ugyanezt.

Drogfogyasztás

A legális pszichoaktív szereknél sokkal kevésbé elterjedt a kábítószeres fogyasztása. A kért középiskolások 70-80 százaléka elutasította a kábítószereseket. (Míg Tatabányán 1998-ban ez az arány

82 százalék volt, Veszprémben pedig 76 százalék, addig Tatabányán 2000-ben már csak 76 százalék, Veszprémben pedig 67 százalék. A változás mértéke elgondolkodtató, bár kevésbé drasztikus, mint a dohányzás vagy az alkohol esetében.) 10-15 százalékuk nem fogyasztott ugyan még semmilyen drogot, de már gondolt rá, hogy kipróbálja. A diákok saját bevallása szerint átlagosan egytizedük (Dunaújvárosban 14 százalékuk, Herenden azonban csak 5 százalékuk) egyszer már próbálta, míg 1-5 százalékuk minősíthető fogyasztónak. Két kisebb településen, Herenden és Zircen 2 százalék vallotta magát rendszeres fogyasztónak 1998-ban, 2000-ben Tatabányán 5 százalék, Dunaújvárosban, Veszprémben és Székesfehérváron 1 százalék vallotta magát rendszeres fogyasztónak.

Azt, hogy a kábítószer-fogyasztás veszélye mindössze a tanulók átlagosan 12 százalékát érintette volna, fenntartásokkal kell kezelnünk, valószínűsíthető, hogy a valós arány ennél sokkal magasabb. Itt is megkérdeztük a kortárs csoportban a fogyasztás gyakoriságát, ugyanis a megkérdezett tanulók fele-kétharmada ismert olyan fiataalt, aki kábítószerrel fogyasztott 30-35 százalékának a barátai körében is volt drogos, s körülbelül negyedük személyesen is ismert olyan fiataalt, aki kábítószerrel árusított. Tapasztalataink szerint a kábítószerrel fogyasztó tanulók jelentős része ebben az időszakban a kormány szigorú büntetőpolitikájából fakadó törvénymódosítás miatt (BTK szigorítás) rejtőzködve maradt, még az anonim kérdőívekben sem vállalta drogfogyasztását, tudva, hogy jogilag is elítélhető cselekedetről van szó.

Az apa iskolai végzettsége érdekesen hatott a kábítószer-fogyasztásra, a rendszeres fogyasztók inkább az alacsonyabb, míg az alkalmanként fogyasztók a magasabb végzettségű apák gyermekei közül kerültek ki (utóbbiak lehettek azok, akik egy-egy buli alkalmával próbáltak ki füves cigit vagy valamilyen tablettát). Köztük voltak nagyobb arányban azok is, akik gondolkodtak a drog kipróbálásán. Ami az iskolatípusokat illeti, legkevésbé fertőzöttek a gimnáziumok voltak, a szakmunkástanulók körében 10 százalék körüli volt a bevallott drogfogyasztók és további 10 százalék körüli az azt már kipróbálók aránya.

A drog szempontjából az átlagnál veszélyeztetettebbek voltak a magasabban kvalifikált családi háttérrel rendelkező, de gyengébb (közepes vagy gyenge) tanulmányi eredményt elérő tanulók, valamint a csonka családban élők és a lefelé mobil diákok.

A kábítószer fogyasztók körében erősebb korcsoporthatás volt kimutatható, mint a dohányosoknál. A drogos fiatalok legnagyobb részének 80-90 százalékuk barátai között is voltak drogosok, míg azoknak, akik nem is akarták kipróbálni, a barátaik között is csak körülbelül 30 százalékban voltak drogosok.

Mivel a különböző kábítószer hatása között jelentős eltérések vannak, fontos tudni, hogy a

fiatalok milyen pszichoaktív szereket használnak. A régióban készült kutatások egyértelműen azt mutatták, hogy a fiatalok legkisebb - szinte elenyésző - arányban a központi idegrendszerre depresszív hatású, kábító-fájdalomcsillapító hatású ópiátokat (heroin, metadon) és a pszichotrop hatású pótszereket, szerves oldószereket (ragasztó, hígító, csavarlazító) említették. A stimulánsok, mint például a speed vagy a kokain már jóval több említést kaptak, főleg a speed elterjedt. A legnépszerűbb kábítószer a hallucinogén anyagok voltak, az extasy, az LSD, a hasis, és kiemelkedve ezek közül a marihuána.

A korrelációs számítások igazolták azt a feltételezést, hogy a dohányzás, a kábítószer és az alkoholfogyasztás nem független egymástól. A legtöbb kábítószer-élvező egyben rendszeres alkoholfogyasztó is volt. Az alkoholfogyasztás és a dohányzás közötti korreláció igen erős volt, s kimutatható volt az összefüggés a dohányzás és a kábítószer-fogyasztás között is.

Ami a tanulók egészségkárosításának mértékét illeti, megvizsgáltuk, hogy a három egészségkárosítási mód közül - dohányzás, alkoholfogyasztás, drogfogyasztás – melyikben hányan voltak érintettek. A tanulók körülbelül 45 százaléka egyféle, 30-35 százaléka kétféle, és körülbelül 5 százaléka háromféle módon is károsította egészségét. Jól kimutatható volt, hogy az egészségkárosítás aránya magasabb volt a csonka családban vagy szülő nélkül nevelkedő tanulók körében.

Ehhez a kérdésblokkhoz kapcsolódóan azt is megkérdeztük a fiataloktól, hogy milyen gyakran voltak az elmúlt évben orvosnál. Az általunk vizsgált településeken élő fiatalok válaszai eltérőek voltak attól függően, hogy fiatalok nagyvárosban vagy kisebb településen éltek-e. A tatabányai és dunaújvárosi fiataloknak csak 3 százaléka válaszolta, hogy az elmúlt évben egyszer sem volt semmilyen orvosnál. A herendi és zirci fiatalok 25 százaléka válaszolta ugyanezt. A nagyvárosi fiatalok 5-7 százaléka pedig, mindegyiknél megfordult (körzeti orvos, iskolaorvos, fogorvos, tüdőszűrés, kórház vagy szakrendelés).

Azok a tanulók, akik semmilyen módon nem károsították egészségüket - ahogy az joggal feltételezhető -, ritkábban betegedtek meg.

II.5. SZABADIDŐ ÉS MÉDIAFOGYASZTÁS

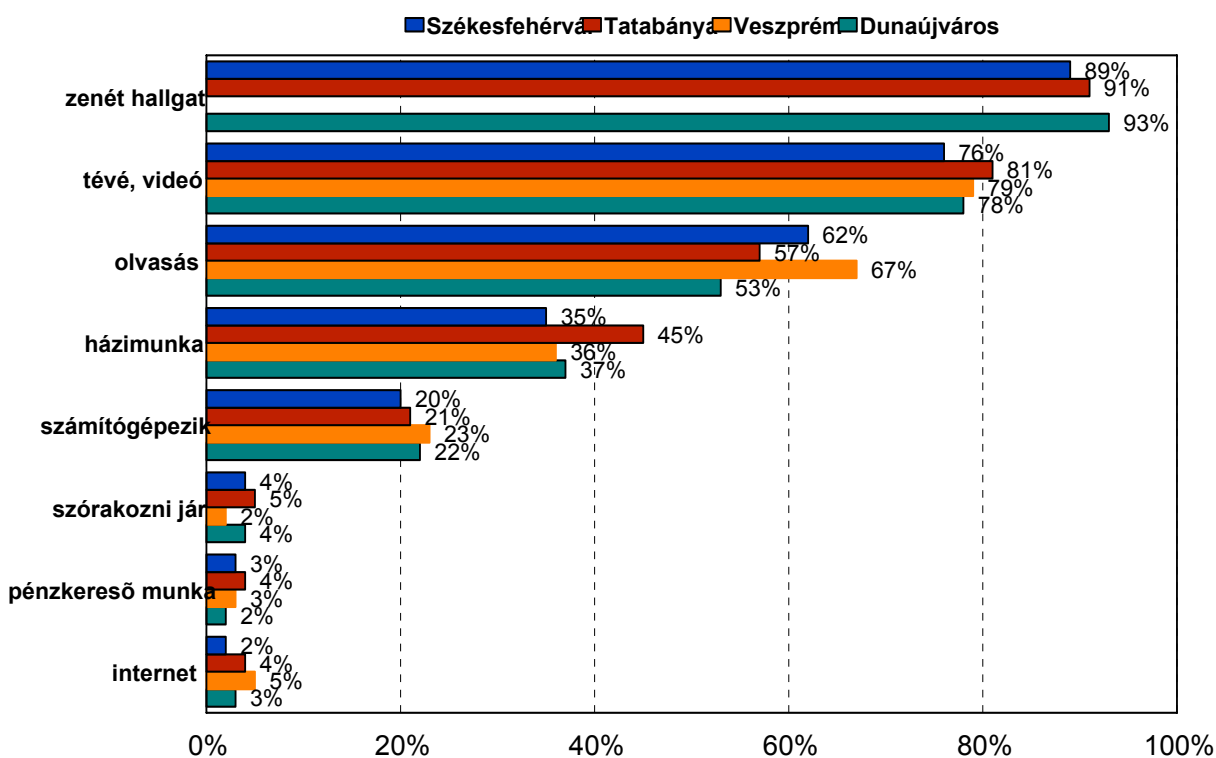
A fiatalok életében meghatározó jelentősége van annak, hogy a szabadidejüket milyen módon töltik, mire van egyáltalán lehetőségük. A kérdőíves felmérésben a fiataloknak 8-10 szabadidős tevékenységet kellett értékelniük aszerint, hogy melyiket milyen gyakran végzik.

A kérdőívek valamelyest változtak az idő során, de a legtöbb szabadidős tevékenységi opció mindegyikben szerepelt.

A válaszok azt mutatták, hogy a fiatalok szabadidős tevékenysége éppen úgy a passzív időtöltések felé tolódik el, mint a felnőttek esetében.

Mivel a kisebb városokban (Zirc, Enying, Herend, Kisláng) és a négy nagyobb városban eltérő módszerrel vizsgáltuk a kérdést, csak a négy nagyobb város adatait tudjuk egymással összehasonlítani, a kisebb városok eredményeit külön közöljük. Itt most csak a fiatalok napi rendszerességgel végzett tevékenységeit hasonlítjuk össze.

A tanulók napi szabadidős tevékenységei

A négy város fiataljainak szabadidős tevékenységei között nem volt nagy eltérés, egy-egy dimenzióban találhatunk kisebb-nagyobb különbséget. Az első két helyen szereplő tevékenység nem okozott meglepetést. A tévé és a videó a legkönnyebben elérhető szabadidős tevékenység, és a legkényelmesebb is. Ez egyébként nem a fiatalok sajátossága, a felnőttek is ezt jelölték meg a leggyakoribb szabadidős tevékenységnek egy 1995 és 1998 közötti vizsgálatosorozatban. A zenehallgatás már annyira természetes (akár háttérként), hogy nem is feltűnő, a fiatalok körülbelül 90 százaléka százalékának otthonában minden nap szól a zene.

Se a zenehallgatásnál, se a tévé-, videónézésnél nem volt számottevő különbség a négy város fiataljai között.

Az olvasásnál találunk nagyobb különbséget. Itt a veszprémi diákok emelkedtek ki, saját bevallásuk szerint 67 százalékuk naponta olvasott újságot vagy könyvet, míg Dunaújvárosban csak a megkérdezett diákok 53 százaléka mondta ugyanezt. Ez a 14 százalékos különbség már szignifikánsnak mondható.

Nagyobb különbség található még a házimunka tekintetében. Itt a tatabányai fiatalok voltak a legaktívabbak. A házimunka magas heti említése azt mutatta, hogy a családok többségében volt belső munkamegosztás, legalábbis a fiatalok így látták. Ez természetesen nem klasszikus szabadidős tevékenység, hiszen a többség kötelezőként éli meg.

A többi tevékenység tekintetében azonban nem volt számottevő eltérés a fiatalok szokásai között.

Meglepő eredmény volt, hogy a szórakozni járás mind a négy városban a vártnál alacsonyabb gyakoriságot mutatott. A fiatalok majdnem fele csak havonta, vagy annál is ritkábban járt szórakozni. Ebben a tekintetben sem volt különbség a települések között.

Ha „megyeszékhely hatás” után kutatunk Székesfehérváron és Veszprémben, talán csak abban a tekintetben találunk szignifikáns különbséget, hogy a két megyeszékhely fiataljai többet olvastak, mint a két másik városban élő társaik, és ugyanakkor kevesebb házimunkát végeztek (bár ebben a tekintetben csak a tatabányai fiatalok válaszai különböznek szignifikánsan a többiekétől).

Tatabánya esetében itt is tudtunk időbeli változásokat figyelni. Bár 1998-hoz képest 2000-ben nem sokat változott a szabadidős tevékenységek belső összetétele, annyi azonban megállapítható, hogy nőtt a számítógép előtt töltött idő, és ezzel egy időben visszaesett a pénzkeresés, mint szabadidős tevékenység említési aránya.

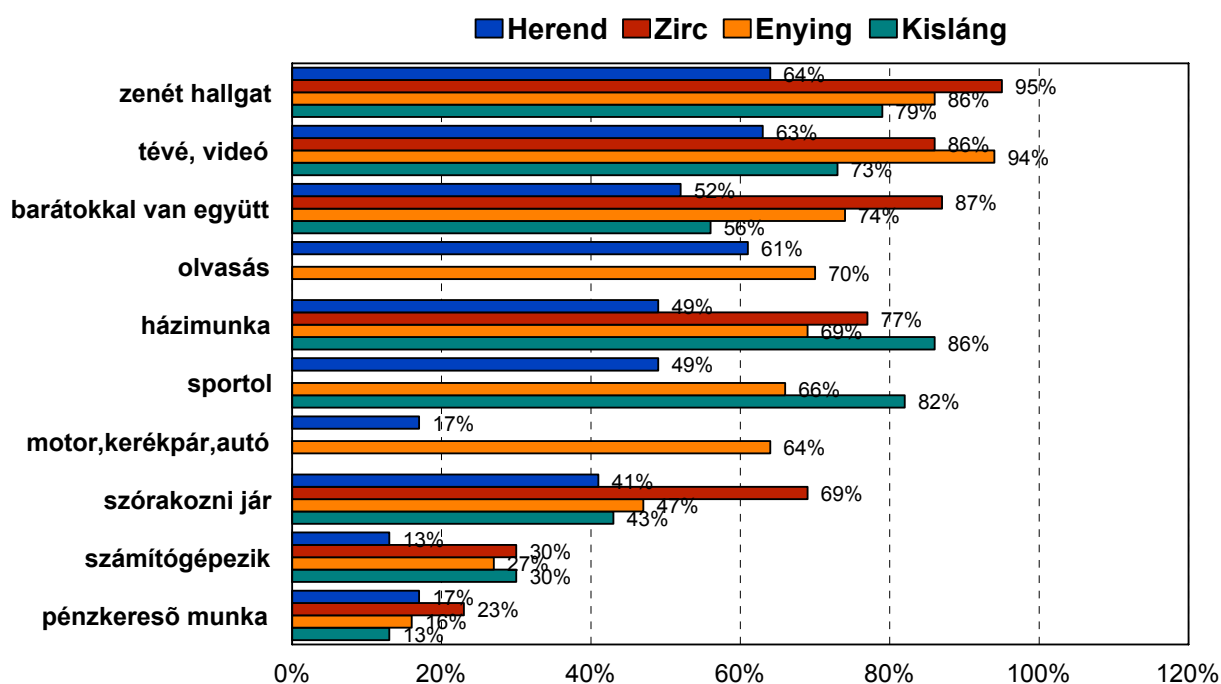
A könyvet sokak szerint felváltó számítógépet napi rendszerességgel 20-23 százalék, hetente további 36-42 százalékuk használta. Itt viszont a dunaújvárosi diákok álltak az élen, 64 százalékuk legalább hetente használta a számítógépet. Ez nem alacsony, hiszen azt jelenti, hogy már 2000-ben a diákok közel kétharmada rendszeresen hozzájutott a géphez. A mélyebb elemzés kimutatta, hogy a

virtuális valóság igen gyors előretörése csak részben történik hagyományos formák rovására. (pl. könyvolvasást kevésbé érintette, ellenben a közösségi klubokba járást annál inkább).

Bár a grafikonon nem tüntettük fel, mert nem kérdeztük meg minden városban, de a kutatásaink azt mutatták, hogy az ifjúsági közösségi élményt adó klubok, szabadidős körök említési aránya elenyésző volt, mindössze 3 százalékuknak jelentett napi, és további 16 százalékuknak heti elfoglaltságot, a nagy többség elutasította. Jellemző, hogy az internetes közösséggel aktívabb kapcsolatuk volt a tanulóknak, mint a városban működő ifjúsági klubokkal.

A kisebb városokban a szabadidő eltöltésére vonatkozó kérdés kicsit máshogy hangzott el. Itt ugyanis a válaszokat nem differenciáltuk aszerint, hogy milyen gyakran szokták az egyes tevékenységeket csinálni, csak azt kérdeztük, hogy az egyes tevékenységek mennyire jellemzőek rájuk. A válaszok elég eltérően alakultak a kisvárosok között is, és a nagyobb városokhoz hasonlítva is.

A tanulók napi szabadidős tevékenységei

Nagyon heterogén kép tárul elénk az ábrát szemlélve. Az elemzésnél és összehasonlításnál figyelembe kell venni, hogy az egyes településeken eltérő korúakat kérdeztünk meg, ez ugyanis, magyarázza a különbségek jó részét.

Először is feltűnő, hogy a herendi fiatalok minden tevékenységben kisebb százalékban vettek részt, aminek elsősorban az lehet az oka, hogy Herenden a 14-27 éveseket kérdeztük meg. Tehát, a középiskolás tanulókon kívül a felsőoktatásban tanulók és a már dolgozó fiatal felnőttek is bekerültek a kutatásba. Ők jóval kevesebb szabadidővel rendelkeznek, ezért válaszaik a „torzították” az adatokat.

Általában elmondható, hogy a kisebb városokban élő fiatalok esetében is a zenehallgatás és a tévézés, videózás volt a legnépszerűbb szabadidős elfoglaltság, Kisláng azonban kilóg a sorból. Érdekes, hogy itt a házimunkát említették a legtöbben, mint szabadidős tevékenységet, a második helyen pedig szerencsére a sport állt. Ennek az eltérésnek az lehet az oka, hogy itt az általános iskolásokat kérdeztük meg. Ez a korosztály talán még jobban elmozdítható a tévé, videó elől, mint a középiskolások.

A barátokkal töltött idő jelentős része volt a középiskolás fiatalok szabadidejének – a zirci és enyingi fiataloknál harmadik leggyakoribb tevékenység -, viszont az idősebb korosztálynak erre már jóval kevesebb ideje jutott. Az általános iskolásokat, pedig, valószínűleg még kevésbé engedték el a szülei otthonról, hogy a barátaikkal „csavarogjanak”.

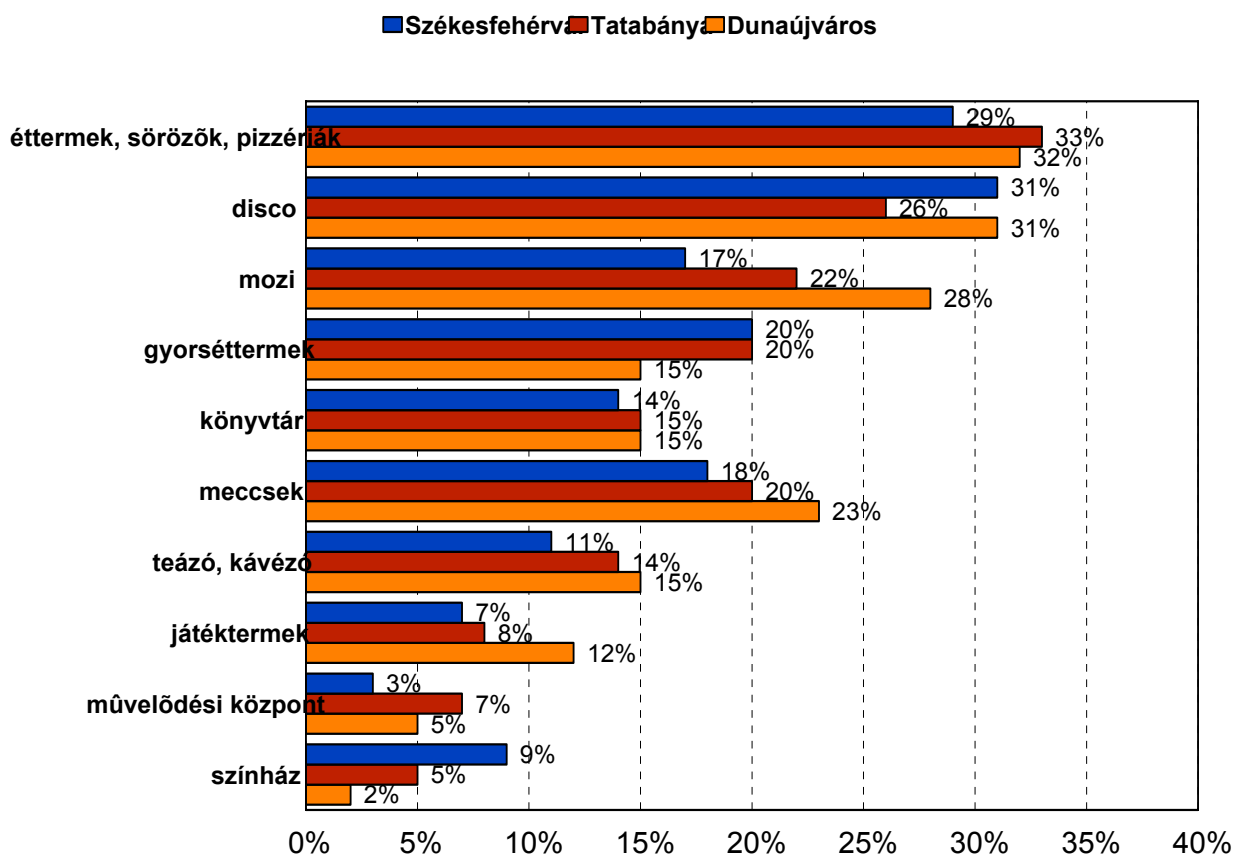
A motorozás, autózás tipikusan a kis településeken élő fiatalok kedvelt szórakozása, amit az enyingi magas arány jól mutat. Herenden valószínűleg az idősebb korosztály eltérő szabadidős preferenciái lefelé mozdították az erre vonatkozó válaszokat.

Jól látható, hogy a számítógépezés megjelent a fiatalok között, már az általános iskolások is ugyanolyan gyakran ültek a gép elé, mint a középiskolás korosztály. Ezzel szemben az idősebb korosztályt kevésbé érdekelte, vagy kevésbé volt rá ideje.

A kérdőívre válaszolók eltérő korosztálya miatt nem lehet általános megállapításokat tenni a települések közötti különbségekre.

A szabadidő eltöltésének milyensége mellett rákérdeztünk arra is, hogy ez mely intézményeket, programokat érint. Itt a leggyakrabban említett helyszínek, intézmények, helye nem meglepő. (A grafikon itt a „gyakran” válaszokat mutatja.) (A veszprémi adatokat a kérdőív különbségei miatt nem lehet közvetlenül összehasonlítani a másik három város adataival.)

Látogatod az alábbi intézményeket, programokat?

Az intézmények és programok tekintetében már nagyobb különbségek mutatkoznak a városok között, amiben valószínűleg a lehetőségek is közrejátszanak.

Jellemző – ugyan ezt nem jelöltük a grafikonon, mert csak Székesfehérváron volt ekkor „pláza” –, hogy a fehérvári fiatalok leggyakrabban a plázát látogatták, náluk ez állt az első helyen 37 százalékkal. A másik két városban – Dunaújvárosban és Tatabányán – az éttermek, sörözők, pizzériák voltak a legnépszerűbb találkozóhelyek.

Tehát minden városban jellemző volt, hogy a diszkók, a gyorséttermek és a mozi voltak a leglátogatottabb intézmények. A mozi tekintetében a dunaújvárosi fiatalok válaszai voltak kiugróak. Ők szignifikánsan gyakrabban jártak moziba, mint a fehérvári vagy tatabányai fiatalok. Meccsre is jóval gyakrabban jártak.

Összefoglalva azt láthatjuk, hogy az egyes intézmények látogatottsága a lehetőségek különbségét mutatja. Míg Székesfehérváron és Veszprémben sokkal gyakrabban jártak diszkóba a fiatalok, mint a másik két városban, Dunaújvárosban és Tatabányán a diszkót valószínűleg hétvégén részben helyettesítő művelődési központokba jártak gyakrabban.

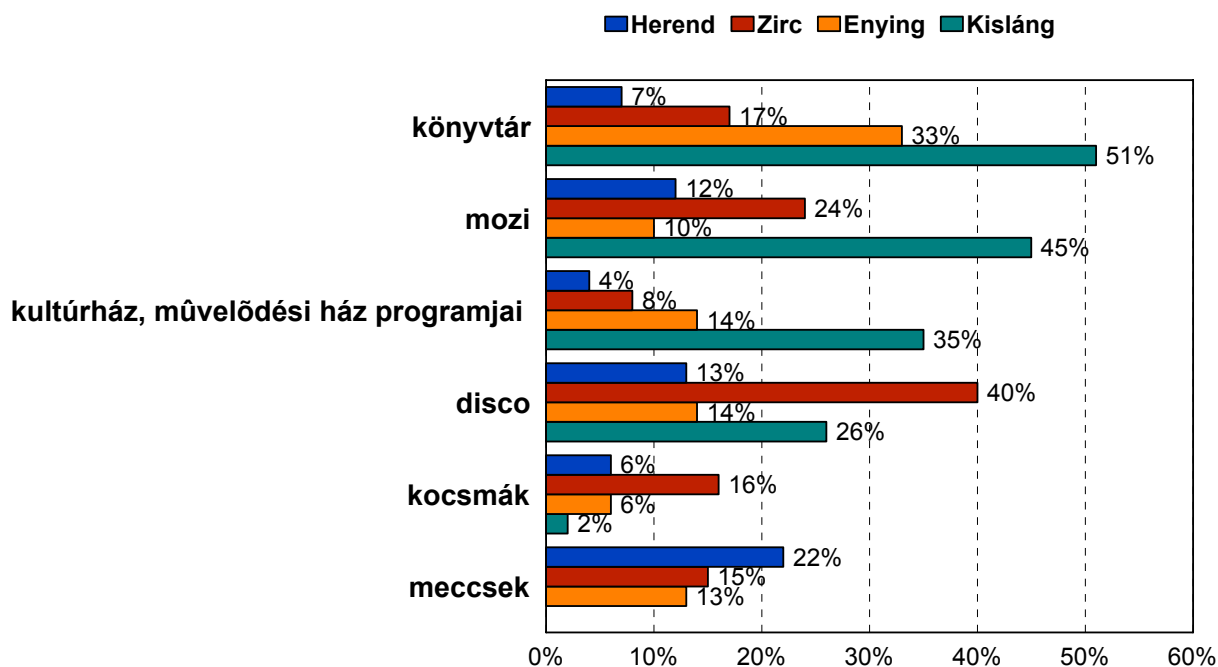
Víszonylag jelentős volt az eltérés a színházlátogatás tekintetében is. Leggyakrabban a fehérvári fiatalok jártak színházba (9 százalék), legritkábban pedig a dunaújvárosiak (2 százalék).

A lányok sokkal kevésbé látogatták a kocsákat és a sportrendezvényeket, viszont magasabb arányban vettek részt a kulturális, közművelődési életben (színház, könyvtár, Művelődési Ház) és a kávézókat, gyorséttermeket is szívesebben látogatták. A fiúk inkább a játéktérnyekben, éttermekben, pizzériákban fordultak meg gyakrabban.

A gimnazisták többet jártak könyvtárba és moziba, szakközépiskolások pedig játéktérnybe, discoba, gyorséttermbe.

Nézzük a kisebb településeken hogyan alakultak a válaszok erre a kérdésre. A kérdőívek ismét eltérők voltak a nagyobb városokban alkalmazottaktól, hiszen eleve eltérő lehetőségekkel kellett számolnunk. Ezen a grafikonon csak azokat a tevékenységi lehetőségeket ábrázoltuk, amelyek mindegyik kérdőívben szerepeltek, a helyi eltérésekre, ahol fontos, kitérünk.

Látogatod az alábbi intézményeket, programokat? ("gyakran" válaszok)

Megint egy nagyon heterogén grafikont kapunk, hiszen a megkérdezett korosztályok és a lehetőségek sem voltak azonosak az egyes településeken.

Figyelemreméltó, hogy Kislágon és Enyingen a könyvtár volt a legnépszerűbb intézmény, bár valószínűleg a fiatalok azokat az alkalmakat is figyelembe vették, amikor iskolai kötelezettség miatt mentek könyvtárba. Emlékeztetőül: Kislágon az általános iskolásokat, Enyingen az általános és középiskolást korosztályt kérdeztük.

Nem meglepő, hogy Herenden, ahol a 14-27 éves korosztály válaszolt a kérdéseinkre, viszont nagyon alacsony volt a könyvtár látogatottsága. Ők sportpályára, meccsre jártak gyakran, illetve a helyi ünnepi rendezvényekre.

Zircen, ahol jórészt a középiskolásokat kérdeztük meg, a disco és a mozi, valamint „A BULI” nevű rendezvény volt a legnépszerűbb.

Következtetésként el lehet mondani, hogy a legfiatalabb korosztály még könnyebben elcsábíthatók voltak kulturális rendezvényekre, intézményekbe, a középiskolásokat már jobban érdekelte a disco és a bulizás, míg a fiatal felnőttek leginkább az ünnepi rendezvényekre, moziba, meccsre jártak el szívesen.

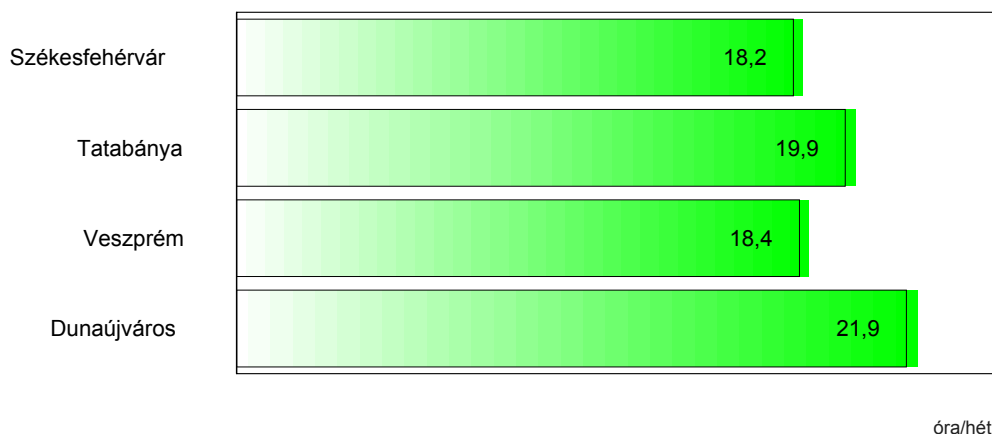
A lányok és a fiúk közötti különbség hasonlóan alakult, mint a nagyobb városokban, ezért nem térünk ki külön rá.

Médiafogyasztás

A szabadidős tevékenységekhez szorosan kapcsolódik a médiafogyasztás is. Itt most a tévénézési és internetezési szokásokra fogunk koncentrálni.

Utaltunk már rá, hogy a fiatalok szabadidős tevékenysége az utóbbi évtizedben a passzív időtöltések felé tolódott el. A tévé, a videó, a számítógép és az utóbbi években az internet az egyik legkönnyebben elérhető, legkényelmesebb szabadidős tevékenység, s a diákok az egyik legnagyobb elektronikus médiafogyasztók.

Tévénézésre fordított átlagos idő hetente

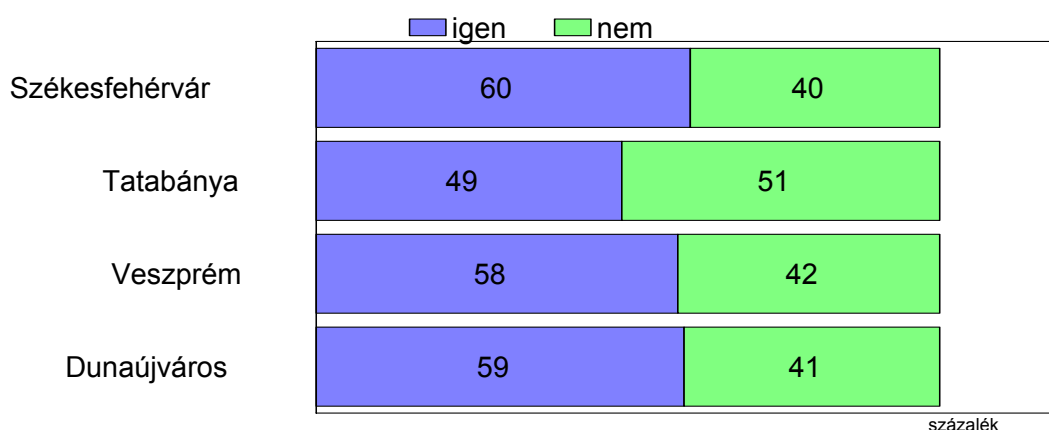

A tévénézéssel töltött időt vizsgálva jól látható, hogy a diákok valóban jelentős időt töltöttek a képernyő előtt, hiszen a hét 168 órájának 11-13 százalékában nézték a tévét. A fehérváriak nézték a legkevesebbet a tévét, a dunaújvárosiak pedig a legtöbbet.

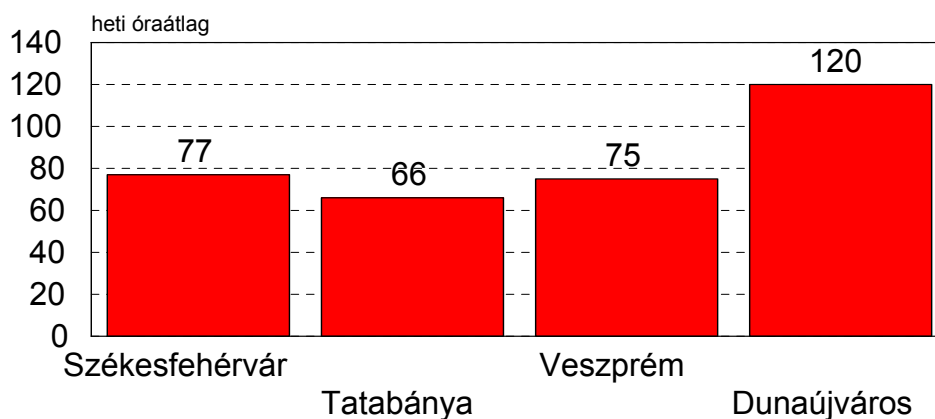
A tévénézési szokásokat befolyásolták az egyes társadalmi/demográfiai jellemzők. A fiúk, a közepes tanulók, a szakiskolások és a csonka családban élők az átlagnál is többet tévéztek, míg a diplomás szülők gyermekei, a jeles tanulók, a sportosabb tanulók és a lányok valamivel kevesebbet. A legvédettebbek a média hatásaitól a kollégiumban lakó tanulók voltak, bár hétvégén ők is sokat tévéztek. Iskolatípus szerint a szakiskolások tévéztek általában a legtöbbet, a gimnazisták, illetve Dunaújvárosban, ahol őket is megkérdeztük, a főiskolások a legkevesebbet. A két csoport között (gimnazisták – szakiskolások) akár 10 óra különbség is volt.

A számítógépezés a másik jelentős időtöltés volt már 2000-ben is. Mind a négy városban az iskolai számítógép-használatot nem számítva a diákok 50-60 százaléka minden nap leült a számítógép elé, és 66-120 percet töltöttek el előtte. Érdeemes megnézni, hogy ez hogyan alakult az egyes városokban.

Szokott-e naponta számítógépezni?

A számítógép előtt töltött idő naponta

Látható, hogy míg három városban, Fehérváron, Veszprémben és Dunaújvárosban hasonló arányban használták a fiatalok a számítógépet, a dunaújvárosiak kiemelkedtek a napi számítógépe előtt töltött idő tekintetében is.

A fiúk másfélszer-kétszer annyi időt is eltöltöttek a gép előtt, mint a lányok, valamint nagyobb aktivitást mutattak a magasabban kvalifikált családok gyermekei. Városonként eltérő volt, hogy a diákok melyik csoportja volt intenzívebb fogyasztó, de minden városban meg lehetett figyelni azt a jelenséget, hogy míg az apa iskolai végzettségének emelkedésével csökkent a fiatal tévé előtt töltött óráinak száma, addig nőtt a számítógép előtt töltött idő. Ennek egyik fő oka, valószínűleg, a számítógéppel való jobb ellátottság volt.

De a számítógép előtt töltött idő korántsem jelentett még internetezést, ahogy ma már gyakran előfordul. Sokan valószínűleg csak játszottak a gépen. A médiafogyasztási szokások vizsgálatakor kiemelt figyelmet szenteltünk az internetnek, az internet-használat vizsgálatának, és 2000-2001-ben még arra jutottunk, hogy nem jellemző, hogy a fiatalok naponta használják a netet. Csak a megkérdezett fiatalok 2-6 százaléka lépett fel a világhálóra napi rendszerességgel. Itt is a dunaújvárosi fiatalok voltak az élen. A fehérváriaknak 2-3 százaléka, a veszprémieknek 3-4 százaléka, a tatabányaiaknak 4 százaléka, a dunaújvárosiaknak 6 százaléka jutott naponta internethez. Rendszeres internet használó minden városban a tanulók, körülbelül egyharmada volt. Az internet különböző szolgáltatásainak használata azonban hasonló mintázatot vett fel. Az internetező fiatalok körében a web böngészése volt a legnépszerűbb, 50-70 százalékuk szokott kisebb-nagyobb rendszerességgel szörfölni a neten. A levelezést is elég sokan vették közülük igénybe legalább havi rendszerességgel (40-60 százalék), de gyakori volt a chat-elés is (35-55 százalék). Az ftp használata azonban jóval ritkább volt (15-25 százalék legalább havonta).

A rendszeres internet használók, kutatási eredményeink szerint, a diplomás családok gyermekei voltak 2000-ben. A diákok többsége csak az iskolában használta az internetet, azok, akik otthonról is rájelentkeztek a hálózatra az összes internet használó körülbelül egytizedét tették ki.

Herenden és Zircen is feltettük az internet-használatra vonatkozó kérdést. Mindkét városban körülbelül a fiatalok egynegyedére volt jellemző az internet használat. Herenden a fiatalok 3 százaléka csatlakozott rá a világhálóra naponta, Zircen 2 százalékuk. A tanulók neme kisebb mértékben, a szülő iskolai végzettsége azonban erősen differenciálta a válaszokat. A fiúk valamivel gyakrabban használták a netet mint a lányok, a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei viszont sokkal nagyobb százalékba használták az internetet, mint az alacsonyabb végzettségűek gyermekei.

A szabadidős és médiafogyasztási szokásokat összegezve elmondható, hogy a megyeszékhelyeken és Dunaújvárosban élő fiatalok szokásai eltérnek a kisebb városokban élőkétől. Főleg a dunaújvárosi fiatalok szórakozási és kultúrálódási szokásai mutatnak szignifikáns különbséget az összehasonlításban. Ők többet tévéztek, számítógépeztek, interneteztek, és többet jártak moziba is, mint a többi város tanulóit, ugyanakkor kevesebbet olvastak vagy jártak színházba.

II.6. A FIATALOK ÉRTÉKRENDJE

Az emberi viselkedés egyik legfontosabb mozgatórugója az egyén értékrendje, mely egyúttal abban is segít, hogy szemléletünk, világképünk koherens egészet alkosson, rendszerré szerveződjön.

Köztudomású, hogy a kilencvenes évek társadalmi-gazdasági és politikai változásai jelentősen átrendezték és egyben szegregálták az emberek értékhierarchiáját. Felmerült a tradicionális családi értékekhez való visszatérés gondolata éppen úgy, mint az ezzel élesen szembenálló piaci alapokon nyugvó, fogyasztáscentrikus attitűd. A szabadpiaci szemléletmód megjelenése eltérő típusú válaszreakciókat "provokált".

Azok, akik társadalmi és kapcsolati tőkájüket gazdaságira tudták váltani, könnyen idomultak az új helyzethez, sikeres életpályán mozognak, s gyermekeiknek sem okoz jelentősebb problémát az új világrend szocializációja. A pedagógusok és a fiatalokkal foglalkozó más humánszolgáltató szakemberek körében sokan vannak, akik hisznek a társadalmi igazságosságban és felháborodnak olyan társadalmi jelenségek láttán, melyek a piacgazdaságnak természetes velejárói, de értékrendjüknek nem felelnek meg. Gyakran panaszkodnak a fiatalok, diákok "eltorzult" értékrendjére, s igyekeznek a szerintük elvárható klasszikus értékek szerint nevelni a rájuk bízott tanulókat. Ugyanakkor a tanulók látják a sikertelen és boldogtalan szülői és tanári mintát, s az értékkonfliktusban egyre határozottabban utasítják el azt. Megpróbálnak alkalmazkodni az új világ új rendjéhez, hiszen a legfontosabb számukra, hogy az átalakult társadalmi és gazdasági berendezkedés játékszabályai szerint sikeresen próbáljanak helytállni az életben.

Tény, hogy a teljesítményelvű értékeket egyelőre csak viszonylag kevés fiatal tudja sikeresen követni, s a többiek közül sokan - kivonulva kudarcaik színhelyéről - vagy könnyebben élhető értékrendeket követnek, vagy pedig szembesülve saját maguk és mikroközösségük kudarcaival anómiás tüneteket produkálnak. Az anómiás tünetek deviáns viselkedésbe csapnak át, mely legtöbb esetben alkoholizmust, kábítószer-fogyasztást, extrém helyzetekben öngyilkosságot eredményeznek. (Ezek mindig fokozottan jelentkeznek az értékrendi átalakulással küzdő társadalmakban.)

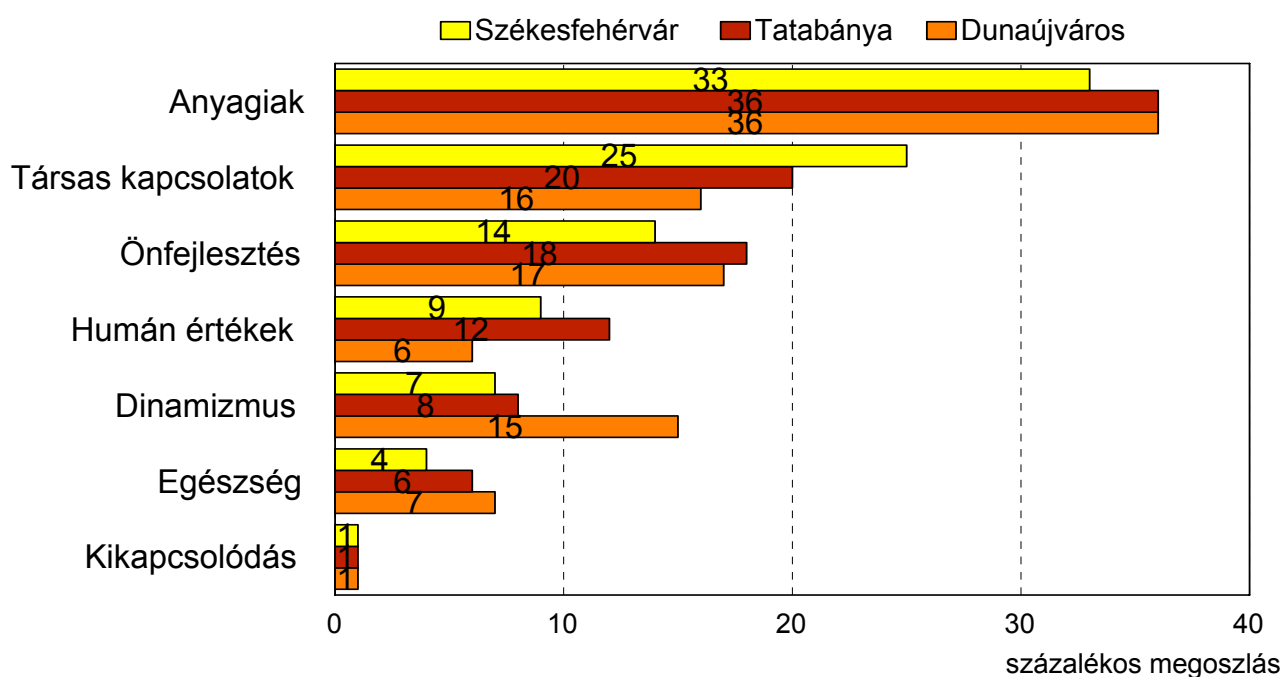
A kutatás során kíváncsiak voltunk arra, hogy mit gondolnak a fiatalok a sikeres élet jellemző értékeiről. Az empirikus adatokat e témában nyitott kérdés segítségével gyűjtöttük. A kapott válaszok csoportjait fokozatosan, egyre szélesebb fogalom alá rendelve kategorizáltuk.

A sikeres élet jellemző értékei

(a fő kategóriák és összetevőik)

1. Társas értékek	barátok, partner, család jó viszony az emberekkel
2. Anyagi, egzisztenciális értékek	munka, lakás, tárgyak birtoklása, pénz, anyagi háttér
3. Dinamizmus, aktivitás értékei	kARRIER, szakmai megbecsülés, célok, kreativitás, jövő, vállalkozás, szerencse
4. Belső, humán értékek	lelki kiegyensúlyozottság, hit, megbízhatóság, becsület, szociális érzékenység
5. Önefejlesztés értékei	önbizalom, művelődés, tudás, képzettség, tanulás
6. Kikapcsolódás értékei	örömök, szórakozás, bulis
7. Egészség	egészséges életmód, egészségmegőrzés, sport

A sikeres élet jellemző értékei

Mindhárom nagyobb városban az anyagiakat tartották a legfontosabbnak a fiatalok a sikeres élethez. A fehérvári és tatabányai fiatalok körében a második legfontosabb jellemző, a társas

kapcsolatok volt, a dunaújvárosiaknál ezt egy kicsit megelőzte az önfejlesztés, de a dinamizmus is nagyon megközelítette.

A társas kapcsolatok a fehérváriaknak volt szignifikánsan fontosabb, mint a másik két városban élő fiataloknak, a humán értékek a tatabányaiaknak, a dinamizmus a dunaújvárosiaknak.

Összegezve, míg a fehérvári és a tatabányai fiatalok válaszaik nagyjából megegyeztek, addig a dunaújvárosiak szignifikánsan eltérően gondolkodtak a sikeres életről. Náluk a modern, piaci értékek, az anyagiak, az önfejlesztés, dinamizmus voltak a legfontosabbak jellemzői a sikeres életnek, a társas kapcsolatok, és a humán értékek csak ezután következtek

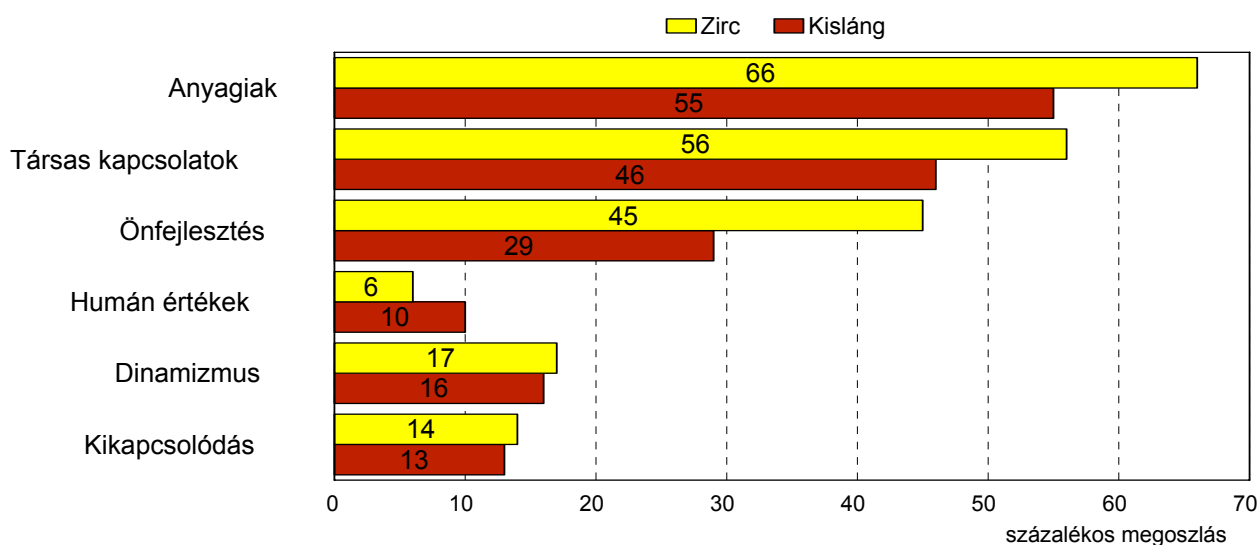
Az egyes értékeket külön vizsgálva kiderült, hogy számos demográfiai jellemzővel kapcsolatban álltak. Az anyagi értékek szignifikánsan fontosabbak voltak a szakmai középiskolák tanulóinak, az alacsonyán kvalifikált családból származóknak és a fiúknak. Míg a lányoknak Dunaújvárosban 30, Fehérváron 22 százaléka említette az anyagiakat, addig a fiúk közel fele, 42-44 százaléka vélte a sikeres élet legfontosabb jellemzőjének.

A társas értékek a magasabb tanulmányi eredményt elért lányoknak és a szakközépiskolásoknak volt fontosabb, mint az átlag. Az önfejlesztés szignifikánsan fontosabb volt a gimnazistáknak, a diplomás családban élőknek és a jeles tanulóknak. A dinamizmus a felfelé mobil tanulók és a képzetesebb szülővel rendelkező tanulók preferenciájában volt az átlagnál hangsúlyosabban jelen, mint a sikeres élet jellemzője.

A kisebb településeken készült kutatásoknak egy részében eltérő kérdések szerepeltek, ezért ezeknek az eredményeit nem lehet közvetlenül összehasonlítani a fenti eredményekkel.

Kislángon és Zircen azonban ugyanazt a kérdést tettük fel, mint a nagyobb városokban.

A sikeres élet jellemző értékei

Figyelembe kell venni, hogy Kislágon az általános iskolásokat, Zircen a 12-19 éveseket kérdeztük meg. Látható, hogy a sikeres élet jellemző értékeit más fontossági sorrendbe állították a kislángiak és a zirciek, mint a nagyobb városban élő fiatalok. Valamint általában minden jellemző fontosabb volt a kislángi és zirci fiatalok szerint is.

A diagramból jól látszik, hogy a sikeres élet legjellemzőbb értéke itt is az anyagiak, az egzisztenciális biztonság volt. Ezt követte a minőségi társas kapcsolatok megléte, valamint az önfejlesztés. Érdekes, hogy az aktív, vállalkozó, célokkal teli élet, vagyis a dinamizmus milyen hátra került a rangsorban itt is. A legmegdöbbentőbb viszont az volt, hogy a sikeres életet alkotó értékek között a humán értékek elenyésző szerepet kaptak, főleg a kislángiaknál. Még a kikapcsolódás, szórakozás, bulizás is jellemzőbb volt a fiatalok szerint a sikeres életre, mint a humán értékek.

Megvizsgáltuk azt is, hogy a sikeres élet jellemzői mennyire jellemzőek a tanulókra, saját véleményük szerint. A sikeres élet jellemzőiként meghatározott értékek közül csak humán és kikapcsolódás értékek szerinti élet volt élhető a többség számára. Ezek azok az érték, amelyek egyébként is alárendelt szerepet játszottak a sikeres élet jellemzői között. A legfontosabb értékek az anyagiak és a társas kapcsolatok csak a diákok 39-48 százaléka számára volt élhető. Ezek a sokak által vallott, de csak kevesek által megélt értékek valószínűleg komoly zavart okoznak az egyén identitásában, sőt az egyén cselekedetein keresztül a társadalom működésében is. Számukra olyan értékeket közvetített a társadalom, amelyeket a többség nem tudott vallani.

II.7. AZ Y-GENERÁCIÓ JÖVŐKÉPE

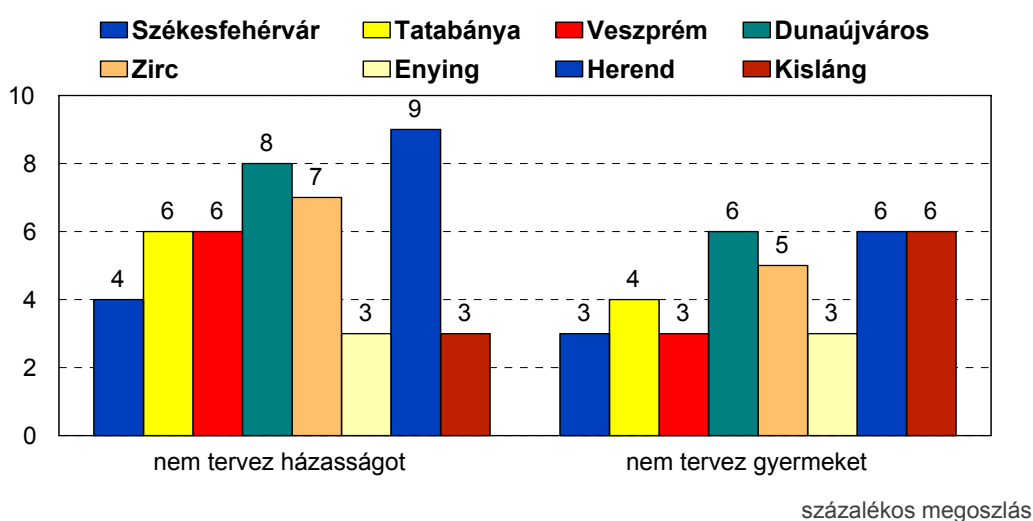
A tanulók iskolai tanulmányaik alatt folyamatosan tervezgetik jövőjüket, karrierjüket, konkrét és kevésbé konkrét lépéseket tesznek céljaik elérése érdekében.

Az emberrel élete folyamán sok olyan dolog történik, ami megváltoztatja vagy jelentősen befolyásolja további életét. A fiataloknak kutatásainkban felsoroltunk néhány eseményt, ami jelentősnek, egyesek fordulópontnak mondhatók az életükben: először együtt járni valakivel, először önállóan szórakozni menni, eldönteni, hogy milyen szakmájuk lesz, első szexuális tapasztalatot szerezni, első szakmai végzettséget szerezni, befejezni tanulmányaikat, először rendes állásban dolgozni, elköltözni, függetlenül élni a szülőktől, megházasodni, gyermeket vállalni. Arra kértük őket, mondják meg, vajon hány éves korukban fognak ezek az események bekövetkezni.

Sok válasznál nagy volt a bizonytalanság, általában 15-20 százalékuk nem tudott választ adni, de főleg a házasság és a gyermekvállalás kérdésében voltak bizonytalanok a fiatalok, itt átlagosan 40-45 százalékuk nem tudott válaszolni.

A diákok 2-8 százaléka vagy a házassággal vagy a gyermekvállalással kapcsolatban mondta, hogy úgy gondolja, soha nem fog bekövetkezni. A válaszok településenként eltértek.

Nem tervezett életesemények

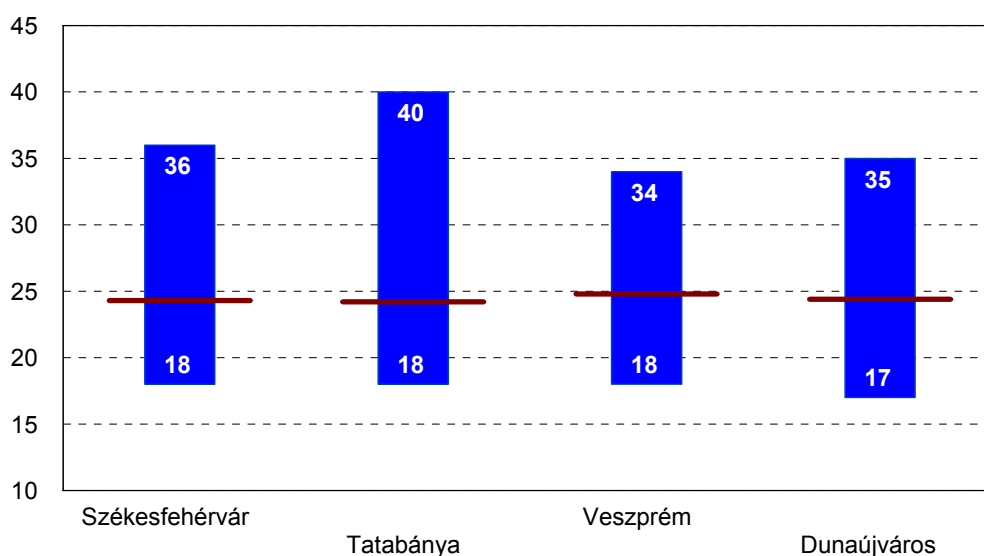

Az adatok közül az első négy hasonlítható egy az egyben össze, mert azonos korosztálynak a válaszait tartalmazza. A másik négy város adatai inkább tájékoztató jellegűek. A válaszok közül a

dunaújvárosiak válasza emelkednek ki. Ők választák a legnagyobb százalékban, hogy nem szeretnék megházasodni vagy gyermeket vállalni.

A négy kisebb város közül a herendiek válasza volt még kiemelkedő, ők még a dunaújvárosiaknál is elutasítóbbak voltak a házassággal kapcsolatban. Figyelembe véve, hogy Herenden a megkérdezettek kétharmada fiatal felnőtt volt, nem túl biztató az eredmény.

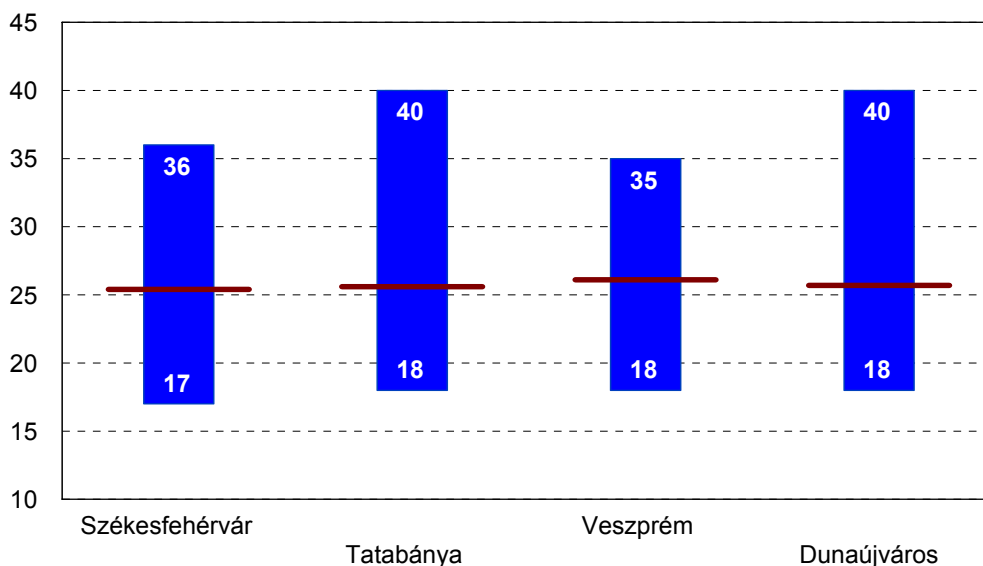
A házasságkötéssel kapcsolatos időintervallumok

Azok is, akik szeretnék majd megházasodni a fontos életesemények közül, a gyermekvállalással együtt ezt halasztanák legkésőbbre. A négy városban az életkorátlagok a következőképpen alakultak: Fehérváron 24,3, Veszprémben 24,8, Tatabányán 24,2, Dunaújvárosban pedig, 24,4. Ebben tehát nem nagyon voltak eltérések a városok között.

A kisebb városokban általában az volt a jellemző, hogy az átlag alacsonyabb volt, tehát a fiatalok valamivel hamarabb tervezték a házasságkötést és a gyermekvállalást.

A gyermekvállalással kapcsolatos időintervallumok

Láthatjuk, hogy a házasságkötés ideális időpontjához képest a gyermekvállalás ideális időpontja valamivel későbbre esett mindegyik városban, de számottevő eltérések itt sem voltak.

Nemek közötti különbségeket is meg tudunk figyelni. A lányok általában, valamivel előbbre tervezték, mint a fiúk ezt a két életeseményt, a magasabb iskolai végzettségű apák gyermekei pedig későbbre. Ez azt mutatja, hogy már 2000-ben megjelent a fiatalok terveiben az a modern társadalmakra jellemző tendencia, hogy a felsőoktatásban eltöltött idő kitolódik, és ennek köszönhetően a családalapítás is későbbre tolódik.

Általában minden nagyobb városban a lányok a fiúknál később szerettek volna a szakmáról dönteni, a végzettséget megszerezni, munkába állni illetve az első szexuális és párkapcsolati tapasztalatot túlesni. Ezzel szemben a fiúk későbbre datálták a különköltözést, a gyermekvállalást és a házasságot. Az apa iskolai végzettsége négy esemény bekövetkeztét befolyásolta. A magasabb végzettségű apák gyermekei későbbre tervezték a tanulmányaik befejezését, minek következtében későbbre tervezték az első szakmai végzettségük megszerzését is, aminek okán később akartak állást vállalni, és később is kívántak megházasodni és gyermeket vállalni.

A munkavállalás, házasságkötés és gyermekvállalás sorrendje megegyezett minden településen.

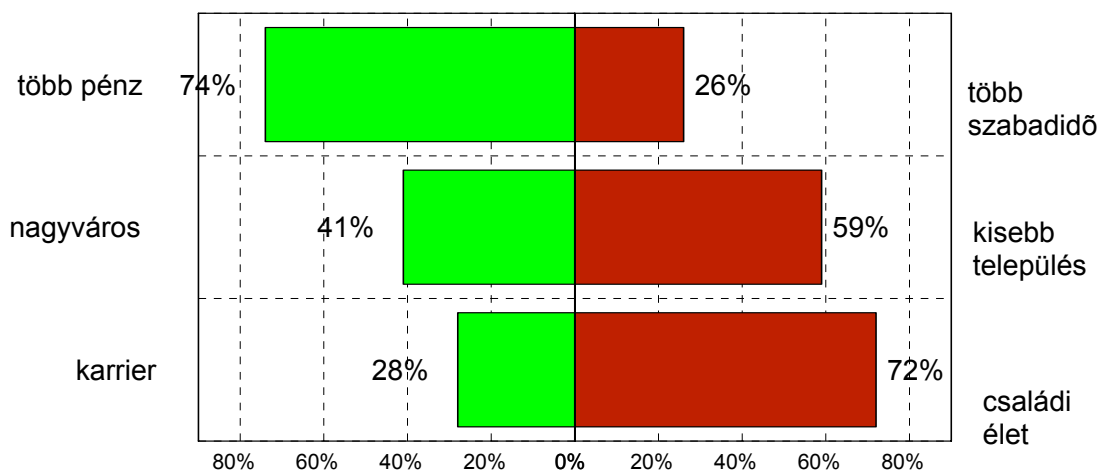
A település nagysága is hatással volt a jövőbeni tervekre, ugyanis a nagyobb településeken élő fiatalok a több életeseményt is valamivel későbbre tervezték, mint a kisebb településen élő társaik. (A részletesebb adatokat lásd a 6. mellékletben.)

A jövőre vonatkozó terveik alapján kiderült, a négy városban élő tanulók nem szándékoztak több gyereket vállalni, mint amennyi a szüleiknek volt, sőt Fehérváron 22 százalékuk, Veszprémben és Dunaújvárosban egynegyedük egyenesen úgy nyilatkozott, hogy szerinte kevesebb gyermeke lesz, mint a szüleinek. E kérdésben bár meglehetősen egységesek voltak a válaszok, az kimutatható volt, hogy a lányok, a képzetlenebb szülők gyermekei és a lefelé mobilizálódó tanulók - vélhetően eltérő okok miatt - magasabb arányban nyilatkoztak úgy, hogy kevesebb gyermeket vállalnak majd, mint a szülei.

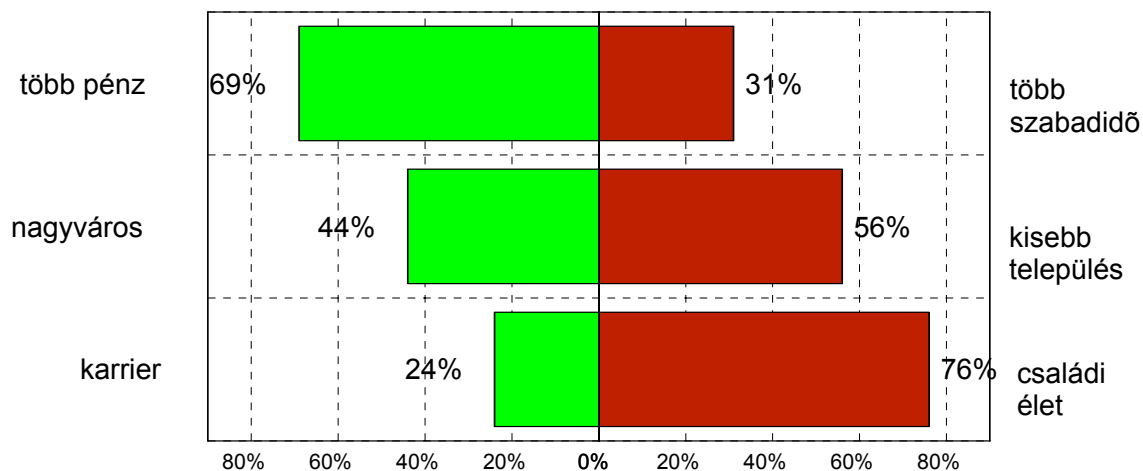
Azt is megkérdeztük a kutatások során a diákoktól, hogy szerintük hogyan alakul az életük a szüleikéhez képest. E tekintetben nagy volt a bizonytalanság a tanulók többsége nem látta még, hogy milyen pályát futhat be. De Fehérváron, Veszprémben és Dunaújvárosban is többen gondolták, hogy egészségesebb, sikeresebb és boldogabb életük lesz, mint amit szülei élnek, mint az ellenkezőjét. Mégis, mindössze 6-7 százalékuk gondolta, hogy minden dimenzióban - egészség, gazdagság, boldogság, sikeresség – jobb élete lesz.

Részben a jövőképről, részben a tanulók értékrendjéről informált az a kérdéssor, melyben három - az életben felmerülő - dichotóm kérdés közül kellett választaniuk a diákoknak. A kérdések a sok pénz vagy sok szabadidő, a karrier vagy család és a nagyváros lét vagy kis település relációkat jelentették. Mind a három település eredményeit külön táblázatban mutatjuk meg.

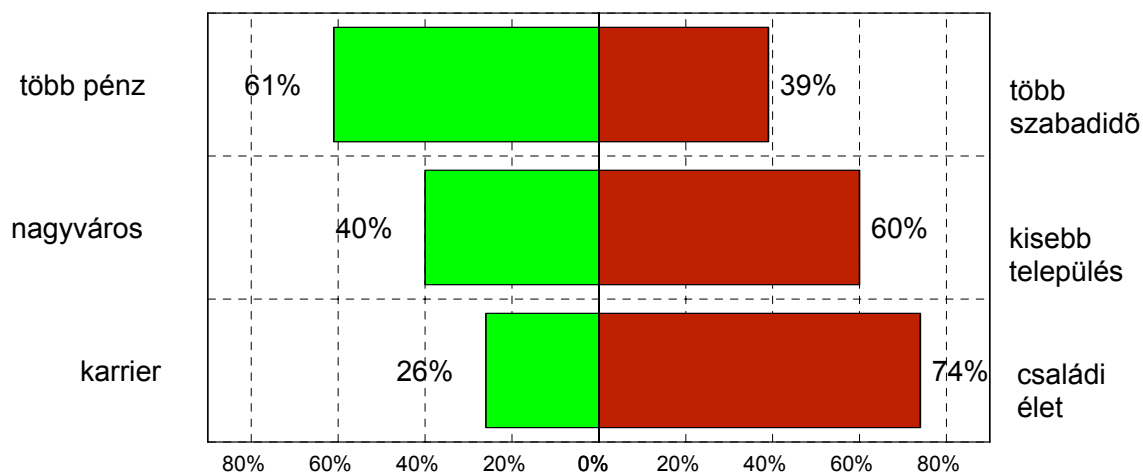
Dichotóm választások Dunaújvárosban

Dichotóm választások Székesfehérváron

Dichotóm választások Veszprémben

A három város fiataljainak válaszai hasonlóak voltak, csak a pénz versus szabadidő kérdésében térnek valamelyest el.

Látható, hogy a fiatalok értékrendjében már 2000-ben is fontos szerepet kapott a pénz. A megkérdezettek többsége fontosabbnak tartotta, mint a szabadidőt. A dunaújvárosi fiatalokra volt ez leginkább jellemző, a veszprémiekre pedig, a legkevésbé. A másik két dimenzió, ami befolyásolta a válaszokat, az a tanulmányi átlag és a nem. A jobb tanulók, és a lányok inkább választották a szabad időt, mint a több pénzt.

Érdekes, hogy bár három nagyobb város középiskolásait kérdeztük meg, a tanulók többsége mind a három városban inkább a természetes környezetben lévő kisebb falvakat részesítette volna

előnyben, a nagyvárosokkal szemben. Az egyes dimenziókat vizsgálva azonban kiderült, hogy a városiak, vagyis a helyben lakók, a gimnazisták és a diplomás szülők gyermekei inkább a nagyváros mellett tették le a voksot.

A boldog családi élet általában fontosabb volt a diákoknak, mint a karrier, lakóhelytől függetlenül. Tovább bontva az adatokat kiderült, hogy a fiúk, a magasabb iskolai végzettségű apák gyermekei és a gimnazisták nagyobb százalékban voksoltak a karrier mellett.

Korrelációs elemzést is készítettünk, amely kimutatta, hogy az egyes választások összefüggnek. Aki inkább a több pénzt választotta, az nagy valószínűséggel a karrierre voksolt a boldog családi élettel szemben, és inkább egy nagyobb városban képzelte el az életét. Ezt a csoportot karrierorientált csoportnak neveztük el. Fehérváron és Veszprémben is 40 százalék körül volt azok aránya, akik ebbe a csoportba tartoztak. A többség a családorientált csoportba tartozott. A karrierorientált csoportban általában a helyben lakók, és a gimnazisták voltak felülreprezentálva.

II.8. A FIATALOK TELEPÜLÉSÜKHÖZ VALÓ VISZONYA

A vizsgált korosztály viszonyát a településhez először azzal a kérdéssorral próbáltuk meghatározni, amelyben azt tudakoltuk tőlük, hogy mire büszkék és mit szégyellnek a városban.

Csak a Székesfehérvár és Veszprém fiataljai tudtak több büszkeségre okot adó dolgot említeni, mint szégyellnivalót. Veszprémben a fiatalok 76 százaléka nevezett meg olyan dolgot, amire büszke volt, és 74 százaléka mondott olyat, amit szégyellt. Fehérváron ez az arány 84-80 százalék volt. Tatabányán 70 százaléka említett valamit, amire büszke volt, 79 százaléka pedig, olyat, amit szégyellt. Dunaújvárosban a két arány 72 százalék és 82 százalék volt, Zircen 77 százalék és 88 százalék volt, Enyingen 66 százalék és 86 százalék.

A két megyeszékhelyen főleg a történelmi múltra, a városképre és a fejlődésre voltak büszkék a fiatalok, míg a cigányokat és az utcai koszt, szemetet szégyellték, illetve Veszprémben a lepusztult városrészeket. A harmadik megyeszékhelyen, Tatabányán a turult, a saját iskolájukat, és a Lombard csapatát említették büszkeséggel a fiatalok, Dunaújvárosban a sportéletet, a Duna partot és a szórakozási lehetőségeket említették. Szégyellnivalóként, mint a nagyobb városokban általában, a szemetet, a helyi ipar, a Vasmű és a Mésztelep által okozott környezeti-szennyezést, és cigányokat említették.

A kisebb városokban általában a helyi nevezetességekre, vagy a városképre voltak a fiatalok büszkék, esetleg saját iskolájukra. A szégyellnivalók között a szemetet, a kocsmákat és részegeket, a kultúralt szórakozóhelyek hiányát említették a fiatalok.

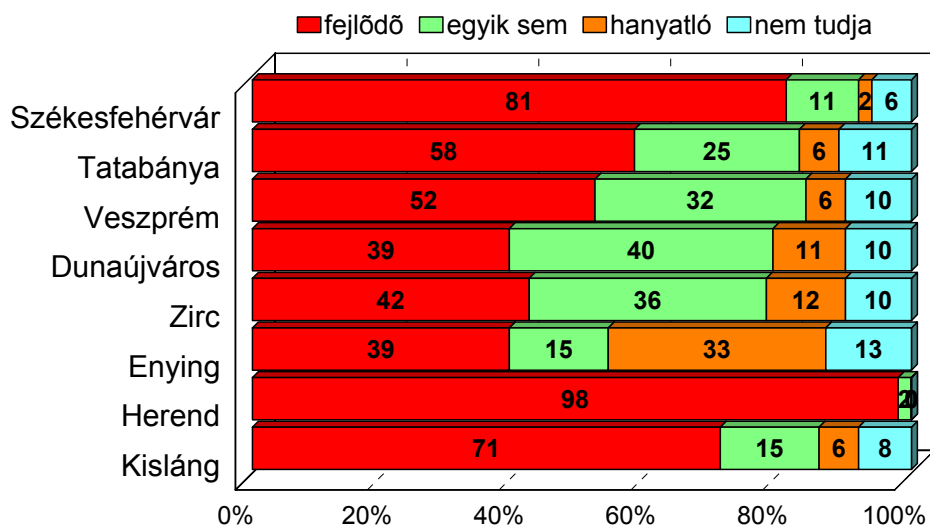
A megyeszékhelyek közül Veszprémnek és Tatabányának kevésbé sikerült megfognia az ott tanulókat. A Veszprémben lakók 70 százaléka, a kollégisták egyharmada, a bejárósok egyötöde tervezte, hogy a jövőben beköltözik.

A Székesfehérváron tanuló diákok szívesebben laktak volna a jövőben is a városban. A helyiek 88 százaléka, a kollégisták és a bejárósok egynegyede tervezte, hogy a városba költözik.

Dunaújvárosban és Tatabányán inkább nem tervezték a fiatalok, hogy a jövőben is ott maradnának. A kisebb városokban a tanulók közel fele szeretett volna lakni.

Hogy fejlődő vagy hanyatló egy-egy település arra az ott tanulókat meglehetősen különböző válaszokat adtak attól függően, hogy melyik településen kérdeztük őket.

Fejlődő vagy hanyatló a település?

A válaszok nem függték attól, hogy mekkora településről volt szó. A legfejlesztőbb települések az ott tanulók szerint, Fehérvár és Herend voltak, de a kislángiak is egyértelműen fejlődőnek látták falujukat.

Ezzel szemben Dunaújváros és Enying az ott tanulók szerint, nem igazán fejlődött, főleg Enyinget látták sokan hanyatlónak. De Zircet sem tartották egyértelműen fejlődőnek. Veszprém és Tatabánya pedig, éppen csak átlépte az ötvenes határt.

II.9. ÖSSZEGRÉS

A rövid összegzésben két városra szeretnénk kitérni. Azt a megközelítést választottuk, hogy a városokat a nagyságuk és státuszuk szerint hasonlítjuk össze. Veszprém és Dunaújváros adatai tértek el legjobban egy ilyen mérethatás várható tendenciáitól.

Veszprém, amely lakosainak száma szerint a harmadik helyen áll a négy nagyváros között, értelmiségi városként jellemezhető, itt volt a legmagasabb a megkérdezett fiatalok szüleinek iskolai végzettsége. A munkanélküliségi adatok a legkedvezőbbek Veszprémben és Fehérváron voltak. A veszprémi fiatalok kulturális fogyasztás szempontjából nagyon aktívak voltak, ők olvastak a legtöbbet, ugyanakkor a számítógéphez is gyakran hozzájutottak. Leginkább rájuk volt jellemző, hogy a több szabadidőt fontosabbnak tartották, mint a több pénzt.

A családi kapcsolatok viszont a megyeszékhelyeken voltak a leglazábbak, a legformálisabbak. Veszprémben 1998 és 2001 között nagy mértékű elmagányosodást mértünk a családokon belül. Ezzel párhuzamosan a veszprémi fiatalok nagyon magas százaléka választotta az önpusztító életmódot, itt dohányoztak, és fogyasztottak alkoholt a legtöbben rendszeresen.

Dunaújvárosban volt a legmagasabb a csonka családok aránya, emellett pedig a munkanélküliség is magas volt. Az egészségkárosítás itt is meglehetősen nagyarányú volt. A dunaújvárosiak azonban szignifikánsan kevesebbet olvastak, ritkábban jártak színházba, viszont gyakrabban jártak moziba, többet néztek tévét és kétszer annyi időt töltöttek a számítógép előtt is, mint a többiek. Ugyanakkor ők interneteztek napi rendszerességgel a legnagyobb arányban.

A dunaújvárosi fiatalok a sikeres élet jellemzőinek inkább az olyan modern értékeket tartották, mint az anyagiak, az önfejlesztés, és a dinamizmus. A jövőjük tervezésekor pedig ők választották legnagyobb arányban, hogy nem akarnak családot alapítani. Rájuk volt leginkább jellemző, hogy a pénzt fontosabbnak tartották, mint a szabadidőt.

Dunaújvárost az ott élő fiatalok nem tartották igazán fejlődőnek, sőt a többi nagyvároshoz képest a leginkább hanyatlónak.

Mindkét városban az enyhe anómia jelei voltak megfigyelhetők. Ennek oka, feltételezhetően Veszprémben a szülők túlhajsolt élete, a családon belül együtt töltött idő és kommunikáció csökkenése volt. Itt a fiatalok az önkárosító tevékenységek felé fordultak, míg Dunaújvárosban egy a szocializmusban erőszakosan fejlesztett iparváros lassú hanyatlásának, a nagyarányú munkanélküliségnek és a családok felbomlásának a következménye lehet az, hogy a fiatalok a passzív

szabadidő-eltöltésbe menekültek, és a jövőjüket is máshogy tervezték, mint szüleik és mint a többi városban élő fiatalok.

Az anómiára adott válaszok valószínűleg azért különböztek, mert az egyik esetben egy magasan kvalifikált közösségről, a másik esetben pedig egy alacsonyabban kvalifikáltról van szó.

III. AZ IFJÚSÁG HELYZETE A KÖZÉP-DUNÁNTÚLI RÉGIÓBAN AZ IFJÚSÁG 2000 KUTATÁS ADATAI ALAPJÁN¹

III.1. BEVEZETŐ

Az Ifjúság 2000 kutatás az Ifjúsági és Sportminisztérium és a Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére készült 2000-ben.

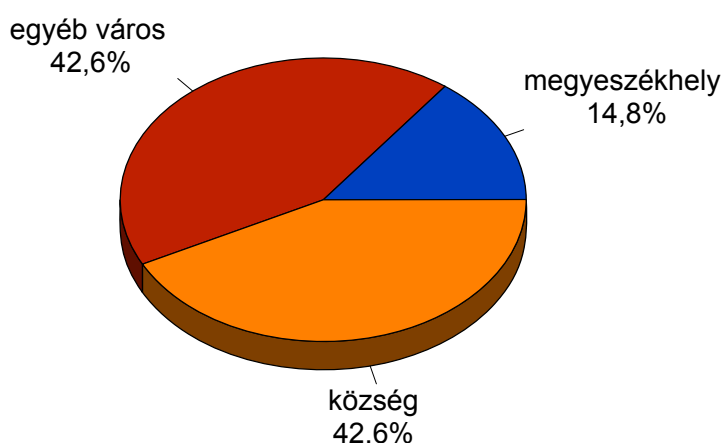
A vizsgálat alapját egy 8000 fős kérdőív képezte a 15–29 évesek körében, mely nemre, korra, település típusa és állandó lakhely megyéjére reprezentatív minta, amely az ifjúság életének szinte minden területét részletesen elemzi, kiemelten kezelve az iskolai életutat, a munkaerő-piaci helyzetet, a kulturális fogyasztást, valamint az értékvilágot.

III.2. ÁLTALÁNOS DEMOGRÁFIAI HELYZET

Az Ifjúság 2000 kutatás adatai szerint a régióban ebben a korosztályban még több férfi van mint nő. A fiatalok 51 százaléka volt férfi, 49 százaléka nő.

A fiatalok 14,8 százaléka a három megyeszékhelyen élt, 42,6 százaléka a régió valamelyik városában, és ugyanennyien éltek községben. A többi régióhoz képest itt élt a legkevesebb fiatal a megyeszékhelyen, a többi településtípust illetően a középmezőnyben volt a régió.

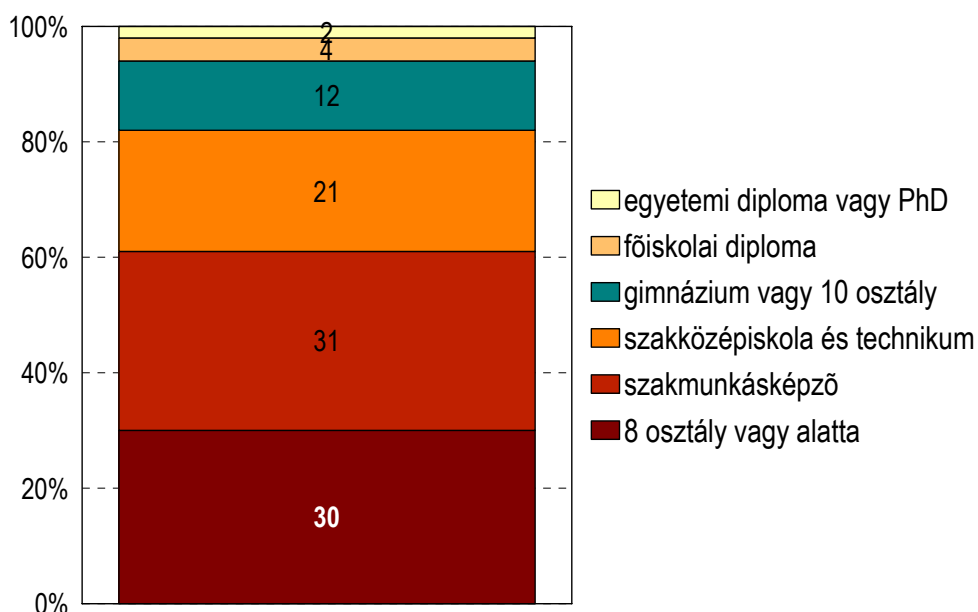
A fiatalok település szerinti megoszlása

¹ A kutatási beszámolóba szeretnénk volna az Ifjúság 2004 adatait is feldolgozni, azonban rajtunk kívülálló okok miatt nem kaptuk meg a feldolgozáshoz szükséges adatbázist.

Regionális szinten nem volt túl magas a fiatalok iskolai végzettsége, de a többi régióhoz képest inkább átlag feletti volt.

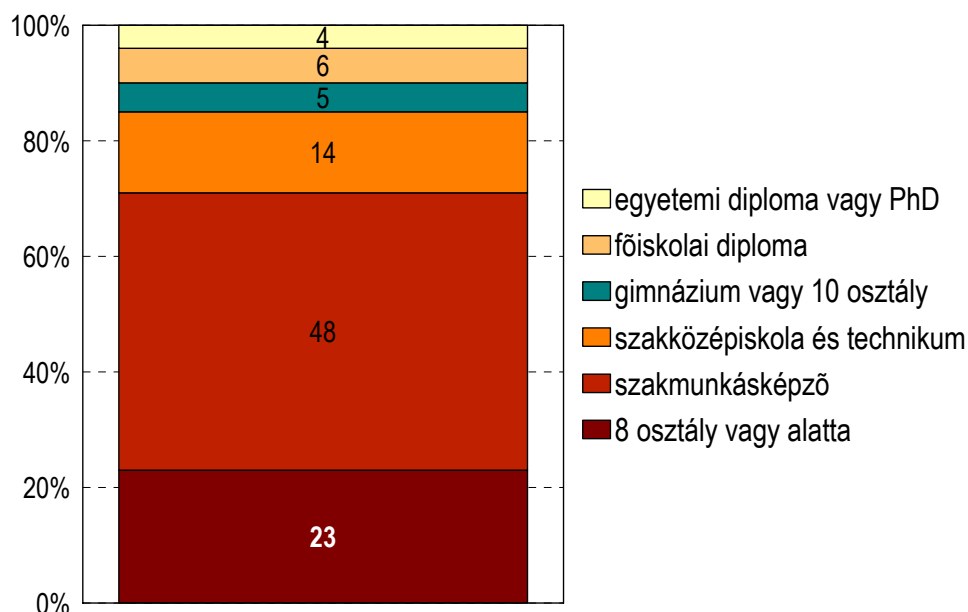
A fiatalok befejezett iskolai végzettsége

A csak 8 osztályt végzettek száma az átlagnál alacsonyabb volt, a szakmunkásoké azonban ebben a régióban volt a legmagasabb. A szakközépiskolát vagy technikumot végzettek aránya megfelelt az országos arálynak; érdekes módon Budapesten volt a legnagyobb az arányuk, 25,3 százalék. A gimnáziumot vagy 10 osztályt végzettek aránya szintén Budapesten volt a legmagasabb, a közép-dunántúli régióban pedig országos viszonylatban a második legalacsonyabb, átlag alatti. A régióra inkább az egyetemi végzettségűek magasabb aránya volt jellemző, az egyetemet végzettek arányát tekintve Budapest után a második volt, a főiskolát végzettek aránya azonban alacsonyabb volt az átlagnál.

Az apa iskolai végzettsége már megbízhatóbban hasonlítható az általunk mért eredményekhez, hiszen itt a megkérdezettek életkora nem számít.

Az apa befejezett iskolai végzettsége

Azt látjuk, hogy regionális szinten alacsonyabb az apa iskolai végzettsége, mint az általunk vizsgált településeken. Aminek több oka is van. A mi felméréseink inkább nagyobb településeken készültek, mind a három megyeszékhely szerepelt a felmért települések között. Mivel mi az iskolában végeztük a felmérést, a fiatalok egy része kimaradt a mérésből, vagy azért mert nem is ment a 8 osztály elvégzése után középiskolába vagy mert a felmérés idején hiányzott. Az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekeire az első inkább jellemző, mint a magasabb végzettségű szülők gyermekeire.

Országos viszonylatban hasonló eredményeket kapunk, mint az előző kérdésnél. A régióban az átlagosnál kicsit magasabb a csak 8 osztályt végzettek és a szakmunkások aránya a szülők között, a szakközépiskolát és technikumot valamint a gimnáziumot végzettek aránya valamivel alacsonyabb az átlagnál. A főiskolát végzett szülők aránya viszont Budapest és Dél-Dunántúl kivételével itt a legmagasabb, és az egyetemet végzetteknél is ugyanezt mutatják a válaszok.

Az Ifjúság 2000 kutatásban az anyagi helyzetükről is kérdezték a fiatalokat. Nem túl kedvező a kép, amely kirajzolódik, pedig a többi régióhoz képest jobban éltek a közép-dunántúli fiatalok 2000-ben. De így is majdnem felük (41 százalék) nyilatkozott úgy, hogy a családban éppen hogy kijönnek a jövedelmükből. 6 százalékuk mondta, hogy gondok nélkül élnek, 44 százalékuk szerint beosztással jól

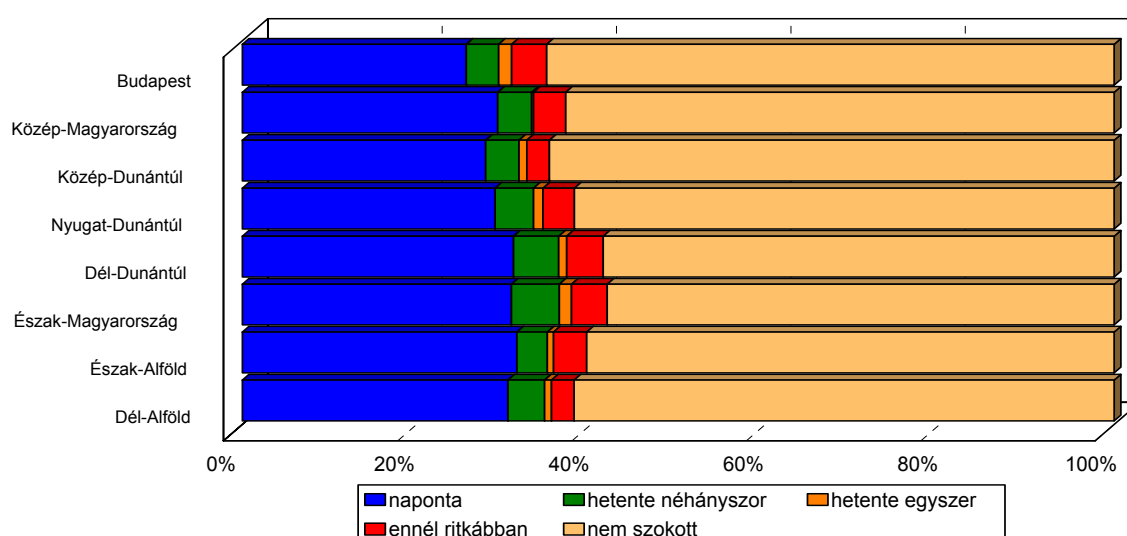
kijöttek, 7 százalékuk hónapról-hónapra anyagi gondok között élt, 2,3 százalékuk pedig nélkülözések között élt.

III.3. EGÉSZSÉG, SPORT

A fiatalok egészségével kapcsolatban a dohányzási szokásokról, az alkoholfogyasztásról, és a drogfogyasztásról kérdezték a fiatalokat, valamint a pszichés egészségükkel kapcsolatban a szorongásról és a kedvetlenségről.

Az első kérdés a dohányzási szokásokra vonatkozott.

Szokott-e dohányozni?

A budapestiek bizonyultak a legelutasítóbbnak a dohányzással kapcsolatban. Közöttük volt a legalacsonyabb azoknak az aránya, akik rendszeresen, naponta dohányoztak (25,7 százalék), és a legmagasabb azoké, akik egyáltalán nem dohányoztak (65,1 százalék). Közép-Dunántúlon a fiataloknak 27,9 százaléka dohányzott naponta, és 64,7 százaléka mondta, hogy egyáltalán nem dohányzik. A második legkevesbé dohányzó régió volt a közép-dunántúli.

A többi régióban a fiatalok 29-32 százaléka mondta, hogy rendszeresen dohányzik, a legrosszabb helyzet Észak-Alföldön volt, ahol 31,5 százalékos volt ez az arány. A legkevesebben pedig, Észak-Magyarországon mondták, hogy nem dohányoznak (58,2 százalék).

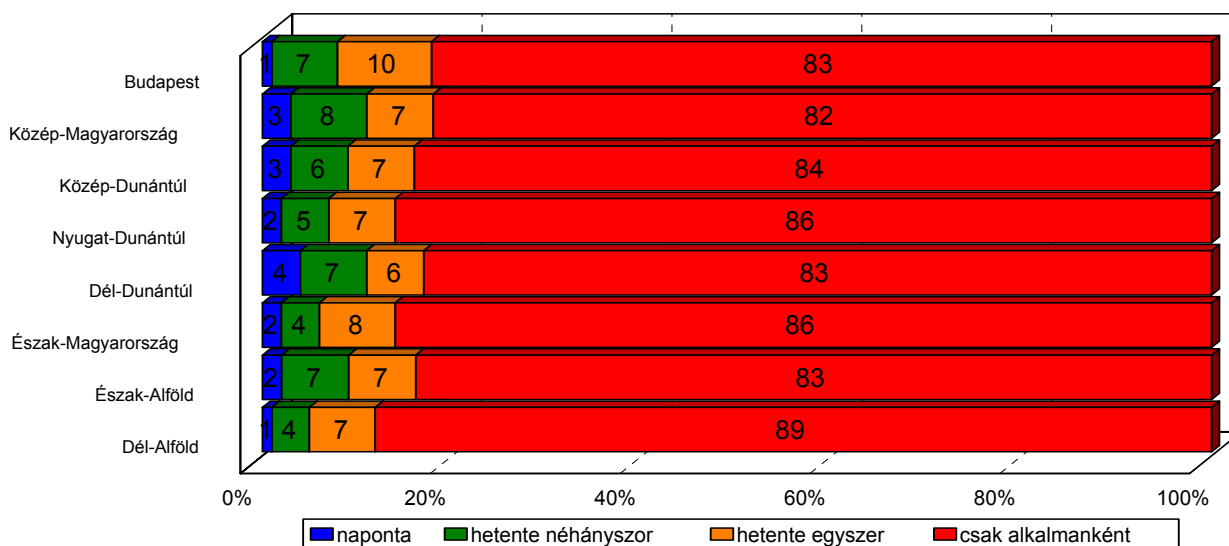
Ezek az adatok nagyjából megfelelnek annak az általános tendenciának, hogy a felnőtt lakosság körülbelül 30 százaléka dohányzik rendszeresen. A mi kutatásainkban hasonló, csak kicsivel alacsonyabb, 25-27 százalék körüli értékeket kaptunk. Egyedül Herenden volt 30 százalék a

rendszeresen dohányzók aránya. Itt nagyjából ugyanazt a korosztályt kérdeztük meg, mint az Ifjúság 2000 kutatásban.

Arról, hogy hány szálát szívta naponta a fiatalok, nem született régiókénti kimutatás, ezért csak az országos adatokat tudjuk közölni. A fiatalok 29 százaléka legfeljebb 9 szálát szívott el naponta, 21,3 százalékuk mondta, hogy 10 szálát szokott naponta szívni, 13,2 százalékuk 11-19 szálát, és a 29,6 százalékuk 20 szálát. Tehát, a többség, a fiatalok 93,1 százaléka maximum 20 szál cigarettát szív el naponta.

Az alkoholfogyasztásról is kérdezték a fiatalokat.

Szokott-e alkoholt fogyasztani?

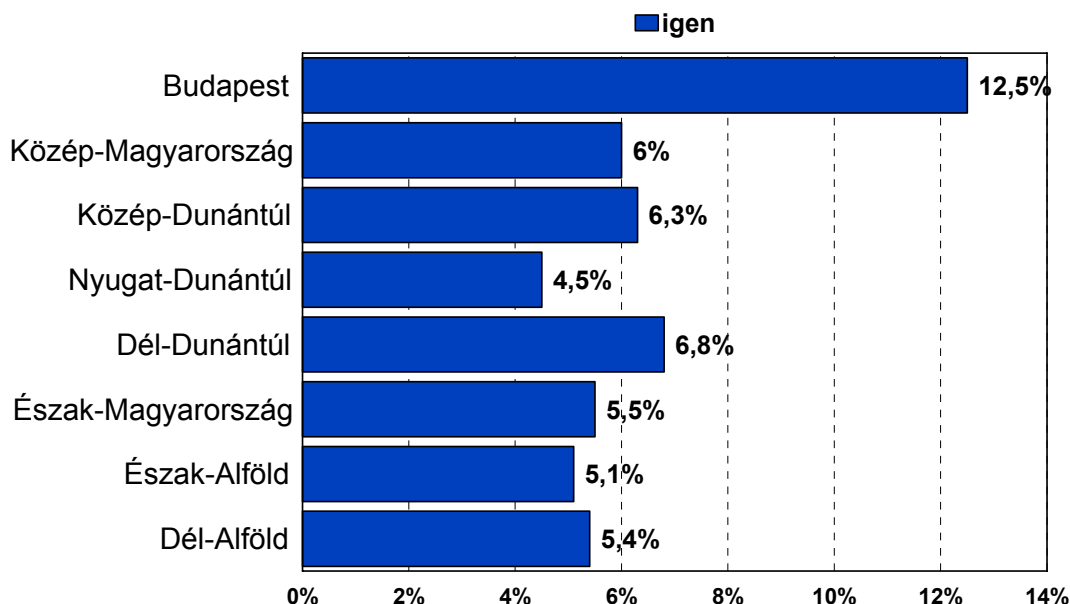

Az alkoholfogyasztás tekintetében már nincs olyan jó helyzet a régióban. A fiatalok 3 százaléka napi rendszerességgel fogyasztott alkoholt. Ennél nagyobb arányban csak a dél-dunántúliak fogyasztottak alkoholt naponta (3,6 százalék). Ők cigarettát is nagyobb arányban fogyasztottak rendszeresen.

A napi alkoholfogyasztás Dél-Alföldön és Budapesten volt a legalacsonyabb, 1 százalék körüli. A csak alkalmankénti alkoholfogyasztás szintén a dél-alföldi régióban volt a legmagasabb (88,5), valamint Nyugat-Dunántúlon (86,2 százalék). Közép-Dunántúlon 83,9 százalék volt.

A drogfogyasztás volt az egyetlen kérdés, amiben a budapestiek voltak a legérintettebbek. Itt jóval nagyobb arányban számoltak be arról, hogy fogyasztottak már az alkoholon kívül valamilyen drogot vagy hangulatjavító szert, mint a többi régióban.

Kipróbált-e Ön már az alkoholon kívül valamilyen drogot, hangulatjavító szert?

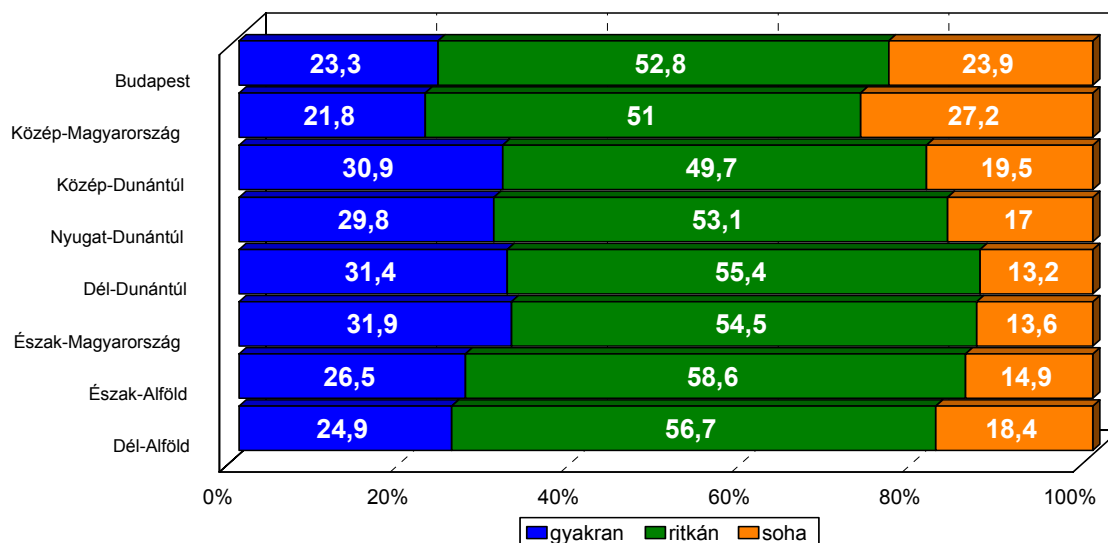

A grafikon annyiban torzít, hogy nem a száz százalékhoz viszonyítja a válaszokat, csak 14 százalékhoz. Az azonban így is jól látszik, hogy a budapestiek közül kétszer annyian próbáltak már ki valamilyen drogot, mint a más régiókban élő fiatalok. Budapesten 12,5 százalék a kábítószer már kipróbáltak aránya, míg Nyugat-Dunántúlon, ahol a legalacsonyabb, csak 4,5 százalék. Közép-Dunántúl a harmadik helyen állt, Budapesten kívül csak a dél-dunántúli régióban voltak nagyobb arányban, akik már használtak valamilyen drogot. A régióban a fiatalok 6,3 százaléka érintett valamilyen szinten a droghasználatban. A hozzáférhető adatok között nincs utalás arra, hogy ki milyen gyakran használt drogot. A mi kutatásaink „eredményesebbnek” bizonyultak az Ifjúság 2000-kutatásnál, hiszen a mi felméréseinkben többen vallották be, hogy fogyasztottak már valamilyen drogot vagy hangulatjavítót, településtől függően 5-15 százalék.

A pszichés állapot felmérésére két kérdést tartalmazott a kérdőív: „Milyen gyakran érzi Ön a következő dolgokat: idegesség, kedvetlenség?”

Országos jelenség volt, hogy a fiatalok nagy többsége, ugyan csak ritkán, de érzett idegességet.

Milyen gyakran érez Ön idegességet?

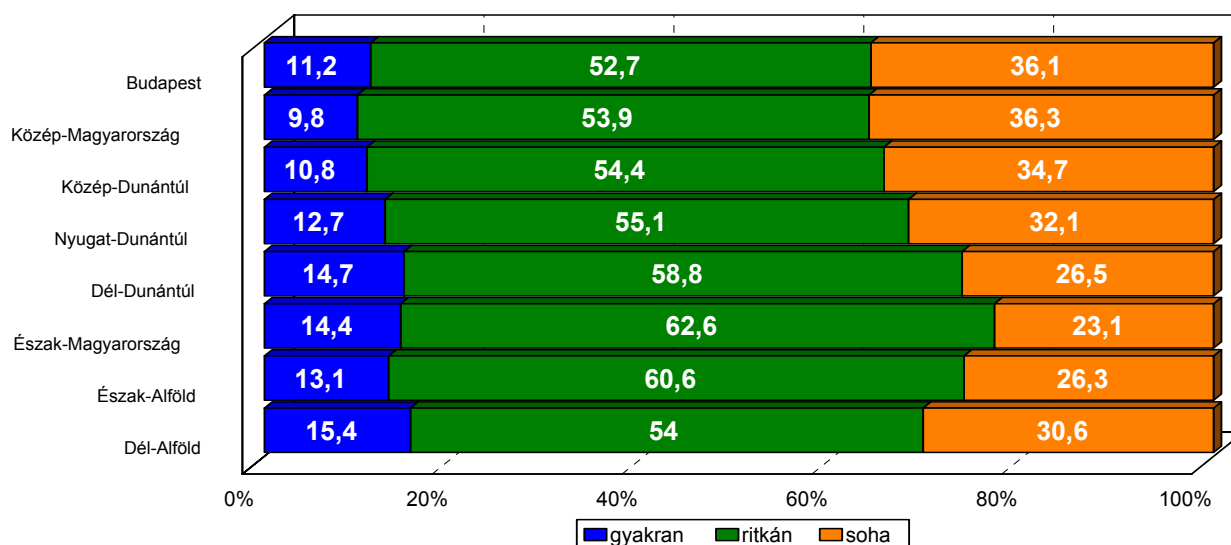

Elgondolkodtató, hogy országosan a fiatalok egynegyede, egyharmada érez gyakran idegességet. Közép-Magyarországon (21,8 százalék) és Budapesten (23,3 százalék) volt a legjobb a helyzet, itt voltak a legkevesebben, akik gyakori idegességről számoltak be. Közép-Dunántúlon viszont, majdnem 10 százalékkal magasabb volt ez az arány, 30,9 százalék. Csak Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon voltak többen, akik gyakran szoktak idegesek lenni.

A legkiegyensúlyozottabb fiatalok, akik soha nem szoktak idegeskedni, szintén Budapesten és Közép-Magyarországon voltak a legtöbben, a legkevesebben pedig, az előbb említett két régióban. Közép-Dunántúlon a fiatalok 19,5 százaléka válaszolta, hogy soha nem szokott idegeskedni. Ebből a szempontból a régióban jobb volt a helyzet, mint a legtöbb másik régióban.

A kedvetlenség, a depresszióhoz vezető pszichés állapot egyik jellemzője, szintén nem volt ismeretlen a fiatalok között. Országosan a fiatalok átlagosan körülbelül egytizede küzdött gyakran ezzel a lelki állapottal. Körülbelül felük alkalmanként érzett kedvetlenséget, egynegyedük, egyharmaduk pedig, soha.

Milyen gyakran érez Ön kedvetlenséget?

Kedvetlenség tekintetében is Közép-Magyarországon volt a legjobb a helyzet, itt csak a fiatalok 9,8 százaléka került gyakran ilyen lelkiállapotba. Ezután Közép-Dunántúl következett, ahol szintén a többi régiónál kisebb volt ez az arány, 10,8 százalék. Dél-Alföldön viszont, a fiatalok 15,4 százaléka válaszolta, hogy gyakran szokott kedvetlen lenni.

Ha azoknak az arányát hasonlítjuk össze, akik azt választották, hogy soha nem szoktak kedvetlenek lenni, még nagyobb különbségek rajzolódnak ki. Budapesten, Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon a fiatalok több, mint egyharmada soha nem szokott kedvetlenséget érezni, míg Észak-Magyarországon, Észak-Alföldön és Dél-Dunántúlon ez az arány inkább 25 százalék körül van. A válaszok azt mutatják, hogy az előbb említett három régióban a fiatalok kevésbé veszélyeztetettek a pszichés betegségek tekintetében, míg az utóbbi három régióban, ahol az idegesség és a kedvetlenség is sokkal gyakoribb, a fiatalok halmozottan ki vannak téve a depresszióknak és a stressz okozta egyéb pszichés problémáknak.

Sport

Az Ifjúság 2000 kutatásban is megkérdezték a fiatalokat, hogy szoktak-e az iskolai testnevelésórakon kívül sportolni, milyen sportágakat űztek, milyen sportműsorokat néztek a tévében és esetleg élőben.

Átlagosan a fiatalok 33,1 százaléka sportolt valamit az iskolai testnevelésórákon kívül; Budapesten 41,5 százalékuak, Dél-Alföldön 27,7 százalékuak. A Közép-dunántúli régióban a fiatalok 33,2 százaléka sportolt, ami az országos átlagnak megfelelő.

A sportágakról nem készült régiókénti kimutatás, országosan a labdarúgás (20,5 százalék) és a fitness, aerobic, tánc (17 százalék) volt a legnépszerűbb. Sokan választák még, hogy kerékpározni (8,9 százalék) szoktak, illetve, hogy testépítő terembe járnak (8 százalék). A kocogás és futás 6,6 százalékos említést kapott, az úszás pedig 4,8 százalékos említést. A többi sportág ennél kevesebbet.

Vajon, miért nem sportolnak nagyobb arányban a fiatalok? Ez is kiderült a 2000-es kutatásból.

Minden régióban időhiányra panaszkodtak a legtöbben (átlagosan a fiatalok 58 százaléka). Közép-Dunántúlon a fiatalok 60,7 százaléka válaszolta ezt. Emellett 12,5 százalékuak nem szeretett sportolni, 12,9 százalékuak pedig nem tartotta fontosnak, szükségesnek. Szerencsésnek mondható, hogy csak 2,9 százalékuaknak voltak olyan egészségi problémái, ami megakadályozta őket a sportolásban. 2,1 százalékuak válaszolta, hogy anyagi okok miatt nem tud sportolni; bár vannak olyan sportágak, amelyeknek nincsen anyagi vonzata, mint az otthoni tornázás, esetleg a kocogás, futás, vagy a foci amit említettek is többen. 6,1 százalékuaknak nem volt megfelelő lehetőség, hogy sportoljanak, 2 százalékuaknak pedig megfelelő társaság. Egyéb okot 0,9 százalékuak jelölt meg. Egy tekintetben volt valamelyest eltérő a régió fiataljainak válasza az átlagtól. Itt a többi régióhoz képest többen választották, hogy azért nem sportolnak, mert nem tartják fontosnak, szükségesnek. Míg a nyugat-magyarországi régiókban a fiatalok 7-7,5 százaléka válaszolta ezt, a kelet-magyarországi régiókban pedig 10-11 százalékuak (egyedül a Dél-Alföldön volt ez az arány 13,9 százalék), addig Közép-Dunántúlon 12,9 százalékuak.

A régióban élők legnagyobb része, 26,7 százaléka soha nem szokott sportműsorokat nézni a televízióban. 26 százalékuak viszont hetente 1-2 alkalommal. 23,3 százalékuak havonta 1-3 alkalommal, 12,9 százalékuak ennél is ritkábban szokott ilyen műsorokat nézni. A fiatalok 11,1 százaléka bizonyult a legaktívabb nézőközönségnek, ők szinte minden nap, de legalább hetente 3-4 alkalommal néztek ilyen műsorokat. Kiugró a többi régiótól, illetve az országos átlagtól lényegesen eltérő válaszok nem születtek.

A különböző sportágakat érintő műsorok nézettségéről nem készült régiókénti kimutatás, de országosan a magyar labdarúgás (a sportműsorokat nézők 21 százaléka nézte), és a Formula 1 közvetítések (20 százalék) voltak a legnézettebbek. Ezután - 10 százalék alatti értékkel - a kézilabda és a fitness, aerobic, tánc kategória volt a legnépszerűbb.

Országosan a fiatalok leggyakrabban a magyar labdarúgás eseményeire jártak ki. Azoknak, akik említettek valamilyen eseményt, 56,4-a ezt említette. 10,4 százalékuak említette a kézilabdát, 7,2 százalékuak a kosárlabdát. A többi esemény kevesebb említést kapott.

III.4. ÉRTÉKREND

A kutatásban arról is megkérdezték a fiatalokat, hogy a különböző, felsorolt értékek közül, melyik mennyire fontos számukra. A fiatalok 5-ös skálán, az iskolai osztályzatoknak megfelelően értékelték a megadott szempontokat².

A fiatalok által legfontosabbnak ítélt érték a családi biztonság, amely a legtöbb 5-ös értéket kapta (88 százalék), de a 4-es 5-ös értékek is itt voltak a legmagasabbak, 96 százalék. Második legfontosabb érték a békés világ (94 százalékuk értékelte 4-es 5-ös osztályzattal – 84 százalékuk 5-össel), hasonlóan fontos érték számukra a szerelem, amelyet szintén 94 százalékuk értékelt a két legjobb osztályzattal, illetve 81 százalékuk 5-öst adott erre az értékre. Az igaz barátságot 92 százalékuk értékelte 4-esre vagy 5-ösre, belső harmóniát pedig, 91 százalékuk. A fontos tartományba esik még a szabadság, amelyet összesen 88 százalékuk értékelt 4-esre vagy 5-ösre.

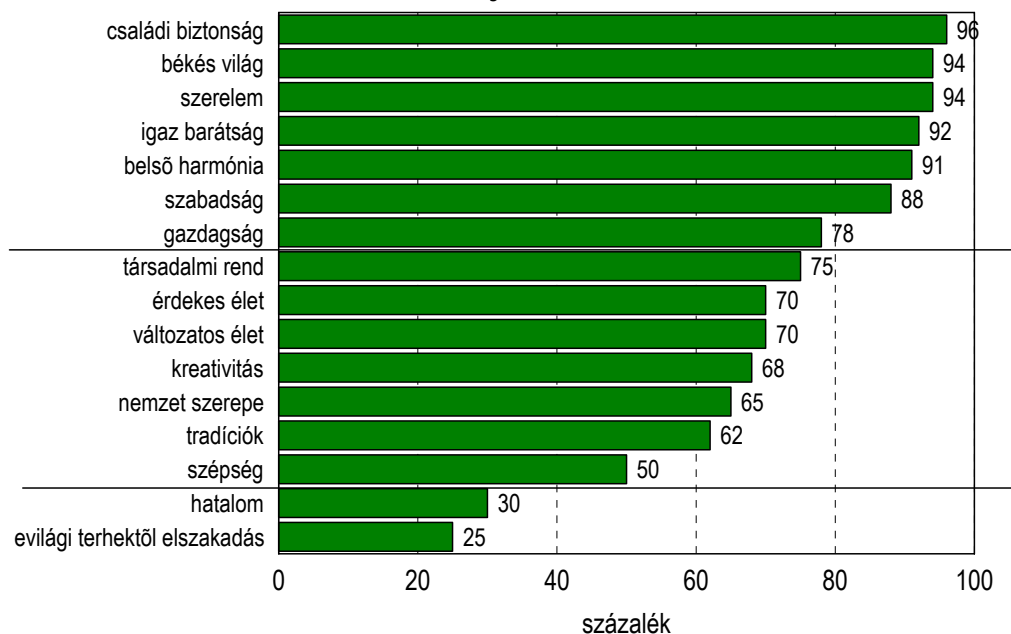
A gazdagság (78), a társadalmi rend (75 százalék), az érdekes élet (70 százalék), a változatos élet (70 százalék) már jobban megosztotta a fiatalokat, bár ezek az értékek még mindig egyöntetűen magas értékelést kaptak. Ehhez a csoporthoz kapcsolható még a kreativitás, amely a fiatalok 68 százaléka szerint az egyik legfontosabb érték. A nemzet szerepe és a tradíciók hasonló értékelést kaptak, mindkettőt a kérdezettek körülbelül kétharmada tartotta fontos, vagy nagyon fontos értéknek. A szépség, a fiatalok szerint nem túl fontos érték, csak 50 százalékuk adott 4-es, 5-ös értékelést ennek az értéknek.

Két érték került jóval az 50 százalékos határ alá. A hatalom és az evilági terhektől való elszakadás egyaránt alacsony értékelést kapott, mindössze a fiatalok 30 és 25 százaléka tartotta őket fontos vagy nagyon fontos értéknek. Itt már inkább a nem fontos, vagy egyáltalán nem fontos válaszok voltak a gyakoribbak. Mindkettő esetében a fiatalok fele válaszolta ezt.

Azt láthatjuk, hogy a fiataloknak a biztonság, a szeretet, az emberi kapcsolatok és a kiegyensúlyozottság, a belső harmónia a legfontosabb.

² A kérdés úgy hangzott, hogy „Mennyire fontos az Ön életében...?”.

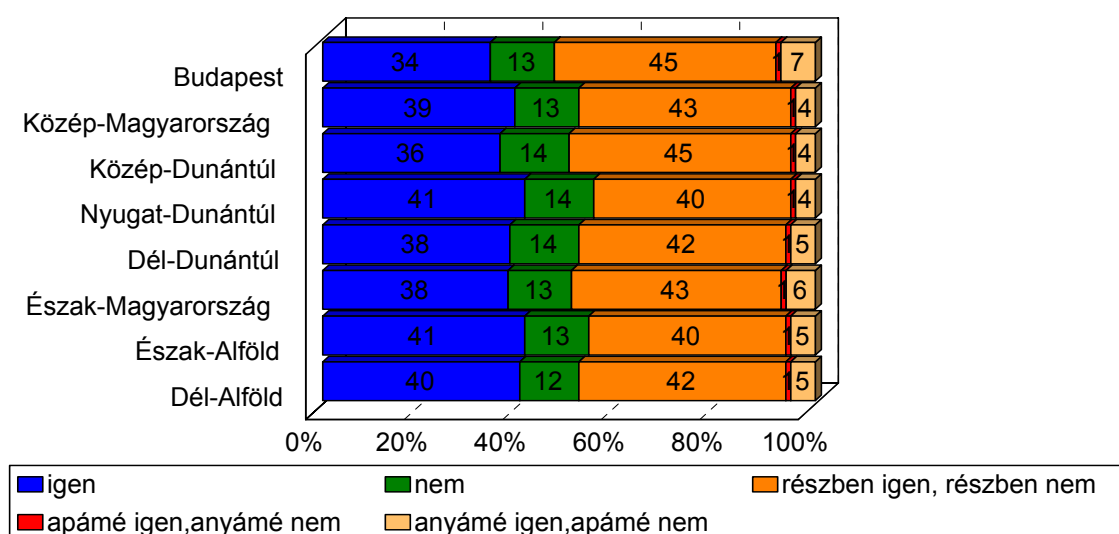
A sikeres élet jellemző értékei

Az 5-ös és 4-es osztályzatot adók együttes százalékos megoszlása.

A fiatalok értékrendjének felmérésénél érdekes lehet, hogy hogyan látják szüleik életmódját. Mennyiben felel meg elképzeléseiknek, szeretnének-e hasonló életet élni, vagy teljesen máshogy szeretnék majd szervezni saját életüket. A kérdés így hangzott: „Megfelel-e az Ön eszményének szülei élete?”. (A táblázat kerekített százalékokat tartalmaz.)

Megfelel-e az Ön eszményének szülei élete?

A régióban élő fiatalok 35,6 százalékának megfelel a szülei életmódja, 45,4 százalékuknak csak részben, 14 százalékuknak viszont nem. Lehetőség volt arra is, hogy különbséget tegyenek a szülők között. A fiataloknak kevesebb, mint egy százaléka válaszolta azt, hogy csak az édesapja életmódja felel meg az elképzeléseinek, míg 4 százalékuknak csak az édesanyja életmódja felelt meg.

Országos összehasonlításban a budapestiek után ebben a régióban bizonyultak legelégedetlenebbnek a fiatalok. A fővárosban a fiatalok 33,7 százaléka mondta, hogy eszményeinek megfelel a szülei élete, míg a többi régióban, Közép-Dunántúl kivételével, a fiatalok 38-41 százaléka válaszolta ugyanezt. Leginkább az észak-alföldiek voltak elégedettek, 40,9 százalékuk válaszolt igennel.

Ha a „részben igen, részben nem” választ is figyelembe vesszük, akkor a különbségek elhalványulnak, és minden régióról elmondható, hogy a fiatalok 80 százaléka többé-kevésbé elégedett volt szülei életmódjával.

A kutatók arra is kíváncsiak voltak, hogy a fiatalokra mennyire jellemző, hogy van baráti körük, mennyire számíthatnak barátaikra, ha egyedül vannak.

Országosan a fiatalok 78-86 százalékának volt olyan baráti köre, társasága, akikkel együtt tölthette a szabadidejét. A régió fiataljainak 81,9 százaléka válaszolta ezt. Legjobb helyzetben a budapestiek voltak, nekik, ugyanis, 86,1 százalékuk mondhatta el magáról, hogy van baráti társasága, míg a lista végén álló közép-magyarországiaknak csak 78,1 százaléka válaszolta ugyanezt. Az, hogy a baráti társaság nem mindenkinek jelenti ugyanazt, a következő kérdésből derült ki.

A kérdés arra vonatkozott, hogy van-e olyan barátja a fiatalnak, akihez elmehet, ha egyedül érzi magát. Itt már jobban differenciálódtak a válaszok. A közép-dunántúli régió fiataljainak 87 százaléka válaszolta, hogy van ilyen barátja. Országos összehasonlításban ez viszonylag magas arány, mert míg a budapestiek 90,6 százalékának volt ilyen barátja, addig a közép-magyarországiaknak, akik a legrosszabb helyzetben voltak ebben a kérdésben, csak 74,4 százalékban volt ilyen barátja, tehát ebben a régióban minden negyedik fiatal maradt egyedül, ha egyedül érezte magát. Ez nagyon magas arány.

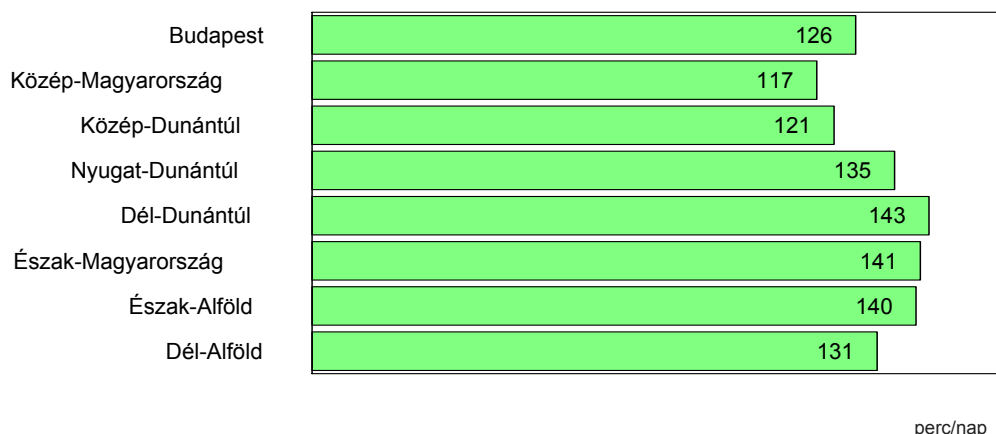
Látható, hogy nem mindenkinek jelenti a baráti társaság az olyan barátokat, akikhez magányában fordulhat.

III.5. KULTURÁLIS FOGYASZTÁS

Az Ifjúság 2000 kutatásban is megkérdezték a fiatalokat, hogy mivel töltik az idejüket.

A fiatalok ebben a régióban egy átlagos hétköznapi 120 percet töltöttek tévénézéssel, ami az összes régió tekintetében a második legalacsonyabb a közép-magyarországi régió után.

Egy átlagos hétköznap hány percet néz televíziót?

A könyvolvasás tekintetében a harmadik helyen állnak a régió fiataljai, az elmúlt évben 6,02 könyvet olvastak el, míg az élen álló budapestiek 8,8-at, a nyugat-dunántúliak 6,12-t. Ezzel szemben a sor végén álló közép-magyarországiak 4,25 könyvet olvastak el.

A moziba járás tekintetében is elég aktívak voltak a régió fiataljai. A kérdezést megelőző 1 hónapban 31,9 százalékuk volt moziban. Csak a budapesti fiatalok bizonyultak ennél aktívabbnak, ott a fiatalok 44,6 százaléka volt moziban a kérdezést megelőző egy hónapban, vagyis nagyjából minden második fiatal. Észak-Magyarországon ezzel szemben csak minden ötödik fiatal mondta ezt.

A kérdezést megelőző egy hónapban a régióban élő fiatalok 7,4 százaléka volt színházban. Ebben a tekintetben is csak a pestiek voltak aktívabbnak, mint közép-dunántúliak. A dél-alföldieknek ezzel szemben csak 3,6 százaléka volt ebben az időintervallumban színházban. Érdeemes megemlíteni, hogy míg a legtöbb régióban a fiatalok 9-11 százaléka mondta azt, hogy soha nem jár színházba, addig a budapestieknek csak 2,9 százaléka válaszolta ugyanezt.

Múzeumban vagy kiállításon a régióban élő fiatalok 11,7 százaléka volt a kérdezést megelőző 1 hónapban, 1-2 hónappal a kérdés előtt 13,2 százalék, 4-6 hónappal korábban 17,2 százalékuk, ennél régebben 52,9 százalékuk. 5,1 százalékuk válaszolta, hogy soha sem szokott kiállításokra, múzeumba járni. Ha azt hasonlítjuk össze, hogy a fiatalok hány százaléka volt a kérdezést megelőző 1 hónapban kiállításon, akkor a régió fiataljai a harmadik helyen állnak az aktivitás tekintetében. Ismét a budapesti és a nyugat-dunántúli fiatalok előzik meg őket aktivitásban.

Jellemző a korosztályra, hogy a kért kulturális intézmények közül a könyvtár volt a leglátogatottabb a fiatalok között. Hiszen az iskolai feladatok miatt a fiatalok viszonylag nagy százaléka szokott kisebb-nagyobb rendszerességgel könyvtárba járni. A régióban élő fiataloknak 28,2 százaléka volt könyvtárban a kérdezést megelőző egy hónapban. Ezzel szemben 7,6 százalékuk egyáltalán nem

járt könyvtárba, ami elgondolkodtató. Ebben a kérdésben nincsenek nagyon nagy különbségek a régiók között. A közép-dunántúli fiatalok itt is a második legaktívabbnak bizonyultak, a budapestiek után.

Az Ifjúság 2000 kutatásban megkérdezték a fiatalokat arról is, hogy mikor voltak könnyűzenei koncerten utoljára. A közép-dunántúliak 9,6 százaléka a kérdezést megelőző egy hónapban volt koncerten, 13,7 százaléka 1-2 hónappal kérdezés előtt, 11,6 százalékuk 4-6 hónappal a kérdezést megelőzően, 45,4 százalék ennél is régebben volt könnyűzenei koncerten, 19,7 százalékuk pedig nem járt koncertekre. A közép-dunántúli régió ebben a tekintetben is a második helyen állt a régiók között. Budapest most is megelőzte.

Diszkóban a megkérdezettek 32,8 százaléka volt a kérdezést megelőző egy hónapban. Ezzel a régió ismét a második helyre került a régiók között, de nem Budapest, hanem Dél-Alföld után. Ennél a kérdésnél ugyanis megváltozott a sorrend. A budapesti fiatalok sokkal kisebb aktivitást tanúsítottak ebben a kérdésben, mint a többi régióban élők. A budapestieknek csak 21,6 százaléka volt a kérdezést megelőző egy hónapban diszkóban, míg a többi régió esetében az átlag 29 százalék körül volt. Úgy tűnik, hogy míg kulturálisan jóval aktívabbak voltak a budapesti fiatalok, mint a vidékiek, addig a diszkó vidéken sokkal népszerűbb, mint a fővárosban. Valószínűleg, ez is a lehetőségek egyenlőtlen eloszlásának a következménye.

A hangversenyekre, az előbb felvázolt tendenciának megfelelően, szintén a budapestiek jártak a leggyakrabban, bár a budapesti fiataloknak is csak 4,4 százaléka volt a kérdezést megelőző egy hónapban ilyen rendezvényen. Ebben a közép-dunántúliak sem bizonyultak olyan aktívnak. Az észak-alföldi és a nyugat-dunántúli fiataloknak 3,7 százalék és 3,3 százaléka volt hangversenyen ebben az időszakban, míg a közép-dunántúliaknak csak 2,3 százaléka. A régióban élőknek 48,3 százaléka viszont soha nem szokott ilyen rendezvényekre járni. Ez az arány Budapesten 39,3 százalék volt, Dél-Alföldön 41,3 százalék, Észak-Alföldön 45,7 százalék.

A kulturális fogyasztással kapcsolatban utolsóként azt kérdezték a fiataloktól, hogy mikor voltak utoljára könyvesboltban. A közép-dunántúli fiatalok 35,8 százaléka volt a kérdezést megelőző egy hónapban könyvesboltban. 18,2 százalékuk 1-2 hónappal a kérdezés megelőzően, 13,6 százalékuk 4-6 hónappal korábban, 28,2 százalékuk ennél régebben, 4,1 százalékuk pedig, soha nem járt könyvesboltban.

A kulturális fogyasztással kapcsolatos kérdésekre adott válaszok jól mutatják a regionális különbségek meglétét és a régióként eltérő lehetőségek.

III.6. EGYÉB ADATOK

Az Ifjúság 2000 kutatás néhány olyan témát is érintett, amelyekre a mi kutatásaink nem tértek ki. Ezekből a témakörökből a legfontosabb eredményeket röviden összefoglaljuk, illetve, ahol az országos átlaghoz képest eltérést találunk, azt jelezzük.

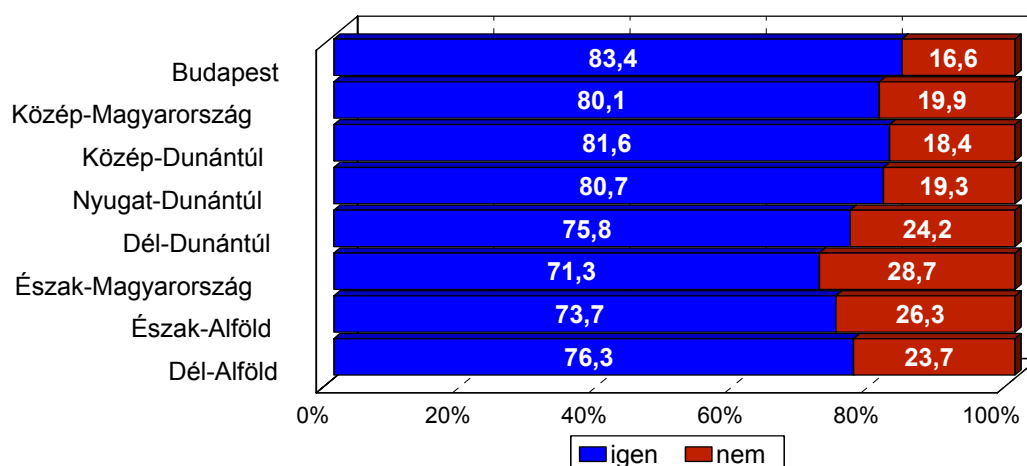
Iskolatörténet

A továbbtanulási szándék tekintetében a közép-dunántúliak kevésbé tűnnek ambíciózusnak, mint a többi régióban élők. Ugyan a legfeljebb nyolc általános osztályt végzettek között az országos átlaghoz hasonlóan 67,5 százalék válaszolta, hogy nem tervezi a továbbtanulást. De azok közül, akik jelenleg középiskolába járnak vagy csak középfokú végzettséggel rendelkeznek, itt válaszolták a legtöbben, hogy nem terveznek semmilyen a továbbtanulást. A fiatalok 74,8 százaléka válaszolta ezt, holott az országos átlag csak 60 százalék.

Munkaerőpiac

A szüneti munkavállalást leszámítva a régióban élő fiataloknak 67,1 százaléka mondta, hogy volt már három hónapnál hosszabb ideig tartó kereső foglalkozása. A kérdezés időpontjában 81,6 százalékuk végzett kereső tevékenységet, ami magasabb volt az országos átlagnál. Budapest után a Közép-dunántúli régióban voltak a fiatalok ebből a szempontból a legjobb helyzetben.

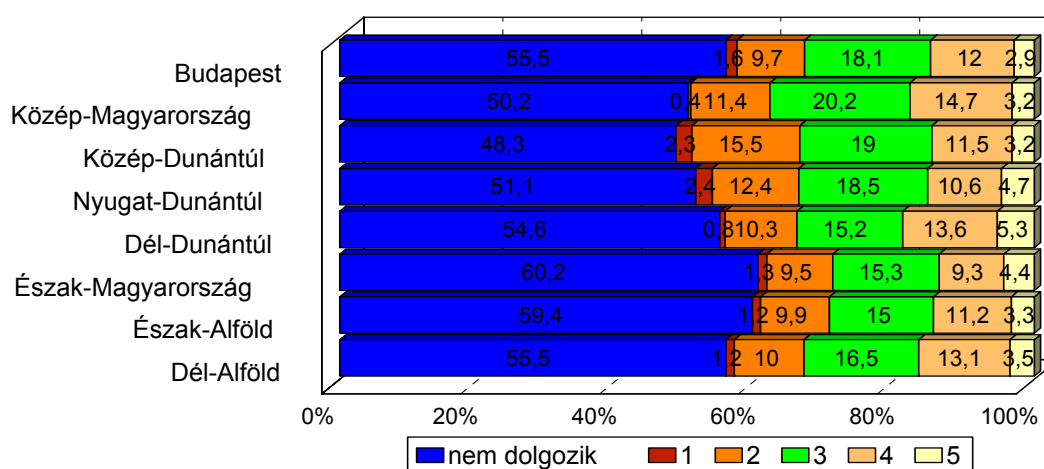
Jelenleg végez Ön kereső tevékenységet?

A régióban élő fiatalok leginkább a családjukra számíthattak a munkakeresésnél, 33,6 százalékuk válaszolta ezt. Ez az országos átlagnak megfelelt. Viszont, az országos átlag feletti volt azoknak az aránya, akik senkitől sem kaptak ebben segítséget (országosan 20,1 százalék, régióban 23 százalék). Sokan (22,3 százalék) számíthattak még barátaikra, ismerőseikre is. A tágabb rokonság, a munkaügyi központ, a volt iskola és a volt tanárok, a munkaközvetítő irodák, és az újsághirdetés is 5 százalék körüli vagy alatti említést kapott.

Ötfokú skálán értékelték a fiatalok, hogy mennyire voltak megelégedve a kérdezéskor a fizetésükkel. A közép-dunántúli fiatalok általában elégedetlenebbek voltak, mint az átlag.

Ha jelenleg dolgozik, mennyire elégedett a fizetésével?

Azokat, akik nem dolgoztak és nem is tanultak a kérdés időpontjában, arról is megkérdezték, hogy terveznek-e külföldi munkát. A régió fiataljainak 16 százaléka tervezte, hogy külföldre megy dolgozni. Ezzel az első helyen állt a régiók között az aktivitásban. A legtöbben Ausztriában és Németországban tervezték a munkavállalást.

A munkanélküliség tekintetében is jó helyzetben voltak az itt élő fiatalok. 71 százalékuk válaszolta, hogy még nem volt munkanélküli. Csak a budapesti fiatalok voltak ennél is kisebb arányban munkanélküliek.

Családi állapot

A régióban a fiatalok 69 százaléka volt hajadon illetve nőtlen, és élt egyedül. 22,8 százalékuk házas volt és együtt is élt a házastársával, 5,7 százalékuk élt élettárssal. Csak az élettársukkal együtt élők aránya tért el az átlagtól, országosan itt éltek a legkevesebben élettársi kapcsolatban.

A régióban élő fiatalok háromnegyedének nem volt még gyermeke. Ez az országos átlagnak megfelelt.

Lakáskörülmények

A fiatalok legnagyobb része, 71,4 százaléka még szüleinél élt, ez az arány valamivel magasabb volt az országos átlagnál. Kelet-Magyarországon jellemzőbb volt, hogy a fiatalok önálló házban, lakásban él, míg Nyugaton és Budapesten nagyobb arányban éltek a szüleiknél a fiatalok. Közép-Dunántúlon a fiatalok 18 százaléka rendelkezett önálló lakással, házzal. Ez az átlag alatt volt valamivel. 4,6 százalékuk élt élettársa vagy házastársa szüleinél, ami szintén az egyik legmagasabb arány volt az összes régió tekintetében. Mindössze a fiatalok 3,4 százalékuk bérelt lakást egyedül vagy többekkel együtt. De annak ellenére, hogy nem nekik voltak a legkedvezőbb lakáskörülményeik, mégis a közép-dunántúli fiatalok voltak a legelégedettebbek lakáskörülményeikkel, 81,9 százalékuk igennel válaszolt erre a kérdésre.

A közép-dunántúli fiataloknak volt a legnagyobb százalékban valamilyen lakáscélú megtakarítása is 2000-ben. Országos viszonylatban kimagaslóan sokan (a fiatalok 16,5 százaléka nyilatkozott úgy, hogy lakástakarék-pénztári szerződése van, az átlag 10 százalék volt) rendelkeztek valamilyen megtakarítással, körülbelül a fiatalok egyharmada.

Informatikai ellátottság

Bár számítógép ellátottság tekintetében a régió nem tért el jelentősen az országos átlagtól, a fiatalok 27,7 százalékának háztartásában volt számítógép, az internet-hozzáférés országos átlagban alacsony volt, és az internettel kapcsolatban itt mondták majdnem a legtöbben, hogy nem tudják mire való (7,5 százalék), vagy hogy egyszerűen senkinek sincs a családban szüksége rá (36,6 százalék). A számítógépet ebben a régióban használták a legtöbben játéokra (21 százalék). Ha az összes választ nézzük, a régióban a fiatalok 49,2 százaléka használta tanulásra, információszerezésre a számítógépet, 22,2 százalékuk munkavégzésre, 2,8 százalékuk levelezésre, internetezésre, 4,8 százalékuk egyéb.

Anyagi helyzet

2000-ben ebben a régióban éltek a fiatalok a legjobb anyagi körülmények között. 62,9 százalékuk mondta, hogy soha nem fordul elő, hogy elfogyna a család pénze a hó végére. Az országos átlag 51 százalék volt. Azok is, akiknél viszont ez gyakran előfordul itt voltak a legtöbben. 27,6 százalékuk mondta, hogy nem tudnak félretenni pénzt, míg az országos átlag ebben a kérdésben 40 százalék volt. Ennek megfelelően itt voltak a fiatalok a legelégedettebbek azzal, ahogy a kérdezéskor éltek.

Jövőkép

A legtöbben, a fiatalok 32,3 százaléka a munkanélküliséget tartotta az ifjúság legégetőbb problémájának, 26,5 százalékuk a lakáshelyzet megoldatlanságát, 17,4 százalékuk pedig a pénztelenséget és az alacsony kereseteket. Országosan is hasonlóan válaszoltak a fiatalok.

Politikai aktivitás

A politika a fiatalok 39,8 százalékát egyáltalán nem, 21,3 százalékát inkább nem érdekelte a régióban. Mindössze 9,5 százalékuk mondta, hogy inkább érdeklő vagy nagyon érdeklő a politika (4-es vagy 5-ös osztályzat). Ezek az arányok nem tértek el nagyon a többi régióban élő fiatalok választól.

Vallásosság

Közép-Dunántúlon bizonyultak legvallásosabbnak a fiatalok. 17,9 százalékuk mondta, hogy vallásos és az egyház tanítását követi, holott az országos átlag csak 10,4 százalék volt. A maguk módján vallásosak is itt voltak majdnem a legtöbben, a fiatalok 54,9 százaléka. Az országos átlag 47,4 százalék volt.

Római katolikusok voltak a legtöbben a fiatalok között. 61 százalékuk római katolikusnak vallotta magát, és ez országos átlagban is nagyon magas arány volt, hiszen a többi régióban átlagosan csak 37,5 százalék volt a római katolikusok aránya. Az evangélikusok aránya 5,9 százalék volt, szintén magasabb, mint az országos átlag. A reformátusok felekezethez tartozónak viszont csak 3,2 százalék vallotta magát, ami a 10,5 százalékos országos átlagnál jóval kevesebb.

A fiatalok 28,4 százaléka mondta, hogy nem tartozik egyik vallási közösséghez sem. Országosan ez az arány 45 százalék volt. Tehát, elmondható, hogy a régióban a fiatalok jóval nagyobb százaléka vallotta magát vallásosnak, mint a többi régióban.

Most pedig térjünk rá a régió ifjúsági szolgáltatásainak bemutatására.

IV. ESETTANULMÁNYOK

IV.1. A RÉGIÓS SZOLGÁLTATÁSOK AZ ESETTANULMÁNYOK TÜKRÉBEN

A kutatás utolsó szakaszában esettanulmányok segítségével próbáltuk meg felmérni a fiatalok társadalmi igényeihez igazodó régiós szolgáltatásokat. Erre azért van szükség, mert az állami és a civil, valamint a forprofit szereplők más és más igények mentén alakítják ki az egyes szolgáltatásstruktúrákat, amelyek azonban nem minden esetben igazodnak a valós szükségletekhez. Az esettanulmányok arra vállalkoztak, hogy öt terület (drogprevenció, nemzetközi mobilitás, ifjúsági foglalkoztatás, szociális szolgáltatások, kulturális- és szabadidős szolgáltatások) régiós kínálatát, problémáit, lehetőségeit mutassák be, koncentrálna a központokban működő szereplőkre. Céljuk a valós, már meglévő tevékenységek feltárásán túl az volt, hogy egy, a szolgáltatások jövőjét feltérképező elemzéssel is szolgáljanak.

IV.1.1. NEMZETKÖZI MOBILITÁS, NEMZETKÖZI IFJÚSÁGI MUNKA

A Közép-Dunántúli régióban a fiatalok nemzetközi mobilitási lehetőségeinek két jól elkülöníthető, eltérő rendszerben működő formája van, az egyik a formális, intézményi keretek (értsd: iskolák, oktatási intézmények) között megvalósuló mobilitási lehetőségek, a másik pedig a nem formális keretek között végbemenő ifjúsági cserék.

Az első a régebbi típusú, hagyományos forma, amely legtöbbször a testvérvárosi viszonyokon alapul, az adott iskolai intézménytől függően lehet szorosabb és rendszeresebb, illetve gyengébb és rendszertelenebb, de általánosan elmondható, hogy alapvetően kevés fiatalnak ad lehetőséget a kiutazásra, és a legtöbbször egyszeri élményt nyújt, nem vonja be a fiatalot tartósan a nemzetközi ifjúsági munkába. Legegyszerűbben talán kirándulásokként lehet definiálni ezt a fajta mobilitást, és ez nagyon távol áll a tényleges ifjúsági munkától.

Ez a rendszer több problémát is felvetett az elmúlt másfél évtizedben. Az egyik az, hogy sok esetben a testvérvárosi kapcsolat nem valódi kapocsként funkcionál, a magyar fiatalok számára a kiutazás sokkal inkább kuriózum, egyszeri élmény, amely nem hordozza magában a horizont széleskörű tágítását, a későbbi gyümölcsöző kapcsolat ígéretét. A másik probléma az, hogy fennáll a veszélye, hogy az európai testvérvárosok fiataljai, főként a kreatív, a valódi ifjúsági életbe, munkába való betekintést nyújtó programok hiánya miatt, esetleg nem találják elég vonzónak Magyarországot, ezzel hátráltatva a hosszú távú, aktív ifjúsági munka kialakulását.

A nem formális nemzetközi mobilitási formákhoz tartoznak a nem-formális nevelési módszerek segítségével, iskolai intézményektől függetlenül, az aktív és kreatív kölcsönös nemzetközi ifjúsági

munkát támogató szervezetek. Ezek a lehetőségek a Közép-Dunántúli Régió fiataljainak is a mobilitás egy magasabb szintjét jelentik, ahol valójában bekapcsolódhatnak az európai ifjúsági közéletbe, és elfoglalhatják helyüket a nemzetközi körforgásban. A most kínákozó lehetőségek elsősorban az Ifjúság 2000-2006 Közösségi Akcióprogramjához köthetők, amelyhez minden olyan anyagi forrást hozzárendeltek, amely az ifjúságról szól és nem-formális nevelési módszereken alapszik.

Természetesen problémák ezen a területen is felmerültek. A Mobilitás által 2003-ban elkészített, „Félidő – Az Ifjúság 2000-2006 Program Értékelése” című tanulmányból kiderül, hogy a Program első három évében beérkezett pályázatok területileg egyenetlenül oszlottak meg, a hét régió között jelentős különbségek voltak tapasztalhatók. A legtöbb pályázat az 1. alprogramra érkezett, ezek nagy részét a kétoldalú cserék alkották. A Közép-Dunántúli Régióban a pályázatok 80 százaléka ebben a témakörben született. Ugyanakkor a fejlesztő projektek kevés teret kaphattak, ráadásul csak néhány, cseretábor rendezésére illetve főként küldő EVS-re vonatkozó pályázat nyert, jelen pillanatban nincs aktív fogadó jellegű EVS program a régióban.

Mindezek felül intézményi problémákkal is szembesült a régió, és éppen a pályázatok kapcsán. A probléma abból adódik, hogy a pályázati rendszer fenntartása a RISZI kapacitásának jelentős hányadát lefoglalja, nem marad energiája a konkrét fejlesztő munkára, amely a régió felemelkedésének és aktivizálásának egyik feltétele lenne. Helyette kénytelen adminisztratív feladatok ellátására, ami a rendszer fenntartásához elég lehet, de nem nyit új dimenziókat a régió számára, nem tud új folyamatokat gerjeszteni.

Ennek eredményeképp ez az újonnan bevezetett rendszer nem ágyazódott be kellőképpen a régiós köztudatba, és az így keletkező információ-hiány és szakmai inkompetencia oda vezet, hogy a támogatási rendszer sok területen kihasználatlan marad. Így például, összevetve az ország többi régiójával, a Közép-dunántúli Régió az utolsó helyen áll a külföldi önkéntes fiatalok fogadásában. Ehhez kapcsolódóan fontos megemlíteni, hogy az előzőekből fakadóan az eseti programok következtében nehéz lenne ezen a területen szolgáltatásokról beszélni, ugyanis állandó jellegű, folyamatosan működő programok nem léteznek.

Ez azért sem tartható helyzet, mert a tapasztalatok azt mutatják, hogy egy-egy külföldi önkéntes fiatal érkezésének mérhetően élénkítő hatása van a fogadó-környezetében: a fiatalok egyrészt testközelből tapasztalhatják, milyen lehetőségeik vannak arra, hogy külföldre jussanak, másrészt gerjeszti a nyelvtanulást, vonzóvá teszi a nemzetközi kapcsolati rendszer lehetőségét, más országok kultúrájának megismerését.

A jövőre való tekintettel elmondható, hogy prioritásnak kell tekinteni a humánerőforrás-problémák kezelését, vagyis olyan képzési formák kialakítását, amely kitermeli az ifjúsági munkára kiképzett

szakemberek jövő nemzedékét. Ezzel kapcsolatban több folyamat is elindult, részben a felsőoktatási rendszeren belül, részben pedig a Mobilitás oldaláról.

IV.1.2. KULTURÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK A RÉGIÓBAN

A tapasztalatok azt mutatják, hogy nagyon nehéz egységes képet festeni a Közép-Dunántúli Régió kulturális szolgáltatásairól, az ifjúságot célzó szabadidős és kulturális programok, közösségi terek helyzetéről. Ennek főként az az oka, hogy a szolgáltatásoknak és kezdeményezéseknek jellemzői, rendszerességük és színvonaluk nagy differenciáltságot mutat. Ez függhet az adott szolgáltatásnak helyet adó település jellemzőitől (település lélekszáma, távolsága a megyeszékhelytől vagy egyéb nagyobb várostól, fiatalok száma és aránya a lakosságon belül, iskolázottság foka, stb.), a helyi önkormányzat ifjúságpolitikai koncepciójától, abból adódó szerepvállalásától és feladatellátásától, és attól is, hogy ezeket a szolgáltatásokat a civil szférán belül milyen szinten tudják nyújtani az adott szervezetek.

Általánosságban elmondható, hogy az ifjúságot célzó, közösségépítő és szabadidős programok erősen köthetők a régióban működő civil és egyéb nonprofit szervezetek tevékenységéhez. A szolgáltatások széles skálán mozognak, a zenei, kulturális és nevelő programokon és rendezvényeken keresztül a táboroztatáson át, a környezettudatos projektekig léteznek kezdeményezések, általában az adott szervezet környezetében megjelenő igényekhez igazítva. Ezek rendszeressége, színvonala és fejlődése azonban főként attól függ, hogy az adott szervezet milyen erőforrásokat tud mozgósítani, milyen aktív humán háttérrel rendelkezik, illetve van-e megfelelő szakmai kompetenciája, kapcsolati hálója, és információs bázisa ahhoz, hogy régiós és akár nemzetközi lehetőségeit ki tudja használni. Ehhez szükség lenne egy közös, szolgáltatás-szemléletű, „régiós gondolkodásra”, amely jelen pillanatban nem, vagy csak elvétve, és mindössze csak kistérségi, települési szinten jelenik meg.

Az önkormányzati finanszírozási lehetőségekhez kapcsolódóan fontos megemlíteni, hogy az infrastrukturális elmaradottság, a szakértőhiány és az elégtelen kapcsolati rendszer azonban továbbra is fenntartja azt a települési „lejtőt” (főváros – régióközpont – megyei jogú város – közép-, kisváros, kistépülés), amely most jellemzi a regionális helyzetet. Megyeszékhelyeink robusztus önkormányzati struktúrája, illetve a város működése sokkal tagoltabb, döntéshozása nehezkesebb, így költségvetése kevesebb mozgásteret biztosít az ilyen kezdeményezések támogatására. Az tapasztalható, hogy a nagyobb települések önkormányzatai ezért inkább egyfajta keretrendszert próbálnak nyújtani a szervezetek számára, olyan közeget, amelyben ezek a kezdeményezések képesek létezni, támogatásuk azonban vagy eseti alapon történik, vagy valamilyen ifjúságfejlesztő feladatellátási szerződés mentén.

Problémát jelent az is, hogy az önkormányzati szerepvállalás terén tapasztalható különbségek abból adódnak, hogy ezen a téren az önkormányzatok feladatellátási köre nem tisztázott, a feladatok legnagyobb része nem kötelező, hanem önként vállalt a városvezetés által. Ennek fő okát abban kell keresni, hogy a 2005-ben előkészített ifjúsági törvény még mindig csak tervezeti szinten van, pedig ez a törvényi keret lenne az, amely meghatározná ezen a területen az állami és önkormányzati feladatellátás követelményeit.

Ugyanakkor a régióban tevékenykedő civil szervezetek számára markáns szerep jut a fiatalokat célzó szabadidős és kulturális szolgáltatások terén. Nagy előnyük, mondjuk az önkormányzattal szemben, hogy sokkal közvetlenebb, rendszeresebb kontaktust képesek kiépíteni az általuk megcélzott fiatal korosztály képviselőivel, így nagyobb a rálátásuk bizonyos szociális problémákra, egyenlőtlenségekre, egész generációkat érintő kérdésekre, mint az intézményi rendszer képviselőinek. Érzékenyebben képesek meglátni a környezetükben mozgásban lévő folyamatokat, és szolgáltatásaikat ennek megfelelően, rugalmasabban képesek az adott igényekhez igazítani.

Természetesen problémaként náluk is a pénzügyi és humán erőforrás nehézségek kerülnek előtérbe. A legtöbb szervezet kénytelen főként pályázati forrásokból finanszírozni működését, esetleg szponzori támogatásból, vagy tagdíjas formában bevételhez jutni. Mivel azonban sokszor nem tudnak kellő számú főállású alkalmazottat foglalkoztatni, és főként kevés a tapasztalt és képzett szakember, a pályázati lehetőségeket nem tudják megfelelően kihasználni. A humán erőforrás probléma másik aspektusa az, hogy a sikeres szervezetek működése egy-egy elkötelezett személy köré fonódik, aki az elmúlt években kialakított kapcsolati rendszerén és tapasztalati tudásán keresztül képes koordinálni a szervezet munkáját. Ez arra enged következtetni, hogy az egyes régió belüli térségek aktivitása, sikeressége azon is múlhat, hogy az adott területen hány ilyen önkéntes szakember dolgozik, és azoknak milyen a szakmai felkészültségük.

A tapasztalatok és vélemények alapján három terület kívánna komoly fejlesztést annak érdekében, hogy a Közép-Dunántúli Régió ifjúsága számára jelenleg elérhető lehetőségek kiszélesedjenek, és szélesebb körben legyenek képesek mobilizálni a fiatal korosztály képviselőit. Ezek a törvényi keretrendszer kiépítés, az intézményi háttér jelentős fejlesztése és az alulról jövő, a regionalitást segítő kezdeményezések támogatása.

IV.1.3. SZOCIÁLIS JELLEGŰ RÉGIÓS SZOLGÁLTATÁSOK

E szolgáltatások köre alapvetően két nagy csoportra bontható: az állami és önkormányzati szolgáltatások, valamint a civil szervezetek és alapítványok, azaz a non-profit szféra által működtetett programok és szolgáltatások rendszerére. E két nagy szféra munkatársai bizonyos szakmai területeken

és településeken egymással kölcsönös szimbiózisban, egymás komplementereiként végzik munkájukat, másutt kisebb-nagyobb feszültségektől, szemléletbeli különbségektől sem mentes a viszonyuk.

Az intézményes szakellátó rendszer eljárási rendje szerint a gondozási helyek, ahova kerülnek a családból kiemelt fiatalok, lehetnek gyermekotthonok, lehetnek lakásotthonok, illetve nevelő szülők. Ezeken a szakellátó helyeken különféle szakemberek biztosítanak különféle gondozást, nevelést, felzárkóztatást, tehetséggondozást, szabadidős elfoglaltságot, és számos egyéb szolgáltatást, ami az intézményes ellátás feladatköréből adódik. Emellett speciális feladatokra léteznek társintézmények, akiknél megjelenik az ellátotti kör bizonyos hányada, mint valamilyen szolgáltatást igénybe vevő. Pl.: egészségügyi szolgáltató, gyógypedagógia szolgáltató, és a civil szervezetek a szakellátás különféle területein... stb.

A megyei önkormányzatok kialakult ellátó rendszereket hoztak létre és üzemeltetnek, amelyben minden olyan ellátási forma jelen van, amelyre a törvényben előírt kötelezettségvállalásuk van. A rendszer azonban várhatóan átalakítás előtt áll, mivel az európai uniós pénzalapok és a politikai irányelvek is a regionális szintet preferálják az ellátások és szolgáltatások rendszereinek működtetésében és finanszírozásában a megyei szint helyett. Ennek első lépése a magyarországi jogszabályi háttér jogharmonizációja kell, hogy legyen, mivel sok esetben törvényességi gátja is van annak, hogy bizonyos alapszolgáltatásokat kistérségi szinten lehessen működtetni. A másik megoldásra váró probléma a regionális szintű szolgáltatások és intézmények kialakítása kapcsán, azok finanszírozásának megoldatlanságai.

További problémaként felmerült a régió belüli egyeztetések hiánya, illetve kudarca is. Egyes szakértők szerint a megoldás a jövőben egy regionális koordinációs szervezet létrehozása lehetne, amely összehangolná a szakmai ellátások körét és kidolgozná a pontos feladatmegosztások rendszerét a Közép-Dunántúli régió 3 megyéje között, ugyanis jelenleg a szakmai vitákon felülemelkedni nem bírók érvényesülnek, melynek következtében megoldások ritkán születnek.

A civil szféra tevékenységein belül szükséges lenne a szakmai szolgáltatások átalakítása, hogy azok jövőorientált, komplex és multidiszciplináris szolgáltatásokként működhessenek. A halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokkal nem egy-egy dimenzió mentén kéne foglalkozni, a problémák egy-egy szegmensének kezelésével, hanem komplex fejlesztőprogramokra lenne szükség, amelyekben a többféle szakterületről érkező szakemberek közösen dolgoznának ki személyre szabott felzárkóztató és fejlesztő programokat.

IV.1.4. PÁLYAORIENTÁCIÓS PROGRAMOK ÉS SZERVEZETEK A RÉGIÓBAN

A Közép-Dunántúli régióban a pályaaorientációs programokkal foglalkozó szervezetek, valamint az ifjúsági foglalkoztatást elősegítő szolgáltatásokat üzemeltető intézmények alapvetően két nagy

csoportra bonthatók, a non-profit ill. a for-profit szervezetek világára. Az előbbi csoportba tartoznak az ÁFSZ (Állami Foglalkoztatási Szolgálat) hatáskörébe tartozó helyi és regionális intézmények: a megyei Munkaügyi Központok – esetünkben a régióhoz tartozó 3 megye Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém megye Munkaügyi Központjai - valamint ezek kirendeltségei, továbbá a szintén az ÁFSZ keretén belül működő Székesfehérvári Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ. Ugyancsak a non-profit szféra szereplői a pályorientációs programokkal és szolgáltatásokkal rendelkező civil szervezetek és az oktatási intézményrendszer keretein belül működő különféle diáktanácsadó- és karrierirodák is. A for-profit szervezetek körét e téren a profitorientált képzőcégek és munkaerő közvetítéssel foglalkozó piacorientált vállalkozások testesítik meg. Szerepük és tevékenységi körük pedig szinte kizárólagosan a munkaközvetítés aspektusára korlátozódik.

Természetesen ennek a szolgáltatásterületnek is megvannak a maga problémái és hiányosságai, és a szakmabeliek jövőre vonatkozó elképzelései. Problémaként folyamatosan felmerül (a képzési szektor egészében) az, hogy a felnőttképzéssel foglalkozó for-profit vállalkozások által felkínált képzések köre gyakran nem áll összhangban a valós munkaerő-piaci szükségletekkel. Ugyanígy a magas munkanélküliség szintén hátráltatja a szolgáltatások gördülékeny működését. Ezen kívül szakmapolitikai szinten a probléma az, hogy vannak ugyan regionális stratégiák, de intézményi szinten nincs kiépítve a végrehajtási rendszer. Az anyagi háttérházi adó önkormányzati szinteken nincs regionális kooperáció. A helyi szint élvez prioritást a problémakezelésben.

Forprofit területen a szolgáltatási körülményekkel az a probléma, hogy a diákfoglalkoztatás területén a betanított munkák túlsúlya a jellemző, kevés a szakmai munkát megrendelő munkáltató. A betanított munkák pedig nem jelentenek szakmai gyakorlatot az oktatási intézményrendszerből kikerülő tanulók és hallgató számára. Ez, hiába dolgoztak már, nem növeli esélyeiket a munkaerőpiacon. Az oktatás rendszer pedig nem készíti fel a fiatalt az elhelyezkedésre. Tehát a szolgáltatással foglalkozó gazdasági szervezetek nehezen tudnak versenyképes fiatalokat felkínálni a munkaadóknak. A forprofit szolgáltatásoknál bár a hálózatba tartozó egyes iskolaszövetkezetek között vannak összeköttetések – pl. egyes nagy létszámú munkákhoz a székesfehérvári és a dunaújvárosi szövetkezet fele-fele arányban toboroz diákokat – mégis a megyeszékhelyek vezetőségei jellemzően inkább a helyi viszonyokra fókuszálnak, főként gazdasági megfontolásból, de nem jellemző a régiószintű gondolkodás.

IV.1.5. DROGPREVENCIÓS SZOLGÁLTATÁSOK ÉS PROGRAMOK A RÉGIÓBAN

Ezen a területen is jól elkülöníthető a két nagy szféra, az állami és a civil szféra a szolgáltatást nyújtók között. Az állami szférában a Rendőrség, a Gyámhivatal, a drogambulanciák és a Családsegítő Központok nyújtanak kisebb nagyobb mértékben drogprenvenációs szolgáltatásokat, míg a non-profit szférában az alacsony küszöbű szolgáltatást nyújtó szervezetek tevékenykednek ezen a területen, mint

a RÉV Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat vagy a Magyar Vöröskereszt. Ezeknek a szervezeteknek általában szélesebb körű ifjúság programjaik is vannak.

A különböző szervezeteket a helyi szinten működő Kábítószerügyi Egyeztető Fórumok fogják össze, kisebb-nagyobb eredményességgel.

A drogprevenációs szolgáltatások három fő típusba sorolhatók: az iskolai prevenció, a kortárs segítő hálózat, és a party service szolgáltatás. Míg az első típusba tartozó programokat az állami szféra intézményei is szerveznek (ilyen például a rendőrség D.A.D.A. programja), a másik két típusba sorolható programokat főleg a civil szféra szervezetei működtetnek.

A problémákat főleg az okozza, hogy a drog-prevenációval foglalkozó szervezetek nem hangolják össze a munkájukat, nem szerveződnek hálózatba a hatékonyabb munka érdekében, hanem minden szervezet a saját környezetében próbálja a problémákat orvosolni. Itt sem jelenik meg a hatékony regionális szintű gondolkodás. Ebben a helyi szinten működő, a szervezetek összefogását és együttműködését célzó, de kevésbé hatékony Kábítószerügyi Egyeztető Fórumok sem jelentenek nagy előrelépést.

MELLÉKLETEK

MELLÉKLET I.

Esettanulmány a nemzetközi ifjúsági munkába való bekapcsolódást, a nemzetközi ifjúsági mobilitást segítő szervezetek munkájáról a Közép-Dunántúli Régióban

A tanulmány elkészítésében Tromposch Ágnes, a Tatabányai Önkormányzat ifjúsági referense, Kandikó Rita, a nagyvázsonyi Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület munkatársa és Bakos István, szabadúszó ifjúsági tréner nyújtottak segítséget

Bevezető

Az Európai Unióba való belépéssel Magyarország és régiói nem csupán lehetőséget kaptak arra, hogy becsatlakozzanak az európai gazdasági és kulturális körforgásba, élvezve és kihasználva ennek minden előnyét, hanem komoly kihívásokkal is szembe kellett néznünk.

Többek között, vonatkozik ez az ifjúság felzárkóztatására is, hiszen ahhoz, hogy a lehetőségekkel élni is tudjunk, biztosítani kell a magyarországi fiatalok esélyegyenlőségét ebben, az immáron az egész Európára kiterjedő versenyben. Ez a helyzet egy paradigma-váltást igényelt az elmúlt években, új fejlesztési programok, intézményes koordinációs háttér, és az érdemi munkában megjelenő, innovatív szemléletmódot és gyakorlati megvalósítást kíván.

A kialakult kormányzati intézményrendszer évek óta ellátja feladatait, ugyanakkor sok esetben az tapasztalható, hogy a regionális szinten működő szervezetek és kezdeményezések, főként humán erőforrás-problémákból és pénzügyi gondokból kifolyólag, gyakorlati szinten nem képesek megvalósítani azt a jól szervezett, feladatkörökre leosztott, közös tudásra és információs bázisra felépített, innovatív munkát, amely a Közép-Dunántúli Régió fejlesztéséhez elengedhetetlen.

Általános helyzetkép

A Közép-Dunántúli régióban a fiatalok nemzetközi mobilitási lehetőségeinek két jól elkülöníthető, eltérő rendszerben működő formája van.

Formális, iskolai intézményekhez kötött mobilitási lehetőségek

Régebbi típusú, hagyományos mobilitási forma, amely túlnyomó részben a rendszerváltás után kiépült, testvérvárosi viszonyokon alapszik. Az adott iskolai intézménytől függően lehet szorosabb és rendszeresebb, illetve gyengébb és rendszertelenebb a viszony a külföldi iskolával, várossal, de általánosan elmondható, hogy alapvetően kevés fiatalnak ad lehetőséget a kiutazásra, és a legtöbbször egyszeri élményt nyújt, ami nem képes arra, hogy az adott fiatalt utána bevonja a rendszeres, nemzetközi ifjúsági munkába. Az ilyen fajta iskolák közötti cserekapcsolatokra jellemző, hogy általában egy hetes, tíz napos intervallumban működnek, a legtöbbször egyszerű kirándulásokra, városnézésre szorítkozik a programjuk, finanszírozásukba pedig az iskola és esetleg az önkormányzat mellett szülői erőforrásokat is bevonnak.

A fiatalok mobilitásának ez a formája, noha jól bevált gyakorlaton alapszik, és széles körben elterjedt a Közép-Dunántúli Régió szinte minden településén, több problémát, buktatót is hordoz magában.

E látogatások alkalmával a fiatalok nem nyernek valódi betekintést a külföldi társaik életébe, meghatározott menetrend-szerű programok, előre tervezett időbeosztás nehezíti a fiatalok aktív programjait, kreatív kommunikációját, amely közelebb vinné őket ottani társaikhoz.

Sok esetben a testvérvárosi kapcsolat nem valódi kapocsként funkcionál, a magyar fiatalok számára a kiutazás sokkal inkább kuriózum, egyszeri élmény, amely nem hordozza magában a horizont széleskörű tágítását, a későbbi gyümölcsöző kapcsolat ígérését.

Fennáll a veszélye, hogy az európai testvérvárosok fiataljai, főként a kreatív, a valódi ifjúsági életbe, munkába való betekintést nyújtó programok hiánya miatt, esetleg nem találják többé elég vonzónak Magyarországot ahhoz, hogy a formális iskolai cserekapcsolatok szintjén túllépve, hosszú távon is gyümölcsöző, aktív ifjúsági együttműködést szorgalmazzanak.

Tromposch Ágnessel a Tatabányai Önkormányzat ifjúsági referensével folytatott beszélgetés nyomán kiderült, hogy Tatabányán is élő problémát jelentenek a fent említettek.

Annak ellenére, hogy a Mobilitás segítségével számos előadássorozat folyt le az utóbbi években, azt tapasztalják, hogy egyrészt a fiatalok érdeklődését nem sikerült kellőképpen a nemzetközi ifjúsági munkában rejlő hosszútávú lehetőségek felé fordítani, másrészt ezek a interkulturális kapcsolatok egyelőre kimerülnek a projekt-jellegű együttműködésben, főként a sport területén. Természetesen, iskolai szinten itt is működnek a német és angol testvérvárosok közötti csereprogramok, de nincs

hosszútávú dimenzió ezen a területen. Így a szoros együttműködés, konkrét ifjúsági munka még „gyerek cipőben jár”.

2004. január 5-én Tatabányán is megnyílt a Tatabányai Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda (TAHITI), amelynek elsődleges célja, hogy információs és tanácsadó tevékenységein keresztül támogassa a fiatalok autonómiájának kialakulását, segítse őket abban, hogy megtalálják a nekik megfelelő helyet a társadalomban, illetve az életkorukból és élethelyzetükből adódó esetleges hátrányokon csökkentsen.

Az iroda teljes jogú tagja ugyan a Magyarországi Információs Irodák Országos Szövetségének, a HAYICO-nak, kulturális jellegű tájékoztató, és közvetítői munkán kívül azonban nem sikerült a nemzetközi ifjúsági kapcsolatok szintjén konkrét szervező és megvalósító feladatkört vállalnia.

2005-ben friss, széleskörű ifjúság-kutatás valósult meg, immáron második alkalommal, így az elemzés után már összehasonlítható adatok is rendelkezésre állnak majd, ezeket azonban az önkormányzati választások miatt csupán a jövő évben tudják értékelni, alapját képezve ezzel a város új, középtávú ifjúságpolitikai tervezetének.

Az önkormányzati szerepvállalásról elmondható, hogy a fő gondot a kifejezetten ifjúsági célra fordítható, normatív állami támogatás hiánya okozza, így a szándék ellenére, az önkormányzat sem finanszíroz, sem infrastrukturális szempontból nem tudja kellőképpen kielégíteni az ifjúsági kezdeményezések igényeit: nem tudja rendszeresen támogatni a közösségi terek kialakítását, és a fiatalokkal foglalkozó civilek foglalkoztatását.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a legtöbb önkormányzat hasonló problémákkal küzd: nincs külön ifjúsági célra elkülönített normatív ellátás, így az önkormányzatok kénytelenek városi szintű pályázati rendszerben, illetve eseti módon támogatni a különböző kezdeményezéseket. Az erre elkülönített szűkös alapokból nem képesek egyszerre támogatni a helyi szintű ifjúsági identitást, érdekképviseletet és nevelést célzó közösségi terek és szabadidős kezdeményezések formálódását, és a nemzetközi szintű aktív ifjúsági szerepvállalást.

Tromposch Ágnes véleménye szerint a fiatalok sehol, így Tatabányán sem érdektelenek az ilyen fajta kezdeményezésekkel szemben, csak megváltozott az érdeklődési körük, az életfelfogásuk és ritmusuk, és a mindenkori szakemberek feladata, hogy igényeiket feltérképezzék, és gyorsan reagálva azokra létrehozzanak egy olyan kommunikációs stratégiát, amely az ifjúság autonómiáját hangsúlyozva megismerteti a fiatalokat a saját régiós és nemzetközi lehetőségeikkel, és komoly koordinációs munkával segítsék az ifjúsági kezdeményezéseket, az erre irányuló civil szerepvállalást.

Nem-formális, iskolai intézményektől független mobilitási lehetőségek

Ide azok a mobilitási formák tartoznak, amik a nem-formális nevelési módszerek segítségével, iskolai intézményektől függetlenül, az aktív és kreatív kölcsönös nemzetközi ifjúsági munkát támogatják. Ezek a lehetőségek a Közép-Dunántúli Régió fiataljainak is a mobilitás egy magasabb szintjét jelentik, ahol valójában bekapcsolódhatnak az európai ifjúsági közéletbe, és elfoglalhatják helyüket a nemzetközi körforgásban.

A most kínálkozó lehetőségek az Európai Unió, Youth 2000-2006, Magyarországon az Ifjúság 2000-2006 Közösségi Akcióprogramjához köthetők, amelyhez minden olyan anyagi forrást hozzárendeltek, amely az ifjúságról szól és nem-formális nevelési módszerekre alapszik, iskoláktól függetlenül működik. E program megvalósítására kialakult egy hierarchikusan szerveződő intézmény rendszer.

Intézményi háttér

Mobilitás

Az Európai Bizottság kezdeményezésére, az 1995-ben lefolytatott egyeztető tárgyalásokat követően, 1996 január 1-én kezdte meg működését, a magyarországi ifjúsági munka módszertani központjaként. Munkájának célja, hogy a fiatalok könnyebben kapcsolódjanak be a társadalmi együttműködésekbe, tudatosan találják meg helyüket és lehetőségeiket nemcsak Magyarországon, de a nemzetközi porondon is. Az erre irányuló ifjúság-fejlesztő munka legelterjedtebb módszere, a közösségekkel való együttműködés, a fiatalok csoportjaival, szervezeteivel való közös munka. A Mobilitás a mindenkori kormány kijelölt minisztériumának felügyeletével ezt a munkát koordinálja és fejleszti, pályázati rendszerben valósítja meg a támogatást.

A Mobilitás az Ifjúság 2000-2006 Programon belül 4 alprogramot hozott létre, amelyen keresztül pályázhatnak a különböző, a nemzetközi ifjúsági munkát támogató kezdeményezések:

1. Alprogram - Fiatalok Európáért (Nemzetközi Ifjúsági Cserék és Ifjúsági Találkozók)

A nemzetközi ifjúsági programok keretében magyar és külföldi fiatalok csoportjai találkozhatnak egymással egy mindannyiukat érdeklő téma köré szervezett program során. A programok alapvető célja, hogy a fiatalok megismerjék egymás kultúráját.

Prioritást élveznek:

- a kettő vagy több partner bevonásával szerveződő programok,
- a hátrányos helyzetű fiatalok részvételével megvalósuló programok.

2. Alprogram - Európai Önkéntes Szolgálat (EVS)

Az Európai Önkéntes Szolgálat (a továbbiakban EVS) keretében a fiatalok maximum 12 hónapot tölthetnek külföldön egy ún. fogadó szervezetnél. Ez idő alatt teljes ellátást és zsebpénzt kapnak. Az önkéntes a helyi közösség fejlődését célzó non-profit tevékenységekben vehet részt többek között az alábbi témákban: egészségügy, környezet, művészet, kultúra, gyermekprogramok, esélyegyenlőség, média és kommunikáció, ifjúsági sport, ifjúsági szabadidő, fiatalkori bűnmegelőzés.

3. Alprogram - Ifjúsági Kezdeményezések

Az alprogram célja a fiatalok kezdeményezőkézségére és kreativitására épülő projektek támogatása, amelyek által közvetlenül és aktívan bekapcsolódhatnak a helyi közösségeikben zajló folyamatok tervezésébe és megvalósításába. Az alprogramon belül a következő programtípusok léteznek:

Csoportos Kezdeményezések

Ezek a projektek elsősorban a fiatalok helyi kisközösségeinek fejlődését szolgálják. Megvalósításukat egy helyi ifjúsági csoport kezdeményezi azért, hogy az őket körülvevő környezet valamilyen szükségletére választ adjon.

Hálózatépítés

A hálózatépítő projektek célja példaértékű projektek megmutatása, sikeres Csoportos Kezdeményezések eredményeinek adaptálása más országokban élő fiatalok csoportjai számára. Célja lehet a fiatalok mobilitásának elősegítése is.

Befektetés a Jövőbe

A program célja segíteni az önkénteseket tapasztalatuk továbbadásában, személyes fejlődésükben és munkaerő-piaci elhelyezkedésükben.

4. Alprogram - Fejlesztő Projektek

Képzések, tanulmányutak, előkészítő látogatások, partnercsoport találkozók, ifjúsági információs projektek támogatása annak érdekében, hogy minél több és színvonalasabb nemzetközi ifjúsági projekt valósulhasson meg.

Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda (RISZI)

A Mobilitás alközpontjaiként, országszerte szervezik az ifjúsági munkát, régiókban a **Közép-Dunántúli Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda (KD-RISZI)** a koordináló szerv. A KD-RISZI 2000. február 1-én kezdte meg működését, veszprémi székhellyel.

Kiemelt feladatkörei:

- ifjúsági közösségek számára információnyújtás és tanácsadás
- Önkormányzatok felé történő információnyújtás és tanácsadás

- Párbeszéd programokban és érdekérvényesítési kezdeményezésekben való részvételre ösztönzés
- Euroregionális, határmenti, regionális és kistérségi együttműködések fejlesztése
- Képzések tervezése, szervezése, közvetítése
- Európai, nemzetközi ifjúsági kapcsolatok fejlesztése
- Nemzetközi partnercsoport keresése
- Hírszolgáltatás, hírlevelek kiadása
- Módszertani kiadványok gondozása, gyűjtése

A feladatkörök ellátására az Iroda több partneri hálózatot hozott létre:

Multiplikátor hálózat

A multiplikátor hálózat tagjai olyan, ifjúságsegítésben jártas személyek, akik feladataikat önkéntesként látják el, jellemzően valamilyen civil szervezet tagjaként. Tevékenységük nem korlátozódik az Ifjúság 2000-2006 Programra, hanem kistérségi szinten próbálnak az ifjúsági szerveződésekkel közvetlen, rendszeres kapcsolatot kialakítani, és megvalósítani egy olyan, rendszerszemléletű kommunikációt, amely könnyedén juttatja el a fejlesztési projekteket a célcsoporthoz.

Eurodesk hálózat

Az Európai Bizottság támogatásával működő európai ifjúsági információ-szolgáltató hálózat, melynek feladata az EU tagállamaiban, és ezen kívül Norvégiában, Izlandon, Lichtensteinben, Romániában és Bulgáriában élő fiatalok és a velük foglalkozó szakemberek számára segítséget nyújtani a képzési és kulturális kérdésekről.

Magyarországi Információs Irodák Országos Szövetsége (HAYICO)

Az ide tartozó irodák a fiatalokhoz legközelebbi szinten végzik a munkájukat.

Céljaik:

- Segítségnyújtás a fiataloknál felmerülő mindennapi problémák megoldásában, az ehhez szükséges információk megadása
- Ezen keresztül segíteni a fiatalok autonóm törekvéseit

- Az egyének és intézmények közötti párbeszéd
- A fiatalok élethelyzetéből adódó hátrányok csökkentése
- A társadalmi folyamatokba való bekapcsolódás és megértés
- Személyes lehetőségekről való információnyújtás

Munkájukkal elősegítik a fiatalok életminőségének javulását, az ifjúság párbeszédét, illetve a felmerülő igények felmérésével és azoknak, a helyi önkormányzatok felé történő kifejezésével fontos közvetítő szerepet is ellátnak.

A meglévő rendszer problémái

A Mobilitás által 2003-ban elkészített, Félidő – Az Ifjúság 2000-2006 Program Értékelése című tanulmányból kiderül, hogy a Program első három évében beérkezett pályázatok területileg egyenetlenül oszlottak meg, a hét régió között jelentős különbségek voltak tapasztalhatók. A statisztikai adatok szerint a 947 pályázat közül a legtöbb az 1. alprogramra érkezett, ezek nagy részét a kétoldalú cserék alkották. A Közép-Dunántúli Régióban a pályázatok 80 százaléka ebben a témakörben született

A legkevesebb pályázó a Fejlesztő Projektek területén volt (5. alprogram), a régióból kikerülő pályázatok mindössze 3,6 százaléka irányult ilyen projektek felé.

Fontos adat, amely jól tükrözi a hét régió közötti különbségeket, hogy az összes beérkezett pályázat 44,8 százaléka a közép-magyarországi régióból, illetve azon belül Budapestről került ki. Ebből a szempontból a pályázatok aránya erőteljesen követi a regionális fejlettségi „lejtőt”, ami ebben az esetben a főváros és a vidék közötti különbségeket is jól reprezentálja. Az összes régiót tekintve azonban ez a „lejtő” már nem reprezentatív, hiszen a nagyon fejlett Nyugat- és Közép-dunántúli régiókból érkezett a legkevesebb pályázat. Ez az adat arra enged következtetni, hogy a régiók fejlettségi szintje mellett más tényezők is meghatározók lehetnek abban, hogy az adott területről hány pályázat érkezett be, illetve milyen arányban érték el sikert; ilyen tényező lehet az információk elérhetősége, a regionális irodák aktivitása, a szervezetek száma és profilja.

A Közép-Dunántúli Régióban csak néhány, cseretábor rendezésére illetve főként küldő EVS-re vonatkozó pályázat nyert, jelen pillanatban nincs aktív fogadó jellegű EVS program a Közép-dunántúli Régióban. Az EVS projektek megvalósítására bőséges anyagi forrás állna rendelkezésre, de ezeket a lehetőségeket csak akkor tudja kihasználni a régió civil közössége, ha vannak megfelelő információik, támogatási hátterük, és főként szakmai, illetve nyelvi kompetenciájuk egy ilyen program lebonyolításához.

A rendszer hierarchikus felépítéséből adódóan elsősorban a KD-RISZI feladata az, hogy az ifjúsági mobilitást célzó civil szervezetek, egyéb kezdeményezések munkáját segítse, összefogja és koordinálja a pályázati munkát, amely túlnyomó többségben működési feltétele az ilyen jellegű programok megvalósulásának.

A probléma abból adódik, hogy a pályázati rendszer fenntartása a RISZI kapacitásának jelentős hányadát lefoglalja, nem marad energiája a konkrét fejlesztő munkára, amely a régió felemelkedésének és aktivizálásának egyik feltétele lenne.

Helyette kénytelen adminisztratív feladatok ellátására, ami a rendszer fenntartásához elég lehet, de nem nyit új dimenziókat a régió számára, nem tud új folyamatokat gerjeszteni.

Ezért lehetséges az, hogy bár készített a RISZI és a Mobilitás információs anyagokat a régióban, de ezek a szakmai szervezeteken túl nagyon kevés helyre jutottak el. Ha ebben az esetben célcsoportnak tekintjük a régiós ifjúságot is, hiszen nekik szólnak a pályázati pénzekből folyó programok, akkor elenyésző azoknak az aránya, akik ismerik, ismerhetik az Ifjúság 2000-2006 programban rejlő lehetőségeket. A civil szférában dolgozók közül is jellemzően az érintettek csupán 5-10 százaléka rendelkezik a megfelelő információs háttérrel, és az ehhez szükséges szakmai tudással, és ez a szám évről-évre stagnál. Ennek hátterében természetesen meghúzódhat az ifjúsági programokkal szemben civil érdektelenség is.

Ennek folyamányaképpen ez az újonnan bevezetett rendszer nem ágyazódott be kellőképpen a régiós köztudatba, és az így keletkező információ-hiány és szakmai inkompetencia oda vezet, hogy a támogatási rendszer sok területen kihasználatlan marad. Így például, összevetve az ország többi régiójával, a Közép-dunántúli Régió az utolsó helyen áll a külföldi önkéntes fiatalok fogadásában.

Ez azért sem tartható helyzet, mert a tapasztalatok azt mutatják, hogy egy-egy külföldi önkéntes fiatal érkezésének mérhetően élénkítő hatása van a fogadó-környezetében: a fiatalok egyrészt testközelből tapasztalhatják, milyen lehetőségeik vannak arra, hogy külföldre jussanak, másrészt gerjeszti a nyelvtanulást, vonzóvá teszi a nemzetközi kapcsolati rendszer lehetőségét, más országok kultúrájának megismerését.

Lehetséges megoldások – Humánerőforrás-képzés

A régióban az aktív nemzetközi ifjúsági munkát célzó kezdeményezések nagyrészt egyes személyekhez köthetők, akiknek van elegendő gyakorlati háttérük, szakmai kompetenciájuk ahhoz, hogy kihasználják a lehetőségeiket. Olyan civilekről van szó, akik trénerek mellett tanulták meg a feladatkörök ellátását, vagy, ami még jellemzőbb, több éves aktív munka közben, saját bőrükön

tapasztalták meg, miből is áll egy-egy ilyen kezdeményezés menedzselése, és külföldi tapasztalatokkal gazdagodva, itthon értékes fejlesztő munkát végeznek.

Hozzávetőlegesen 20-30 civil szervezet foglalkozik a régióon belül komolyabban a pályázati rendszerrel, és országos szinten körülbelül 10 ember az, aki megfelelő szakmai tudással és tapasztalati háttérrel rendelkezik ahhoz, hogy a rendszert átlátva, fejlesztő munkát folytasson. Fejér megye ilyen szempontból kifejezetten üresnek mondható.

Elmondható tehát, hogy prioritásnak kell tekinteni a humán erőforrás-problémák kezelését, vagyis olyan képzési formák kialakítását, amely kitermeli az ifjúsági munkára kiképzett szakemberek jövő nemzedékét.

Ezzel kapcsolatban több folyamat is elindult, részben a felsőoktatási rendszeren belül, részben pedig a Mobilitás oldaláról.

Innovatív kezdeményezések

Megindult az Európai Képzési Iroda tevékenysége, amely keretén belül magasan képzett szakemberek elsősorban fejlesztési projektekből vesznek részt, és olyan képzéseket vezetnek le, amik során konzultációval és utánkövetéssel segítik a kezdeményezéseket, egészen addig, amíg a résztvevők le nem adják pályázataikat.

A felsőoktatás kínálatába, például Pécsen és Kaposváron, új képzési formákat vezettek be, amelyek elvileg tökéletesen alkalmasak lennének az erre való képzésre, de ezeknek a friss szakoknak a tematikája egyelőre képlékeny, nem kellőképpen kiforrott, ami nem meglepő, tekintve, hogy még nincs egységes tapasztalati forrás, letisztult gyakorlat.

A Pécsen elindult „Ifjúsági Szakértő” másoddiplomás képzés tematikai alapjai:

1. Társadalom (szociológiai háttér)

- ifjúságkutatás, demográfiai jellemzők, ifjúságkép-történet, globalizáció, információs társadalom

2. Ifjúság és gazdaság

- gazdasági szerep, az ifjúság, mint erőforrás

3. Kultúra

- szubkultúrák, identitás, multikulturalizmus

4. Képzés, munkaerőpiac

- képzési rendszerek, pályorientáció

5. *Életmód*

- deviancia, mentálhigiéne, életstílus

6. *Ifjúságpolitika*

- kormányzat, önkormányzat, civilek, pályázati rendszerek, nemzetközi helyzet

7. *Érdekegyeztetés, jog*

8. *Kommunikáció, mediáció*

9. *Gyakorlat*

A képzés, mint látható, lényegében sokrétű információtömeg az ifjúságról, amelynek az a célja, hogy felkészítse a résztvevőket a kutatási munkára, a projektek megvalósítására és az ifjúsági érdekképviselőre.

Külföldön már kialakult gyakorlata van az ezen a területen dolgozó szakemberek képzésének: a SALTO Resource Centres 9 országban indít képzéseket ilyen szakterületen, évi 4-5 alkalommal, amelyekre szintén pályázati elbírálás alapján nyerhetnek támogatást a motivált érdeklődők.

A KD-RISZI hivatalos programjába került egy új kezdeményezés, a „Humán Vitamin” elnevezésű fejlődési terv, amely azt tűzte ki céljául, hogy az elkövetkező 3-4 éven belül legyen minimum 20 olyan szakember, aki a fejlesztési reformok lebonyolítására, koordinálására és folyamatos monitoring munkára alkalmas, kompetens tudással rendelkezik.

Az év első felében egy igényfelmérés folyik: egyetemeken, főiskolákon, egyéb intézményekben keresik meg a friss végzősöket, akiknek még nincs túlzott tapasztalatuk a formális rendszerben, így nyitottá tudnak válni a nem-formális nevelési módszerek és az aktív nemzetközi ifjúsági munka felé, mentesen minden befolyásoló rutintól, beidegződéstől.

A cél az, hogy lehetőleg a jövő év végére előálljon egy olyan szakértői csapat, akik: 1. tisztában vannak az alapfogalmakkal, 2. részletesen ismerik az alprogramok lehetőségeit, 3. tisztában vannak a fejlesztési projektek pénzügyi menedzsment részével, 4. megszerzett tudásuk specializálható: vagy tematikusan, valamely, az ifjúsági munkában előtérben lévő, fogalom mentén (globális nevelés, hátrányos helyzet, emberi jogok, stb.), vagy a konkrét alprogramokra, azok fejlesztésére.

Ennek az oktatási rendszernek a formálisnál lazábbnak, összerosottabbnak kell lennie, viszont annál inkább tudatosnak, tematizáltnak. Így léphetnének egy magasabb szintre, kitermelve saját szakembereinket.

Strukturális átalakítás - tudatosabb, tematizált munka

Hosszabb távú terv, az így megteremtett szakember-gárdával, offenzív lobbi-tevékenység elindítása, szélesebb cselekvési koncepciók kidolgozása. A megszerzett tapasztalatokat fejlesztési kontextusba helyezve közvetíteni az önkormányzatok ifjúsági referensei, a városok vezetői testülete, a Közép-Dunántúli Régió fejlesztő ügynökségei, és az aktuális kormányzati szervek felé, ezzel elősegíteni a régiós folyamatok beágyazódását a köztudatba, döntéshozói szinten is.

Az így kialakuló fejlesztési prioritások mentén pozitív irányban alakítható lenne a már meglévő, de kevésbé hatékony támogatási és intézményes rendszer egyaránt.

Konkrét fejlesztési célterület lehet az EVS rendszert támogatandó, egy regionális szinten működtethető ún. koordinátor szervezet létrehozása. Ezek a kisebb szervezetek számára nyújtanának szakmai segítséget a pályázatok menedzselésében, a kapcsolati rendszer terén, segítenének a fogadó és küldő szervezetek egyeztetésében, illetve EVS mentori feladatokat vállalnának át. Ezeket a koordinátor szervezeteket elkülönített regionális önkormányzati alapokból lehetne fenntartani, és akár speciálisan a küldés-fogadás területén, akár tematizáltan, az alprogramokat támogató koordinátori munkával működtetni.

Egy tudatos átrendezéssel, a már meglévő rendszerben, ezek a koordinátor szervezetek vehetnék át a jelenleg félig-meddig teleház funkcióval működő, nem-fejlesztő munkát végző ifjúsági irodák (HAYICO) szerepét, így kevés költséggel jelentős átalakítások történhetnének az intézményi feladatellátásban. Jelenleg erre nincs kidolgozott rendszer, ezt a feladatkört néhány szervezet vállalta magára.

Egy követendő példa – Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület, Nagyvázsony

Az egyesület, Kandikó Rita vezetésével 1997-ben alakult, azzal a céllal és küldetéssel, hogy segítse a nagyvázsonyi fiatalok hasznos szabadidő eltöltését, és meglátva az ifjúsági igényeket, támogassa az alulról jövő kezdeményezéseket. Jelen pillanatban elmondható, hogy ez az egyik legmarkánsabb kezdeményezés a Közép-Dunántúli Régióban, amit az is bizonyít, hogy a 2000-2005-ös időszakban a regionális nemzetközi ifjúsági programokra szánt támogatás 17 százalékát sikerült elnyerniük.

A helyi önkormányzattal való viszonyuk jónak mondható, állandó helyet kaptak a helyi művelődési házban, amelynek fenntartásának költségeit az önkormányzat magára vállalta, és ezen kívül kb. 200.000 forinttal támogatja az egyesület működését évente. Öt évre szóló együttműködési megállapodást írtak alá, immáron másodszor, amely kapcsán az önkormányzat az infrastrukturális és finansziális támogatáson kívül erkölcsi támogatásról is biztosította őket.

Ennek köszönhetően, 1999 óta a Fekete Sereg teleházat is üzemeltet, 2005 decembere óta 2 főállású alkalmazottal, előtte pedig polgári szolgálaton lévő fiatalok látták el a feladatokat, korábbi egyesületi önkéntesek, akiknek volt már tapasztalatuk az ifjúsági segítő munka terén.

Helyi ifjúság-mobilizáló programok

A helyi ifjúság mobilizálását először lokális programok szervezésével kezdték, majálist szerveztek, ahova a szomszédos települések fiataljait is meghívták, akik vetélkedőkben, interkulturális programokban vehettek részt. Ez mára hagyománnyá vált, idén 8. alkalommal rendezik meg.

A fiatalokat célzó aktív programoknak köszönhetően, szoros viszonyt alakítottak ki a kistérségben lévő szomszédos településekkel, de ezen túl olyan országos hálózatokban is képviseltetik magukat, mint a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA), a Vidéki Fiatalok Országos Szövetsége, és az Országos Teleház Szövetség.

Tanulmányutak, képzések kapcsán három éve szorososan együttműködnek a debreceni Más Mozaik Szociokulturális Egyesülettel, amellyel közös NCA pályázat keretében próbálnak fogyatékos fiatalokat integrálni az ifjúsági munkába.

Nemzetközi ifjúsági programok

Első nemzetközi tanulmányútjukat 2002-ben rendezték, 7 ország képviselőit látták vendégül, a fő téma pedig a vidéki ifjúsági munka volt. A találkozás gyümölcsözőnek bizonyult, visszahívták a magyar fiatalokat, akik így, a külföldi tanulmányút kapcsán szerezhettek tapasztalatokat. A sikeres együttműködés hatására regionális szinten is többen csatlakoztak a Fekete Sereg-hez, ami azt mutatja, milyen élénkítő hatása lehet egy jól működő helyi kezdeményezés a régió ifjúsági életére nézve.

Az egyesület becsatlakozott az EVS rendszerbe is, így a projektszerűen lebonyolított ifjúsági cserék mellett, áprilisban jön az első külföldi önkéntes fiatal, ami várhatóan szintén nagy hatással lesz a helyi közösség életére. Az EVS-ben rejlő lehetőségek kihasználása hosszútávú tervként fogalmazódik meg az egyesület munkájában. E mellett egy képzést is meghirdettek, „Let's Find EuroMed Rythm” címmel,

amelyre olyan nagy érdeklődés volt, hogy a 25 fős jelentkezési határ két hét alatt megtelt, többen kerültek várólistára.

Hosszútávú tervek

Az egyesület szándéka az, hogy az 1800 fős Nagyvázsony fiataljainak helyi és nemzetközi perspektívát nyújtson, egy olyan „megtartó” ifjúságpolitikát folytatni, amely maradásra bírja a fiatalokat, és az egyesület működése kapcsán munkalehetőséget is teremtsen helyi szinten és külföldön egyaránt.

Ahhoz azonban, hogy a fiatalokat főállásban tudják alkalmazni, olyan kiszámítható, fejkvóta-szerű finanszírozási támogatásra lenne szükségük, amely jelenleg nem áll fenn, így kénytelenek pályázni ezekre a keretekre is. Az elképzelés az, hogy a rendszeres támogatás fejében, egy hosszútávú együttműködés kapcsán, szakmai feladatok ellátását vállalnák magukra.

Fontos feladatként tartják számon a későbbi utánpótlás kinevelését is, így természetvédő projektjeikbe a 15 éves és az alatti korosztálytagjait is be kívánják vonni.

Általános prioritás lenne az, hogy a régióban valódi „régiós-gondolkodás” terjedjen el, egy olyan, szolgáltatás-alapú kapcsolati háló, amely utána önállóan is működőképes lehetne.

Értékelés

Jelen tanulmány megpróbált rávilágítani a Közép-Dunántúli Régióban élő ifjúság számára kínálkozó nemzetközi lehetőségek helyzetére, annak intézményi hátterére és az esetleges fejlesztést igénylő célterületekre. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ezen a területen a régiós fejlesztéseket egy tudatos paradigma-váltásba kell beágyazni, amelynek érintenie kell egyrészt a jelenlegi támogatási rendszert, az intézményes szerepvállalás és feladatellátás területét, másrészt a jelenlegi képzési lehetőségeket tágítva, egy specializált tudású, kompetens szakértői csoport kinevelését, amely képes lesz a szolgáltatás-alapú koordinációs munkára, és a fejlesztési projektek menedzselésére.

MELLÉKLET II.

Kulturális szolgáltatások a Közép-Dunántúli Régióban

Ifjúsági közösségi terek és szabadidő, kulturális programok, szervezetek bemutatása

Az esettanulmány elkészítésében segítséget nyújtott Cserteg István, a Peron Music Foundation munkatársa, Menyhárt István, a Magyarországi Teleházak Országos Szövetségének regionális elnöke, és Angyal Szabolcs, a Székesfehérvári Önkormányzat ifjúsági referense.

Általános helyzetkép

A tapasztalatok azt mutatják, hogy nagyon nehéz egységes képet festeni a Közép-Dunántúli Régió kulturális szolgáltatásairól, az ifjúságot célzó szabadidős és kulturális programok, közösségi terek helyzetéről. Ennek főként az az oka, hogy ezeknek a szolgáltatásoknak és kezdeményezéseknek jellemzői, rendszerességük és színvonaluk nagy differenciáltságot mutat. Ez függhet az adott szolgáltatásnak helyet adó település jellemzőitől (település lélekszáma, távolsága a megyeszékhelytől vagy egyéb nagyobb várostól, fiatalok száma és aránya a lakosságon belül, iskolázottság foka, stb.), a helyi önkormányzat ifjúságpolitikai koncepciójától, abból adódó szerepvállalásától és feladatellátásától, és attól is, hogy ezeket a szolgáltatásokat a civil szférán belül milyen szinten tudják nyújtani az adott szervezetek.

Általánosságban elmondható, hogy az ifjúságot célzó, közösségépítő és szabadidős programok erősen köthetők a régióban működő civil és egyéb nonprofit szervezetek tevékenységéhez. A szolgáltatások széles skálán mozognak, a zenei, kulturális és nevelő programokon és rendezvényeken keresztül a táboroztatáson át, a környezettudatos projektekig léteznek kezdeményezések, általában az adott szervezet környezetében megjelenő igényekhez igazítva. Ezek rendszeressége, színvonala és fejlődése azonban főként attól függ, hogy az adott szervezet milyen erőforrásokat tud mozgósítani, milyen aktív humán háttérrel rendelkezik, illetve van-e megfelelő szakmai kompetenciája, kapcsolati hálója, és információs bázisa ahhoz, hogy régiós és akár nemzetközi lehetőségeit ki tudja használni.

Ehhez szükség lenne egy közös, szolgáltatás-szemléletű, „régiós gondolkodásra”, amely jelen pillanatban nem, vagy csak elvétve, kistérségi szinten tapasztalható.

Önkormányzati szerepvállalás

Sok kutatási adat számol be arról, hogy a kisebb településeken minimálisan 80-100, a nagyobb városokban (Székesfehérvár, Dunaújváros) megközelítőleg 800 civil kezdeményezés szinte szeparáltan működik; nem, vagy csak részben tudnak egymás tevékenységéről, finansziális, infrastrukturális, és humánerőforrás problémáik miatt pedig nem képesek regionális szintre fejleszteni az általuk megkezdett tevékenységet.

Egy-egy szervezet munkáját tehát elsősorban a helyi viszonyai határozzák meg, például az, hogy milyen segítséget várhat az önkormányzattól: van-e kutatással támogatott helyi ifjúságpolitikai koncepció, azon belül milyen fontosságot tulajdonítanak egyes prioritásoknak, és milyen elkülönített alapokat tudnak elérhetővé tenni a szervezetek számára, akár települési szintű pályázatok formájában.

Meglátásom szerint az önkormányzati szerepvállalás ebben a témában egyes esetekben a települések nagyságától és lehetőségeitől erősen függ, azaz a kisebb településeken sok esetben az önkormányzat jobban együtt tud dolgozni a helyi civil szervezettel, kialakulhat egy folyamatos munka, hiszen mindössze két szereplő között folyik a párbeszéd. Egy nagyváros esetében több száz civil szervezettel ezt lehetetlen véghezvinni. Ugyanakkor egy kistelepülés az ifjúságpolitika alakításába nagyobb mértékben képes bevonni a civil vagy ifjúsági kezdeményezéseket, illetve annak érdekében, hogy fiataljait ne veszítse el, források hiányában, legalább szándék szinten a színesebb ifjúsági életet kívánja támogatni, míg nagyobb települések a sokszínűség, és a más jellegű lehetőségek miatt nem járhatnak így el.

Az infrastrukturális elmaradottság, a szakértőhiány és az elégtelen kapcsolati rendszer azonban továbbra is fenntartja azt a települési „lejtőt” (főváros – régióközpont – megyei jogú város – közép-, kisváros, kistelepülés), amely most jellemzi a regionális helyzetet.

Megyeszékhelyeink robusztus önkormányzati struktúrája, illetve a város működése sokkal tagoltabb, döntéshozása nehezebb, így költségvetése kevesebb mozgásteret biztosít az ilyen kezdeményezések támogatására. Az tapasztalható, hogy a nagyobb települések önkormányzatai ezért inkább egyfajta keretrendszert próbálnak nyújtani a szervezetek számára, olyan közeget, amelyben ezek a kezdeményezések képesek létezni, támogatásuk azonban vagy eseti alapon történik, vagy valamilyen ifjúságfejlesztő feladatellátási szerződés mentén.

Az önkormányzati szerepvállalás terén tapasztalható különbségek főként abból adódhatnak, hogy ezen a téren az önkormányzatok feladatellátási köre nem tisztázott, a feladatok legnagyobb része nem kötelező, hanem önként vállalt a városvezetés által. Ennek fő okát abban kell keresni, hogy a 2005-ben előkészített ifjúsági törvény még mindig csak tervezeti szinten van, pedig ez a törvényi keret lenne az, amely meghatározná ezen a területen az állami és önkormányzati feladatellátás követelményeit. Szemelvények a törvénytervezetből:

Az ötezer és húszezer fő közötti lélekszámú településeken biztosítani kell az ifjúsági közösségi teret és az ifjúsági információs pontot.

Az ifjúsági közösségi tér célja, hogy biztosítsa az ifjúság közösségi tevékenységének, önszerveződő közösségeik, szervezeteik működésének és programjaik megvalósításának infrastrukturális hátterét, a közösségi stratégiák mentén megvalósuló cselekvések szakmai támogatását, továbbá a gyermekek és a fiatalok demokráciára nevelését.

Az ifjúsági információs pont biztosítja a gyermekek és a fiatalok korosztályi sajátosságainak, szükségleteinek megfelelő információ elérhetőségét.

A húsz- és ötvenezer fő közötti településeken biztosítani kell a közösségi teret, illetve az ifjúsági információs irodát.

Az ifjúsági információs és tanácsadó iroda az ifjúsági információs pontnál bővebb szolgáltatást jelent: a gyermekeknek és a fiataloknak jogi, pszichológiai, mentálhigiénés, életvezetési, továbbtanulási és munkapiaci tanácsadást is biztosít.

A megyei jogú városoknak a közösségi tér, illetve az ifjúsági információs és tanácsadó iroda mellett biztosítaniuk a közterületi ifjúsági szolgáltatást is, amelynek keretében gondoskodnia kell a csellengő fiatalok felkutatásáról, információt kell biztosítania a számukra nyújtott közszolgáltatások rendszeréről és - az ifjúságsegítés és a közösségfejlesztés módszertanával - elő kell segítenie a fiatalok közösségeinek, szervezeteinek kialakulását.

A megyei önkormányzatok kötelező feladata lesz az önálló ifjúsági tábor fenntartása.

A felsorolt településeken, illetve a megyékben az önkormányzatoknak két évente - a fenti szolgáltatások kereteit megszabó - helyi ifjúsági cselekvési tervet kell elfogadniuk, továbbá kötelesek ifjúsági ügyekkel foglalkozó bizottságot működtetni és fenntartani.

Az ifjúsági feladatok finanszírozása két oszlopon nyugszik. Az egyiket az önkormányzatoknak nyújtott állami normatívák jelentik, amelyek elsősorban az ifjúsági szolgáltatásokat finanszírozzák. A másik az ifjúsági programok finanszírozását szolgáló Gyermek és Ifjúsági Alaprogram lesz.

A törvény által, a fent kiemeltékben meghatározott feladatok jó része mára valamilyen formában megvalósult, a gyakorlatban azonban ezeket a kérdéseket sok tekintetben hiányosságok jellemzik.

A megyeszékhelyek és nagyobb városok (Dunaújváros, Székesfehérvár, Tatabánya, Veszprém, Tata, Mór, stb.) legtöbbje előzetes ifjúság-kutatási adatokra épített, közép távú ifjúsági koncepciókat, akcióterveket alakított ki, főként az Európai Bizottság által 2001 novemberében kibocsátott, „Fehér Könyv – Új Lendület Európa Fiataljai Számára” című összefoglaló ifjúságpolitikai kiadványban megfogalmazott prioritásokat figyelembe véve, azokat saját viszonyaikra leképezve.

Az európai ifjúsági tevékenység öt alapelvre épül: nyitottság, részvétel, felelősségre vonhatóság, hatékonyság és következetesség.

- **Nyitottság:** információt és aktív kommunikációs lehetőségeket biztosítani a fiataloknak, saját nyelvükön, hogy megértsék Európa működési mechanizmusait és az őket érintő politikai irányvonalakat.
- **Részvétel:** biztosítani, hogy a fiatalok véleményét kikérjük és nagyobb mértékben vonjuk be őket az őket érintő döntések meghozatalába, és általában a közösségek életébe.
- **Felelősségre vonhatóság:** a tagállamok és az európai intézmények között új, strukturált együttműködési formát kell kialakítani, ami lehetővé teszi, hogy a fiatalok törekvései a megfelelő felelősségvállalás mellett válhassanak valóra.
- **Hatékonyság:** a fiatalok kapacitását a lehető legjobban kihasználni annak érdekében, hogy a fiatalok maguk válaszolhassanak a társadalom kihívásaira, hozzájárulhassanak az őket érintő politikai irányvonalak sikerre viteléhez, és felépíthessék a jövő Európáját.
- **Következetesség:** átláthatóan összefoglalni a fiatalokat érintő politikai irányvonalakat, és azon pontok összességét, ahol a beavatkozás hasznos lehet.

Ezekben a tervezetekben az önkormányzatok megfogalmazzák azokat a területeket, amelyek fejlesztésre szorulnak, és azokat a feladatokat, amelyeket e területek fejlesztésében vállalnak. Minden koncepcióban helyet kapnak az ifjúságfejlesztő kezdeményezések, a fiatalok tartalmas szabadidő-eltöltését célzó programok és szervezetek munkájának támogatása, és a közösségi terek, mint az ifjúsági identitás és önszerveződés terepeinek, fejlesztése. Létrejöttek a fiatalokat és a velük foglalkozó szervezeteket segítő ifjúsági információs irodák és pontok, és a helyi közösségépítő munkában nagy szerepet vállaltak a teleházak is.

A jellemzően kistelepülésekhez köthető teleházak korábban fontos, hiánypótló szolgáltatásai (internetelési lehetőség, fénymásolás, fax, egyéb nyomdai és tanácsadó tevékenység) ma már túlhaladottnak mondhatók. Míg természetesen minden teleház folyamatosan próbálja szolgáltatásait bővíteni (helyi rádiót üzemeltet, lokális munkaerőpiaci felmérést és tanácsadást végez, bekapcsolódik a településfejlesztésbe, közfeladatok ellátásába), e szolgáltatások minősége és tematikája változó, nagyban függ a teleházat üzemeltető személy, vagy egyesület, esetleg önkormányzat lehetőségeitől, hozzáállásától.

Működtetésükben is nagy különbségek láthatók: van olyan teleház, ami magánépületben működik, de vannak iskolákban, könyvtárakban létrehozott teleházak is. Némelyiket magánszemély tartja fenn, de van egyesületi kézben és a helyi önkormányzati intézményrendszerbe integrált teleház is. Ez a nagyfokú differenciáltság oda vezetett, hogy sem a fenntartás körülményei, sem az általuk nyújtott szolgáltatás jellege és minősége nem tisztult le, szerepvállalásuk nem egyértelmű, és ez akadályozza működésük fejlesztését, a térség közösségi életében elfoglalt helyük meghatározását.

Jelen pillanatban is folyik a teleházak egyfajta „minőség-biztosítási” törekvése, amely érdekében 2005. április 5-én elfogadták a „Teleházminimum – A Magyar Telehákszövetség Belső Minősítési Rendszerét”. Ez a dokumentum meghatározza azt a minimálisan nyújtandó szolgáltatás-csomagot, amely ahhoz kell, hogy az adott kezdeményezés jogosan használhassa a teleház megnevezést.

Ezen belül *szolgáltatási* (pl. Internet, e-mail, számítógép használat, szerkesztési munkák elvégzése, civil központi funkciók, helyi hírközpont, pályázat figyelés és tanácsadás, oktatási képzések szervezése, stb.), *technikai* (a számítógépes infrastruktúrára vonatkozó), és *működési* (min. egy fő képzett alkalmazott, belső működési szabályzat, épületbiztosítás, stb.) minimumot definiál, így próbálva egységesíteni a teleházak szerep és feladatvállalását az adott térségekben.

A valóság azonban azt mutatja, hogy az erre elkülöníthető keretek szűkössége miatt az önkormányzat csak részben tud eleget tenni vállalt feladatainak: normatív, kifejezetten ifjúsági fejlesztő-célú állami támogatás hiányában nem képes kellő mennyiségű közösségi teret biztosítani, a szervezetek számára támogatást nyújtani humánerőforrás-problémáik megoldására, illetve segíteni a „régióban való gondolkodás” kialakulását.

A helyi szinten létező ifjúsági irodák és a regionális koordinációs és fejlesztő feladatok ellátására kialakított Közép-dunántúli Regionális Ifjúsági és Szolgáltató Iroda pedig, részben a speciálisan kiképzett szakember-gárda hiánya, részben a rá háruló folyamatos adminisztrációs munka miatt, nem képes ellátni azt a fajta régiós fejlesztő munkát, ami hatékonyabbá tenné ezt a területet.

Természetesen van pozitív példa is a régiókban: a Tatabányai Önkormányzat elsőként vezette be az önrész-kiegészítő támogatást, amely az önrész felmutatását igénylő, országos pályázatok esetében rendelkezésre bocsátja az önrész hiányzó hányadát, ezzel támogatva a kezdeményezés sikerét.

Székesfehérváron több önkormányzati kezdeményezés javíthatja aktuálisan az ifjúság életkörülményeit, tágíthatja az őket célzó szolgáltatások spektrumát: megoldódni látszik a régóta kihasználatlan Vidámpark problémája: a 300 milliós beruházás után sport- és szabadidőközpont, valamint játszópark épül, megőrizve a fákat és nem károsítva a közeli tavat, valamint, a 2002-ben elindult „Játszótér-program” kapcsán, a város több területén 32 játszótér felújítására került sor, a ráfordított összeg 312 millió forint.

Ezen kívül a Bregyó Sportcentrumban görkorcsolya, BMX és gördeszka pályák épülnek, amik szintén nagy érdeklődésre tarthatnak számot a fiatalok körében.

A szolgáltatások viszonyai, a civil szervezetek működése

A régióban tevékenykedő civil szervezetek számára markáns szerep jut a fiatalokat célzó szabadidős és kulturális szolgáltatások terén.

Nagy előnyük, mondjuk az önkormányzattal szemben, hogy sokkal közvetlenebb, rendszeresebb kontaktust képesek kiépíteni az általuk megcélzott fiatal korosztály képviselőivel, így nagyobb a rálátásuk bizonyos szociális problémákra, egyenlőtlenségekre, egész generációkat érintő kérdésekre, mint az intézményi rendszer képviselőinek. Érzékenyebben képesek meglátni a környezetükben mozgásban lévő folyamatokat, és szolgáltatásaikat ennek megfelelően, rugalmasabban képesek az adott igényekhez igazítani.

A legtöbb szervezet kénytelen főként pályázati forrásokból finanszírozni működését, esetleg szponzori támogatásból, vagy tagdíjas formában bevételhez jutni. Mivel azonban sokszor nem tudnak kellő számú főállású alkalmazottat foglalkoztatni, és főként kevés a tapasztalt és képzett szakember, a pályázati lehetőségeket nem tudják megfelelően kihasználni.

A sikeres szervezetek működése egy-egy elkötelezett személy köré fonódik, aki az elmúlt években kialakított kapcsolati rendszerén és tapasztalati tudásán keresztül képes koordinálni a szervezet munkáját. Ez arra enged következtetni, hogy az egyes régió belüli térségek aktivitása, sikeressége azon is múlhat, hogy az adott területen hány ilyen önkéntes szakember dolgozik, és azoknak milyen a szakmai felkészültségük. Sokszor egész kis településeken kialakulhat egy olyan közösség, akik arányosan nagyobb sikereket érhetnek el az ifjúsági közösség-építő munka terén, mint más, fejlettebb területeken.

Jellemzően egy szervezet „több lábon áll”, tevékenysége nem korlátozódik egy konkrét területre, és azon kívül, hogy a szélesebb spektrumú szolgáltatással nyilván több fiatal érdeklődését tudja elnyerni, így egyszerre több pályázati területről számíthat támogatásra.

Egyre több szervezet terveik között szerepel a rendszeres kulturális, egészségmegtartó és nevelő, identitás-fejlesztő programok és rendezvények mellett az interkulturális nyitás, azaz nemzetközi ifjúsági cserék, tanulmányutak és táborok lebonyolítása.

Egy kiemelkedő példa - Peron Music Foundation, Tatabánya

Az alapítványt 1993-ban alapították, elsődlegesen azzal a céllal, hogy a tatabányai fiatalok számára közösségépítő, identitásnövelő és a szabadidő hasznos eltöltésére irányuló programokat szervezzenek. Az alapítvány története alatt e célok mentén több letisztultabb tevékenységi kör alakult ki, amely évek óta rendszeresen működik. Az alapítvány kapcsolatrendszere és programjai regionális, országos és nemzetközi szinten is működnek, több civil szervezettel együttműködve erősítik a régiós gondolkodás kialakulását, szorgalmazzák a civil szféra együttműködését.

Esélyegyenlőségi program

A Peron Music Alapítvány több mint tízéves működése alatt fontos szerepet kapott a szociális feladatok ellátása. Feladatuknak tekintik a szociálisan hátrányos, tehetséges gyermekek segítését, támogatását, lehetőségeinek szélesítését. Az alapítvány működésének kezdetén, 1994-től a 10-25 év közötti gyermekeket és fiatalokat támogatta, a tehetséggondozás és a táboroztatás területén. Később, 1997-től a 2-3 éves kicsiket is segítették, a Gyermekgála rendezvényen keresztül. A programot 2002-ig a szociális projekt végezte, 2003-tól azonban a megújult "Esélyegyenlőség program" vette át feladatait.

A program 1994-től a csonka családok és állami gondozásban élők támogatásával indult. Először a luzerni KOVIVE civil szervezet, majd a filzbachi LIHN üdülő-centrum Domino projektjével is partnerségi viszonyt alakítottak ki. Lehetőséget kerestek a családok - önhibán kívüli - életminőség-romlásának megállítása, és a folyamat visszafordítására is.

A gyerekek számára életvezetési, jogi, továbbtanulási és pályázati tanácsadást vezettek be, illetve folyamatos táborozási lehetőséget biztosítottak részükre Magyarországon és Svájcban is. 1994 és 2003 között közel 200 fő állami gondozott gyermek táborozhatott a Peron Alapítvány segítségével.

A Peron Music Alapítvány szociális projektje és a Módszertani Bölcsőde Napsugár Alapítványa 1997-ben kezdte a 2-3 évesek részére kidolgozott Gyermekgála programot. Ebben 150-200 egészséges és sérült gyermek együtt vehet részt évente.

2003-tól a program megújult, amely Esély-egyenlőség néven a mentori intézmény bevezetésére vállalkozik az állami gondozott gyermekeknél. Az újító szándéka célja, hogy új módszerekkel készítsék fel a fiatalokat az élet kihívásaira. A mentor feladata segíteni ötleteik kibontakoztatását, kidolgozását. A mentor az a személy, aki figyeli a programot szervező fiatalok munkáját, visszajelzi a folyamatokat, illetve tanácsokkal segíti azt.

A programban résztvevő fiatalok lehetőségeit kívánják bővíteni azzal, hogy bevonják őket az európai pályázati lehetőségekbe, amelyet az Ifjúság 2000-2006 Program ifjúsági kezdeményezések alprogramja nyújt számukra.

Tehetséggondozás

A Peron tehetséggondozó programja tíz éves: feladatának tekinti a tehetségek kiválasztását, gondozását, képzését és fejlődési lehetőségek biztosítását. A segítség a zene mellett a tánra és a képzőművészet területére is kiterjed.

Fontos feladatuknak tekintik a helyi és regionális egyesületek kialakulását országszerte segíteni. A Soros Alapítvány támogatásával a keleti országrészben, majd a Dunántúlon is szervezeti fejlesztésbe fogtak. Ma már civil szervezetek sora támogatja a feltörekvő előadók munkáját, Debrecenben, Békéscsabán, Nyíregyházán, Szolnokon, Kecskeméten, Szegeden, Tatabányán, Veszprémben, Győrött és Székesfehérváron. A civil szervezetek sorának gyarapodásával előtérbe került, hogy helyben találjanak fellépési, képzési lehetőségeket, valamint kialakítsák azt a kapcsolatrendszert, amelyben eredményesen fejlődhetnek művészeti és médiakapcsolataik is.

Táboroztatás

A Peron Alapítvány 1994 óta táboroztat tehetséges gyermekeket. Külön hangsúly kerül az árva vagy csonka családban nevelkedő tehetségekre, hiszen támogatásukat ma már az esélyegyenlőség program látja el.

A tehetséggondozó program feladatának tekinti, hogy a táborokban intenzív mozgási lehetőségek mellett a kreativitásé (színjátszás, kézműves foglalkozások, zenetanulás) legyen a főszerep. A táborok tematikája a sport és a kreativitás mellett kapcsolódik a környezetvédelemhez, az esélyegyenlőség megteremtéséhez és a családi életre való neveléshez is.

A luzerni KOVIVE Civil Szervezet 2000-ben a Peron közreműködésével kiterjesztette Magyarországra táborozási lehetőségeit. A Peron két konferencián mutatta be a KOVIVE programját (Regionális Ifjúsági Konferencia, Tatabánya, 2000. február 26.; Település és Ifjúsági Konferencia II., Budapest, 2000. március 8.).

Ugyancsak a Peron közreműködésével jelent meg a Sansz újságban az ország nyilvánossága előtt a svájci nyaraltatás. KOVIVE jelentkezési lapján keresztül közel száz hazai szervezet vehette fel a kapcsolatot a luzerni civil szervezettel.

Tehetségkutató Fesztivál

A Peron Tehetségkutató Fesztivál 1996-ban indult el. A megyei tehetségkutatónak indult, évenként visszatérő rendezvény mára már országos vonzású fesztivál. Folyamatosság, pártatlanság és magas szakmai színvonal jellemzi.

A 2003-ban 800.000 Ft összdíjazású Peron Tehetségkutató Fesztivál elsősorban hangfelvétel készítési lehetőségeket és szereplési lehetőségeket kínált a győztes előadóknak.

A program fő támogatóinak egy része a győztesek számára hangfelvétel készítési lehetőséget ajánlott fel Budapesten, a Magyar Rádió 8-as stúdiójában, Kecskeméten az Origo Stúdióban, Tarjánban, az Aichon Stúdióban és Tatabányán, a VE-GA Stúdióban.

A nyertes csapatok eljuthattak a legnevesebb ifjúsági és zenei fesztiválokra: Sziget, Nemzetközi Klikk Fesztivál (Szlovákia), Tokaj-Hegyalja Fesztivál, ZED Fesztivál, Mezőtúri Fesztivál, TAZ-Mánia Fesztivál.

Identitás-erősítés – Országgra szóló tatabányaiak program

A program célja a helyi identitás erősítése: minden településen megteremteni a kiemelkedő teljesítményt elért szülöttek tudományos dokumentáción és civil kontrollon alapuló elismerését, mely közel hozhatja az érintetteket a helyi lakosokhoz, különös hangsúllyal a fiatalokhoz - élő példamutatásként. Szándékuk szerint a programban minden, értéket képviselő művész, író, sportember helyet kell, hogy kapjon.

A program részei:

Hírességek fala

A Hírességek falán a neves tatabányaiak fotója kapna helyet, amelyet egy neves évfordulón ünnepélyes keretek között leplezne le a város polgármestere.

Országgra szóló Tatabányaiak CD-ROM

Az "Országgra szóló Tatabányaiak" olyan összefoglaló CD-ROM, amelyen minden élő és elhunyt híresség szerepel (fotók, adatok, interjúk, munkásságok stb.). A pozitív minta sugárzása példaadó lehet a következő generációk számára. Szándékuk szerint a CD-ROM-ot minden iskolában hozzáférhetővé teszik a gyermekek és a fiatalok számára, ismeretterjesztő, oktatási segédeszközként. A CD-ROM 2004-ben került kiadásra.

Hírességek sétánya

A Hírességek Sétányán induláskor azok kaphatnának név szerint megjelölt fát, akik már elhunytak és munkásságukkal Tatabánya ismertségét növelték

Legfrissebb kezdeményezésük a Z-pont – Kortárs Amatőr Zenei Mozgalmat Segítő Civil Szervezetek Tanácsának kialakítása, amely országos szinten magába tömöríti azokat a civil szervezeteket, amelyek támogatják a kortárs amatőr zenét. Ez az alulról jövő kezdeményezés a

PANKK mellett képes lehet arra, hogy támogassa a hazai ifjúsági zenei életet, és közös információs és kapcsolati hálót alakítson ki az országban működő civil szervezetek között ebben a témában.

A jelenlegi rendszer problémái, lehetséges megoldások

A tapasztalatok és vélemények alapján három terület kívánna komoly fejlesztést annak érdekében, hogy a Közép-Dunántúli Régió ifjúsága számára jelenleg elérhető lehetőségek kiszélesedjenek, és szélesebb körben legyenek képesek mobilizálni a fiatal korosztály képviselőit.

Törvényi keret-rendszer kiépítése

A 2005-ben előterjesztett Ifjúsági Törvény képes lenne az Európai Unió által előirányzott prioritások mentén rendszerbe foglalni az állami, önkormányzati és regionális intézményi szerepvállalást és feladatellátást, amely terület hiányosságai, jelen pillanatban, az innovatív, fejlesztő hatású kezdeményezések térnyerését akadályozni látszanak. Biztosíthatna egy olyan, törvény által szabályozott kiszámítható hátteret, amely tervezhetőbbé, és biztosabbá tehetné a civil szervezetek mindennapos munkáját, és további fejlődési utakat nyithatna meg ezen a területen.

Intézményes átalakítás

Annak érdekében, hogy a régióban működő szervezetek egymással szorosabb viszonyt tudjanak kialakítani, és ezáltal gondolkodásban és gyakorlatban megvalósulhasson a „régióban való gondolkodás”, szükség lenne az ifjúsági szolgáltatások és intézményrendszer jelentős fejlesztésére, amely segíteni tudná az információk és kapcsolatok szélesebb áramlását a régió belül.

Amellett, hogy a Közép-Dunántúli Regionális Ifjúsági és Szolgáltató Iroda működését sokkal inkább kellene a regionális kapcsolatrendszer fejlesztésére, a szervezetek közötti együttműködés segítésére formálni, szükség lenne a térségi ifjúsági információs és tanácsadó irodák és teleházak működését is standardizálni, ezzel elősegíteni a fiatalok számára nyújtott szolgáltatások minőségének állandóságát, a helyi folyamatok pontos lekövetését. Emellett fontos reform lehetne a jelenlegi nehézkes, főként adminisztratív jellegű pályázati rendszer átalakítása, átláthatóbbá, kiszámíthatóbbá tétele, mert jelenleg sok jó kezdeményezés „elvérzik” a hosszadalmas bürokratikus folyamatban.

Ez fontos lépés lehetne annak érdekében, hogy a fiatalok jobban megismerhessék lehetőségeiket, és szélesebb körben kapcsolódhassanak ahhoz a párbeszédhez, amely javíthat életkörülményeiken.

Alulról jövő, a regionalitást segítő kezdeményezések támogatása

Mindezek mellett, támogatni kell azokat a regionális és országos törekvéseket, amelyek a civil szervezetek közötti kapcsolat-rendszer szorosabbá válását célozzák. Ez megerősítheti a régió belüli szakmai együttműködést, és kialakulhat egy olyan integrált tudásbázis, amely az eddiginél hatékonyabb kommunikációval párosulva elősegíthetné a helyi kisközösségek megerősödését, erősebb ifjúsági civil szféra kialakulását és a lokális problémamegoldó kapacitás fejlődését.

MELLÉKLET III.

Halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokat segítő szolgáltatások a Közép-Dunántúli Régióban - Az állami és nonprofit szervezetek működése, az esélyegyenlőséget és integrációt segítő programok típusai

I. Általános helyzetkép

Az esettanulmány kapcsán a halmozottan hátrányos helyzetű fiataloknak ellátást, vagy valamiféle segítő-támogató szolgáltatást nyújtó szervezetek munkatársaival folytatott beszélgetéseim alapján úgy találtam, hogy e szolgáltatások köre alapvetően két nagy csoportra bontható: az állami és önkormányzati szolgáltatások, valamint a civil szervezetek és alapítványok, azaz a non-profit szféra által működtetett programok és szolgáltatások rendszerére. E két nagy szféra munkatársai bizonyos szakmai területeken és településeken egymással kölcsönös szimbiózisban, egymás komplementereikét végzik munkájukat, másutt kisebb-nagyobb feszültségektől, szemléletbeli különbségektől sem mentes a viszonyuk. A továbbiakban a két szféra által együttesen alkotott szolgáltatások rendszerének bemutatása után megpróbálom főbb vonalakban felvázolni a civil és az állami szféra munkatársainak a szakmai szolgáltatásokra vonatkozó alapvető elképzeléseinek sarokköveit, rámutatva ezen irányvonalak és törekvések eltéréseire és hasonlóságaira.

I.1. Az állami szektor (gyermekvédelem)

Az állami szolgáltató rendszer működését a továbbiakban a gyermekvédelem szakterületén működő alapszolgáltatások rendszerének bemutatásán keresztül próbálom szemléltetni. Választásom azért esett e területre, mivel a szakterületen dolgozók elmondása alapján kiderült számomra, hogy a „halmozottan hátrányos helyzet” fogalma nem takar egyértelmű és pontosan meghatározható jelentést ill. célcsoportot. Az, hogy a szakmai szolgáltatók kiket, és milyen szempontok alapján sorolnak e kategóriába csaknem intézményenként és szervezetenként változó, azonban a családokból kiemelésre került, gyakran több szempontból is súlyosan veszélyeztetett fiatalok e változó tartalmú fogalom csaknem minden értelmezése szerint is részét képezik e gondolati konstrukciónak.

1997-ben lépett életbe a gyerekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény. E törvény meghatározta az intézményes szolgáltató rendszer egyes elemeit és ezek feladatait. A gyermekvédelem

területén működő állami szolgáltatások köre e szolgáltatások jellege szerint két csoportra bontható, melyek a következők:

- Preventív szolgáltató kör
- Intézményes szakellátó rendszer

I.1.1. Preventív szolgáltató kör:

Minden településen működik gyerekjóléti szolgálat valamilyen formában. Kötelezettsége, hogy észlelőrendszert működtessen, mely érzékeli a gyerek veszélyeztetettségét. A jelzőrendszer elemei lefedik a települést. Részei:

- óvodai, iskolai ifjúságvédelmi felelős
- gyermekorvos, házi orvos, védőnő
- körzeti rendőr
- egyházak képviselői is lehetnek
- civil szervezetek munkatársai is részei lehetnek
- de magánszemély is jelzéssel élhet

Ezekre a jelzésekre reagálnak a Családgondozó szakemberei:

- személyes segítő munkával megpróbálják a veszélyeztetettséget elhárítani
- ha nem sikerül, akkor tesznek javaslatot a családból való kiemelésre

A preventív szolgáltatás eredményessége képen a szakszolgálathoz leginkább a komplex és sok problémával küzdő gyerekek jutnak csak el. A szakellátás egyre esélytelenebb helyzetben van, mivel olyan összetett problémákkal kéne megküzdenie, amihez átlagon felüli feltételekre és átlagon felüli szakembergárdára lenne szükség. A kevésbé akut esetek a családban maradnak a családsegítő szolgálat hatáskörébe utalva.

I.1.2. Intézményes szakellátó rendszer

A gondozási helyek, ahova kerülnek a családból kiemelt fiatalok, lehetnek gyermekotthonok, lehetnek lakásotthonok, illetve nevelő szülők. Ezekben a szakellátó helyeken különféle szakemberek biztosítanak különféle gondozást, nevelést, felzárkóztatást, tehetséggondozást, szabadidős elfoglaltságot, és számos egyéb szolgáltatást, ami az intézményes ellátás feladatköréből adódik.

Emellett speciális feladatokra léteznek társintézmények, akiknél megjelenik az ellátotti kör bizonyos hányada, mint valamilyen szolgáltatást igénybe vevő. Pl.: egészségügyi szolgáltató, gyógypedagógia szolgáltató, és a civil szervezetek a szakellátás különféle területein... stb.

Fejér megyében az ellátó rendszer egy mellérendelt viszonylatot jelenít meg, egyik intézmény sem diszponál a másik intézmény fölött. A Szakszolgálat (Fejér megyei TEGYESZ) szakmai szervezet és hatósági döntés-előkészítő feladatot lát el. Az intézmény közvetlenül gyerekellátást nem biztosít, nem működtet gyermekotthont, de működtet egy 180 családot számláló nevelőszülői hálózatot, 380 engedélyezett férőhellyel.

A TEGYESZ társintézményei Fejérben:

- lakásotthon hálózat
- Fejér Megyei Gyerekotthon
- A Martonvásáron működő általános iskola és speciális szakiskola diákotthon- gyerekotthon gyerekotthoni egysége
- Velencei óvoda, általános iskola, és speciális szakiskola diákotthon-gyerekotthon gyerekotthoni egysége

Az utóbbi kettő többcélú intézmények. Közoktatási feladatot is ellátnak és szakellátást nyújtó gyermekvédelmi egységük is van.

Az állami/önkormányzati gyermekvédelmi szolgáltatórendszer működése:

Amikor az alapellátás (preventív szolgáltató kör) nem bírja elhárítani a veszélyeztetettséget, ami a gyermek környezetéből ered, akkor kezdeményezi hatósági intézkedés meghozatalát. Ez lehet:

- védelembe vétel: nem emeli ki a családból a gyermeket vagy fiatalkorút. Jegyző védelembe veszi a gyereket. Magatartási szabályokat állít fel és a szülők számára feladatokat szab ki a veszélyeztetettség megszüntetése érdekében.
- Ha nem vezet eredményre, vagy várhatóan nem vezet eredményre, akkor élhet az alapellátás azzal a javaslattal, hogy a gyermeket ki kell emelni a családjából. 2 féle intézkedés meghozatalára kerülhet sor:
 - azonnali: súlyos veszélyeztetettség esetén. Akár a jegyző, akár a rendőrség, akár a gyámhivatal, akár a Büntetésvégrehajtási Intézet parancsnoka, akár a Határőrség parancsnoka ezt az ideiglenes intézkedést meghozhatja, és a gyermeket befogadó otthonban elhelyeztetheti.
 - ideiglenes elhelyezés (hatálya 30 nap): Ez alatt a gyerek ügyében illetékes városi gyámhivatalnak vizsgálni kell az elhelyezés indokoltságát ill., hogy fennállnak-e a családból

való kiemelés feltételei. Ha nem, akkor megszünteti az ideiglenes hatályú elhelyezést, és a gyerek visszakerül a családba. Esetleg védelembé vételt javasol, és megpróbálnak otthonában segíteni neki.

A gyámhatóság a szakmai szolgáltató szervezetre a TEGYESZ-re és az alapellátásra, a Gyerekjóléti szolgálatra támaszkodik döntése meghozatalakor. Fölkéri a szakszolgálatot szakértői bizottság felállítására és szakvélemény kiállítására a gyermek elhelyezése ügyében. A szakértői bizottságot a TEGYESZ hozza létre, amely egy gyerekorvosból, egy pszichológus, és egy szociális munkásból áll, ill. ha a gyerek speciális szükségletű, akkor kiegészül egy gyerekpszichiáterrel és egy gyógypedagógussal is. Minden szakember kidolgozza a saját szakvéleményét és utána egy megbeszélésen konszenzusos megoldást dolgoznak ki.

Ha indokolt, akkor a bizottság javaslatot tesz az átmeneti nevelésbe vételre az esettől függően gyermekotthon vagy nevelőszülők által. A Szakszolgálat elhelyezési csoportja keresi meg a szakvélemény alapján azt a konkrét gondozási helyet, ahol aztán a családból kiemelt fiatalok végleges elhelyezésre kerül.

- Mielőtt végleges lenne a döntés. A szakszolgálat összehív egy elhelyezési tanácskozást, amire meghívást kap a szülő és a leendő gondozási hely is. És megteszi konkrét javaslatát a gyámhivatal felé, ami alapján a gyámhivatal majd döntést hoz.
- A döntés alapján kerül a hátrányos helyzetű gyerek vagy fiatalok egy adott gondozási helyre. A konkrét hely kiválasztásának alapvető szempontjai: az üres férőhely megléte, és a gyerek szükségletei.

I.1.3. A hátrányos helyzetű fiatalokat segítő egyéb állami/önkormányzati szolgáltatások a régióban:

- Fogyatékkal élők számára napközi otthonok
- Esélyek háza (minisztériumi rendelet alapján felállított intézmények)
- A SULINOVA Kht. az OEM megbízásából Iskola Integrációs Programot működtet a tanulási nehézségekkel küzdő fiatalok részére, melynek célja az oktatási rendszerben leszakadók felzárkóztatása. Régiós és kistérségi alközpontokkal működnek.

I.2. Civil szolgáltatók

- A TEGYESZ mellett két civil szervezet működik. A Magyar Gyermek- és Ifjúságvédelmi Szövetség helyi szervezete és a Fejér megyei Esély Gyermeksegítő és Gyermekvédelmi Alapítvány.

Az alapítványt a szakszolgálat dolgozói és egy magánszemély hozta létre 2 évvel ezelőtt az intézményes működés szűk keresztmetszetének kibővítése érdekében. Segítségével nyitni kívántak a civil kezdeményezések irányába, valamint további anyagi forrásokat szerettek volna a szakellátásba bevonni.

- Vigyázó Kéz Gyermekvédelmi Egyesület
- Bástya Gyermekszolgálat- állami gondozásban lévő gyerekek segítésével foglalkozó szervezet
- Fekete Sereg Ifjúsági Egyesület - Nagyvázsony környéki kistelepüléseken élő fiatalok támogatása
- Bázis Gyermek és Ifjúsági Egyesület (Esztergom), Peron (Tatabánya): mindkettő utcagyerekekkel és roma fiatalokkal foglalkozó szervezet

II. A szolgáltatások bemutatása

A halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokat segítő szolgáltatásokkal kapcsolatos, a szakterületen dolgozók által észlelt problémákat és nehézségeket, valamint az állami és a civil szektor szolgáltatásainak néhány alapvető jellemzőjét és irányelvét a következő kategóriáknak megfelelően foglaltam össze: állami szolgáltatások jellemzői/hiányosságai; civil szervezetek szolgáltatásainak jellemzői/hiányosságai; a humán erőforrás problémái; finanszírozási nehézségek.

A szolgáltatásoknak ilyen formában történő bemutatásánál a civil oldalról a Bástya Gyermekszolgálat munkatársával, Bakos Istvánnal, az állami szektor oldaláról pedig Deresnő Tanárki Máriával a Fejér Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat igazgatójával készített interjúkra támaszkodtam.

Az állami szolgáltatások jellemzői/hiányosságai

Bakos István (Bástya Gyermekszolgálat):

- Az alapszolgáltatások minden szociális jellegű intézménynél formálisan működnek, de nem igazán szükséglet és igényközpontúak, s éppen ezért sokszor nem is lehetnek hatékonyak.
- Az egyes települések egyesített szociális intézményeinél vagy a családgondozóknál kiemelt terület a halmozottan hátrányos helyzetűek segítése, melyhez egy meghatározott alapszolgáltatás van hozzárendelve. Pl.: a családgondozói rendszer lenne arra hivatva, hogy az ilyen jellegű problémákkal küzdő családokra és személyekre személyesen koncentráljanak, de a gyakorlat mást mutat. Rutinszerű feladatvégzés, fejlesztési törekvés nélkül.

- Állami gondozottak számára létezik alapszolgáltatás, de ez a rendszer leginkább csak a szinten tartásukra elég. Nincs meg a továbblépésük lehetősége. Vegetatív szint.
- Az állami alapszolgáltatások jól megragadható csoportok vegetatív fennmaradásához elégséges szolgáltatások. Ezt egészíti ki a szociális segélyezési rendszer, amely a helyi önkormányzatok hatáskörében működik. Hiányoznak a komplex, személyre irányuló szolgáltatások. Szükséges lenne feltérképezni, kiket érintenek, és kiket kell bevonni e szolgáltatások körébe. Nem a segély-, hanem fejlesztőprogramok preferálása.

Deresné Tanárki Mária (TEGYESZ):

- A '97. november elsejével életbe lépett gyerekvédelmi törvény által biztosított mozgástér alapján nem mondható, hogy az állami intézmények rugalmatlanok és merevek lennének. Ez ugyanis egy meglehetősen haladó szellemű gyerekvédelmi törvény, amelyben meghatározottak azok a normatívák, szabályok, és szakmai garanciák, amelyek mentén az intézményes működésnek és szakellátásnak fel kell épülnie. Szükséges ugyanis, hogy a gyermekellátásban bármiféle szolgáltatást nyújtó szervezettel vagy személlyel szemben (nevelő szülő, gyermekotthon, civil vagy állami szervezetek) legyenek meghatározott szabályok és normatívák, melyek a szakmaiság garanciájaként működnek. A humánszolgáltató rendszerben ezek a garanciák elengedhetetlenek. „Tudjuk, hogy hol a pálya széle, amelyen belül lehet játszani. Azt el tudom fogadni, hogy sok esetben nem mozogjuk be azt a teret, amelyre lehetőségünk volna. Esetenként jogos a vád, hogy nincs megfelelő fogadókészség a civilek kezdeményezéseire.” A jövőben civilek kezdeményezéseinek nagyobb fokú adaptálására lenne szükség a közös munka keretében.
- Gyakran változó jogszabályi környezet
- Vannak intézmények, amelyekben még nem történtek meg a törvény szerint előírt átalakítások.
- Egyes intézmények túlszűfoltak

Civil szervezetek szolgáltatásainak jellemzői/hiányosságai

Bakos István (Bástya Gyermekszolgálat):

- egy adott helyen, meghatározott célcsoportra fókuszálnak
- Egy-egy ember felkarol és foglalkozik valamilyen problémával helyi szinten, éppen ezért sok esetben a szolgáltatások nem szervezetekhez, hanem kulcsfigurákhoz köthetőek. A

szervezetek aktív tagjainak elképzelései néhány esetben nem is teljesen az igényeknek megfelelő a szolgáltatásokat eredményeznek.

- Együttműködés hiánya. Az együttműködések döntően az egyszeri rendezvények szintjére korlátozódnak. Hiányzik a rendszeres feladatmegosztás. Pl.: nem jellemző, hogy egy gyermekotthon és egy civil szervezet heti rendszerességgel összeülne és leosztaná a kompetenciákat és feladatokat.
- A régió szintű együttműködés: léteznek már a munkatapasztalat szerzést elősegítő munkaerőcserék a civil szervezetek között.
- Működnek olyan civil szervezetek, akik egy-egy feladatot ellátnak konkrét célcsoportnak. Ha kiépült kapcsolatuk és sok éves gyakorlatuk van, akkor előfordulhat, hogy feladatátvállalás keretében végeznek az önkormányzat költségvetésében nevesített feladatot. Pl. A Fekete Sereg utcagyerek programja. De ez nem tudatos, sokszor az önkormányzatok vezetőségével kialakult viszony függvénye. A tudatossá tételének érdekében az önkormányzatoknak kéne megkeresniük a civileket azokra a területekre, amiken emberhiánnyal küzdenek, de lenne a területre költendő keretösszeg. Ez ma csak ad hoc jelleggel működik és sok civil szervezet nem is gondol arra, hogy lehetséges lenne, hogy feladatot vállaljon át normatív finanszírozással.
- Nincs olyan program, ami rendszerbe foglalná a régióban működő, a halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokat segítő, szolgáltató szervezeteket.

Az alapszolgáltatásokon kívül, ami megfogható rendszer az az Ifjúsági Irodák rendszere. Civil szervezetek pályázhatnak minden városban a szolgáltatás működtetésére meghatározott keretösszeg erejéig. Minden ifjúsági irodának nevesített feladata a hátrányos helyzetűek bevonása. De nem töltik be ezt a feladatot. Információs pontokként vannak nevesítve és nem fejlesztő műhelyek.

Francia minta alapján próbálták kiépíteni az ifjúsági irodák rendszerét, de ott ez egy hosszú és lassú folyamatban többnyire spontán jöttek létre. Magyarországon felülről és hirtelen lettek létrehozva. Különböző területekről érkeztek a munkatársaik, akik úgy gondolják, hogy információs pontként azoknak szolgálnak, akik megkeresik őket, pedig feladatuk lenne eljuttatni az információkat a lehetőségeikről a hátrányos helyzetben lévőkhez, valamint segíteni, motiválni őket. A pályázati felhívások és rendezvények döntően nem jutnak el a meghatározott célcsoportjaikhoz: „Már a kiírás nyelvezete sem az, amit ők elolvasnának. Ahhoz, hogy elérjél pl. Sárkeresztesen vagy Sárkeresztúron fiatalokat a nekik szóló programokkal, ahhoz először meg kell találnod azt az embert, akitől meghallgatják. Másodsorban le kell fordítani az ő nyelvükre. Harmadsorban nem papíron kell odaadnod nekik, hanem egyéb formában (elmondod, filmen...). Ez nincs meg, mert nincs meg hozzá a szaktudás.”

Deresné Tanárki Mária (TEGYESZ):

- A civil szervezetek a szakterület egy szegmensében szolgáltatnak. Sokszor nincs kellő mértékű és mélységű szakmai hozzáértés a normák és a jogi szabályozás tekintetében munkatársaik részéről. A szakmai kérdésekben a szakintézményekben dolgozók állásfoglalásait kéne figyelembe venniük.

A humán erőforrás problémái, és a finanszírozási nehézségek

Bakos István (Bástya Gyermekszolgálat):

- Humán erőforrás probléma: nyitottság, rugalmasság, kezdeményező készség alacsony szintje néhány állami intézmény vezetőségének részéről. Pl.: „A megyei gyermekotthonoknál, ott ahol befele fordulóbbak elzárkózóbbak, ha megkeresed őket, ott nincs semmi, nem tudnak új gondolatokat befogadni. Ilyen például Fehérvár. Velencén és Martonvásáron nagyon nyitott a vezetés. Elküldik a dolgozókat munkaidőben képzésekre, van 8-10 ember, aki tud pályázatot írni, és meg lehet nézni a büdzsét is. 4-5 plusz táboruk, napközijük, fejlesztőpedagógusuk van, amit ők teremtettek meg. Ez csak a szemléleten múlik. Forrásokat lehet teremteni. A programmegvalósításhoz nem kell mindig felső segítséget várni.”

Deresné Tanárki Mária (TEGYESZ):

- Egyes szakterületeken szakemberhiány. Pl. pszichológus
- A gyakori szakmai kudarcok miatt a dolgozóknál esetenként a belső kiégés jelensége figyelhető meg. A szakmai ismeretek megújításával, esetmegbeszélésekkel, szupervíziókkal támogatják ezeket a kollégákat.
- Alulfinanszírozott a rendszer. A normatívák összegének csökkenő tendenciája figyelhető meg.

III. A szolgáltatások jövője

III.1 Állami szolgáltatások (Deresné Tanárki Mária- TEGYESZ)

A megyei önkormányzatok kialakult ellátó rendszereket hoztak létre és üzemeltetnek, amelyben minden olyan ellátási forma jelen van, amelyre a törvényben előírt kötelezettségvállalásuk van. A rendszer azonban várhatóan átalakítás előtt áll, mivel az európai uniós pénzalapok és a politikai irányelvek is a

regionális szintet preferálják az ellátások és szolgáltatások rendszereinek működtetésében és finanszírozásában a megyei szint helyett.

Ennek első lépése a magyarországi jogszabályi háttér jogharmonizációja kell, hogy legyen, mivel sok esetben törvényességi gátja is van annak, hogy bizonyos alapszolgáltatásokat kistérségi szinten lehessen működtetni. Pl.: a törvény szerint ma minden 10 000 főt meghaladó nagyságú településen bölcsődét kell működtetnie a helyi önkormányzatnak, de a 10 ezer fő alatti településekről a törvény nem rendelkezik. Pedig a 10 ezer fő alatti települések kooperációjával kistérségi szinten hatékonyabban tudnák ezeket a szolgáltatásokat üzemeltetni, és könnyebb lenne az ott élők számára e szolgáltatások igénybe vétele is, ugyanis a szolgáltató és a szükséglet közelsége mindkét fél számára előnyösebb lenne.

A másik megoldásra váró probléma a regionális szintű szolgáltatások és intézmények kialakítása kapcsán, azok finanszírozásának megoldatlanságai. Ennek szemléltetésére a következő példát emelném ki:

A családjukból kiemelt veszélyeztetett gyerekek és fiatalok között vannak úgynevezett speciális szükségletűek. Ők azok, akik alkohol, drog vagy egyéb pszichoaktív szerekkel való függőségben szenvednek; pszichiátriai kezelés alatt állnak; illetve beilleszkedési, magatartási, viselkedési problémákat hordoznak. Az ő ellátásukra külön-külön ellátó-szolgáltató helyek kellenének az egyes problématiszoknak megfelelően.

Fejér megyében jelenleg 27 speciális szükségletű gyerek van nyilvántartva. A régió 3 megyéje tárgyalásokat folytatott egy speciális gyerekközpont létrehozásáról. Eredménytelenül, mivel nem jutottak konszenzusra, függetlenül attól, hogy mindegyik megyében szükség lenne a speciális szükségletű gyerekeket ellátó intézményre. Azokat a feladatokat ugyanis, amiket önmaga számára sem szívesen vállal egy közigazgatási egység, nem valószínű, hogy a másik kettőtől átvállalná.

A Deresnő Tanárki Mária igazgató szerint a megoldás a jövőben egy regionális koordinációs szervezet létrehozása lehetne, amely összehangolná a szakmai ellátások körét és kidolgozná a pontos feladatmegosztások rendszerét a Közép-Dunántúli régió 3 megyéje között.

További megoldásra váró feladat az állami intézményrendszer kereteiben az ellátó rendszer és a szükségletek nagyobb összhangba hozása. A gyermekvédelmi gondoskodásban részesülők életkora mind magasabbra tolódik. Az ellátottakon belül növekszik a nagykorúak aránya (24 éves korig), továbbá a 12 éven felüliek aránya elérte a 61 százalékot az összes ellátott körében. Erre fel kell készülni:

- újabb gondozási helyek létrehozásával
- differenciált szükségleteknek meg kell felelni. Pl. speciális szükségletű gyerekek elhelyezése

III.2. Civil szféra (Bakos István- Bátya Gyermekszolgálat)

- Szükséges lenne a szakmai szolgáltatások átalakítása, hogy azok jövőorientált, komplex és multidiszciplináris szolgáltatásokként működhessenek. A halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokkal nem egy-egy dimenzió mentén kéne foglalkozni, a problémák egy-egy szegmensének kezelésével, hanem komplex fejlesztőprogramokra lenne szükség, amelyekben a többféle szakterületről érkező szakemberek közösen dolgoznának ki személyre szabott felzárkóztató és fejlesztő programokat.
- Szükség lenne a hátrányos helyzetű fiatalok esetében, hogy a pályázati források lehívásánál egy fejlesztő iroda működjön városonként. Mivel olyan emberektől nem várható el az aktív pályázatfigyelés és keresés, akik nem is tudnak a létezéséről, valamint bizalmatlanok és passzívak, mint általában a hátrányos helyzetben lévők, mert ez sokszor egy mentális állapot is. Ez az úgynevezett mediátor-transzlátor rendszer: Baranya megyében a cigányok körében bevett gyakorlat. A beások között magasabb az értelmiségiek aránya. A megyei munkaügyi központ programjának keretében megkeresték őket, és őket küldik ki kistélepülésekre, azok közé a körülmények közé, melyeket gyerekkorukból ismernek, és megismertetik az ott élőkkel a fennálló lehetőségeiket. Az elérésnek ez a formája kiemelkedően hatékonynak bizonyult. Eredményeként nagy számban sikerül cigány fiatalokat bevonni a munka-, és az oktatási-fejlesztési programokba. Ehhez azonban egy fejlesztő központ kell, aki ezt generálja. Önkéntes munka, ifjúsági program, közmunka, és ösztöndíj lehetőségekkel foglalkozhatna egy-egy ilyen iroda 4-5 munkatársa. Ennek a központnak régiós szinten kéne megvalósulna, a kistérségekben alközpontok hálózatának kiépítésével, mivel így az Európai Unió kínálta források lehívására is nagyobb lehetőség lenne.
- Van egy-egy településen olyan szervezet, ami a saját szakterületén kiemelkedően teljesít a régióban, pl. Echo az ifjúságkutatás, Tatabánya a szociális munka, Fejér megye pedig az állami gondozottakkal való foglalkozás területén, de ezek az erősségek nem a régiót jellemzik, az eredmények regionális szinten nem megfoghatók.

MELLÉKLET IV.

Pályaorientációs programok és szervezetek, az ifjúsági foglalkoztatást elősegítő szolgáltatások a régióban

I. Általános helyzetkép

A Közép-Dunántúli régióban a pályaorientációs programokkal foglalkozó szervezetek, valamint az ifjúsági foglalkoztatást elősegítő szolgáltatásokat üzemeltető intézmények alapvetően két nagy csoportra bonthatók, a non-profit ill. a for-profit szervezetek világára.

Az előbbi csoportba tartoznak az ÁFSZ (Állami Foglalkoztatási Szolgálat) hatáskörébe tartozó helyi és regionális intézmények: a megyei Munkaügyi Központok – esetünkben a régióhoz tartozó 3 megye Fejér, Komárom-Esztergom és Veszprém megye Munkaügyi Központjai - valamint ezek kirendeltségei, továbbá a szintén az ÁFSZ keretén belül működő Székesfehérvári Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ.

Ugyancsak a non-profit szféra szereplői a pályaorientációs programokkal és szolgáltatásokkal rendelkező civil szervezetek és az oktatási intézményrendszer keretein belül működő különféle diáktanácsadó- és karrierirodák.

A for-profit szervezetek körét e téren a profitorientált képzőcégek és munkaerő közvetítéssel foglalkozó piacorientált vállalkozások testesítik meg. Szerepük és tevékenységi körük pedig szinte kizárólagosan a munkaközvetítés aspektusára korlátozódik.

A régióban működő pályaorientációs- szolgáltató szervezetek és intézmények:

1. ÁFSZ regionális intézményrendszere:

- Munkaügyi Központok és kirendeltségeik
- Székesfehérvári Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ

A Munkaügyi Központok és kirendeltségei feladatkörébe tartozik:

- a munkanélküli ellátások megállapítása és számfejtése
- a foglalkoztatást elősegítő támogatások működtetése
- a munkaközvetítés és az egyéb munkaerő-piaci szolgáltatások kiajánlása

Székesfehérvári Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ (SZRMkK)

A kilenc regionális munkaerő-fejlesztő és képző központot a 90-es évek elején, foglalkoztatáspolitikai megfontolások alapján, világbanki hitelből, a foglalkoztatás elősegítéséről szóló törvényben definiált munkaerő-piaci szervezet részeként hozta létre az akkori Munkaügyi Minisztérium. A képző központok jelenleg az állami felnőttképzési intézményrendszer kulcsfontosságú és meghatározó elemei.

Az SZRMKK -t 1992. július 1-jei hatállyal alapította a Munkaügyi Minisztérium és Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzata. A foglalkoztatáspolitikai meghatározó irányelveinek alapján a központ az alábbi kiemelt szolgáltatásokat biztosítja:

- foglalkoztatást elősegítő képzések,
- munkaerő-piaci szolgáltatások,
- a fiatalok és felnőttek pályaorientációja, pályaalkalmassági, pályakorrekciós szolgáltatás,
- regionálisan megjelenő szakképzési igény kielégítése,
- szakképzés megszerzésének biztosítása, szakképzetlen hátrányos helyzetű fiatalok részére,
- részvétel központi képzési programokban, meghatározott rétegek képzése, (büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak, rehabilitáltak, tartósan munka nélkül lévők, stb.)
- gazdálkodó szervezetek belső képzéseinek bonyolítása,
- területfejlesztéssel kapcsolatos képzési, humánerőforrás-fejlesztési programok készítése,
- gyakorlóhely széles rétegek számára.

Azokban a megyékben, ahol nem működik képző központ ott a világbanki projekt befejezéseként számos szakképző iskolából álló bázisintézmény-hálózat jött létre, annak érdekében, hogy a szolgáltatásokat igénybe vevők számára földrajzilag is könnyen elérhetővé váljanak a regionális központok programjai.

Az SZRMKK által a régióban működtetett bázis intézmények:

-	Kossuth	Lajos	Közgazdasági	Szakközépiskola
	2800 Tatabánya, Mészáros út 1.			
-	Bláthy	Ottó	Szakmunkásképző	Iskola
	2890 Tatabánya, Hősök tere 9.			
-	Acsády Ignác	Ipari	Szakközépiskola és Szakmunkásképző	Intézet
	8500 Pápa, Erkel Ferenc u. 39.			

2. Az oktatási intézményrendszer keretein belül működő, ill. a diákönkormányzatok által létrehozott szolgáltató irodák.

Ezen esettanulmány keretében a továbbiakban a székesfehérvári Kodolányi János Főiskola tanárainak és hallgatóinak egy csoportja által életre hívott Diáktanácsadó iroda példáján kívánom szemléltetni az oktatási intézményrendszerhez szorosan illeszkedő információs-, tanácsadó- és karrierirodák által nyújtott pályaorientációs szolgáltatások jellegét és tartalmát. Erre a kiemelésre azért volt szükség a kutatás során, mert nem létezik ezeknek a szolgáltató irodáknak egy olyan rendszere, amely egységes standardok szerinti szolgáltatásokat eredményezne a régióban lévő egyes oktatási intézményekben, azonban az irodák által a pályaorientáció területén végzett hasonló, jobbára az információs szolgálat és tanácsadás területére korlátozott szolgáltatásai, mégis lehetővé teszik működésük néminemű tipizálását az egyéni különbségek ellenére is.

A Diáktanácsadó 1998-ban alakult meg a Kodolányi János Főiskola két oktatójának Dr. Rajnai Nadinkának és Dr. Perjés Istvánnak a kezdeményezésére, a hallgatók egy csoportjának bevonásával. Az igazi áttörést az jelentette működésében, amikor is a Soros Alapítvány által kiírt pályázaton 3 évre szóló támogatást sikerült szerezniük az iroda működtetésére és felszerelésére. A pályázati program megvalósításába sikerült bevonniuk a Budapesti Műszaki Egyetem Kandó Kálmán Főiskolai Karának Számítógéptechnikai Intézetében tanuló hallgatók és oktatók egy csoportját is, valamint ezen intézet tanulmányi osztályát.

Az iroda komplex információs szolgáltatásokkal rendelkezik, melyekkel elsődlegesen a székesfehérvári felsőoktatásban tanulók csoportját célozza meg. E komplex szolgáltatás keretei természetesen kiterjednek a pályaorientációt elősegítő és megkönnyítő programok és tréningek szervezésére, valamint a diákfoglalkoztatással kapcsolatos információnyújtás területére is.

3. Munkaerő kölcsönző vállalkozások, és iskolai szövetkezetek

A for-profit szféra világa. Tevékenységük nem vagy csak alig haladja meg a munkaközvetítés folyamatát, nem rendelkeznek humán erőforrás fejlesztő vagy a pályaorientációt segítő programokkal. A pályaorientációhoz esetlegesen, a fiataloknak az iskolaszövetkezeteken vagy közvetítőcégeken keresztül végzett munkája során szerzett személyes kapcsolataival, valamint a szakmai gyakorlati életén való megszerzésének módjával járhatnak némiképpen hozzá.

4. Civil szervezetek

Nem találtam az adatgyűjtés során olyan civil-ifjúsági szervezetet a régióban, amely kifejezetten és célirányosan az ifjúsági foglalkoztatást növelő, és a pályaorientációt elősegítő programokkal

rendelkezett volna. E téren a civil irodák szerepe – a birtokomban lévő információk alapján - leginkább csak a megyei Munkaügyi Központok által felügyelt és finanszírozott FIP (Foglalkozási Információs Pontok, *bővebben a későbbiekben*) program megvalósításában nyújtott infrastrukturális és információs támogatásában érhető tetten. Természetesen a szerteágazó civil szervezetek és irodák munkája és hatásköre mindezen túlmenően számos területen közvetett kapcsolatban állhat az ifjúsági foglalkoztatás és a pályorientáció szegmenseivel, ám ennek részletekbe menő feltérképezésére e tanulmány keretein belül nem volt módom.

II. A szolgáltatások bemutatása

II.1. Az állami szektor

II.1.1. A Fejér Megyei Munkaügyi Központ pályorientációs programjai és a fiatalok foglalkoztatását elősegítő szolgáltatásai

A megyei központok által nyújtott szolgáltatásokat a 6/2000-es miniszteri rendelet szabályozza. A szolgáltatások főcsoportjai a következők:

- Munkaerő-piaci és foglalkozási információk nyújtása
- munkavállalási tanácsadás
- álláskeresési tanácsadás
- pszichológiai tanácsadás
- rehabilitációs tanácsadás
- térségfejlesztés
- közvetítés

A pályorientációt és a fiatalok foglalkoztatásának előremozdítását célzó programok leginkább a fentebb felsorolt főcsoportok szolgáltatásrendszeribe integráltan vannak jelen, a bárki által igénybe vehető szolgáltatások keretében, bár léteznek elkülönített és csak a fiatalok meghatározott korcsoportjait megcélzó speciális szolgáltatások is.

Az MK pályorientációs szolgáltatásainak rövid bemutatása:

- FIT (Foglalkozási Információs Tanácsadó iroda):

- Nem kifejezetten ifjúsági program. Igénybe vehetik tartósan munkanélküliek, pályakezdők és munkaviszonnyal rendelkezők egyaránt.
- Tájékoztató programok szervezése iskolai osztályok, tanulók, szülők, tanárok számára.
- Számítógépes önértékelő programok segítik a pályorientációt
- Szakmaválasztási tanácsadás: képzettségnek megfelelő munkák bemutatása, vagy adott szakmához szükséges feltételek, követelmények ismertetése.
- Információ a képzési lehetőségekről
- Személyes tanácsadás
- Álláskeresési technikák, pályakövetelmények
- Szakmai kiadványok (CD-rom, filmek)
- Álláskeresők Klubja:
 - 3 hetes tréning
 - Önéletrajzírás, munkáltatói találkozóra való felkészítés, meghirdetett állásajánlatokon kívüli egyéb információs csatornák megismerése, álláskeresési technikák.
 - Elsősorban regisztrált álláskeresők vehetik igénybe, de megkeresés esetén más is jelentkezhet (nem jellemző, hogy tanulók részéről érkezne ilyen megkeresés).
 - Telekommunikációs eszközök biztosítása az álláskeresők részére
 - Tanácsadás.
- „Impulzus foglalkozás” a pályakezdő fiatalok részére. 1 napos foglalkozások igényfeltáró jelleggel, és az eligazodást elősegítő információszolgáltatással.
- Álláskeresési technikák oktatása a fogyatékkal élők számára. Előadások a „más keresési technikákról” a látássérültek és a hallássérültek számára. Megvalósítás alatt álló tervezet az értelmileg sérült emberek részére egy minden héten állandó fogadónap létrehozása.
- Médiaakciók, ismeretterjesztés:
 - Nyílt nap (szeptemberben)
 - Sajtó Akciónap (évente): adott napon Fehérvár TV által sugárzott, a fiatalok és a pályakezdők munkavállalásával foglalkozó tematikus műsorok.
 - Évente megrendezésre kerül a Pályaválasztási Kiállítás: megye összes oktatási intézménye kap meghívót. 3 napos találkozó, vetélkedőkkel és kulturális műsorokkal. MK is részt vesz: tanácsadás, pályorientáció.
 - Sziget fesztivál: minden megyéből legalább egy, a helyi központ által delegált előadó, akik meghatározott napokon információs szolgáltatást nyújtanak a területükön működő munkaügyi szolgáltatásokról. Külön sátor. Nyeremények, vetélkedők.

- FIP- Foglalkozási Információs Pontok civil irodákba kihelyezett számítástechnikai eszközök és finanszírozott asszisztent, aki segít eligazodni a munkaügyi információkban.
- A munkáltatóknak nyújtott anyagi támogatások a pályakezdők foglalkoztatásának ösztönzésére:
 - o START program: a START kártyával rendelkező pályakezdő fiatal foglalkoztatása után járó munkáltatói járulékkedvezmény. A munkáltatók a START program keretében foglalkoztatott pályakezdők után meghatározott keresethatárig havonta, - a foglalkoztatás első évében a bruttó kereset 15 százalékát, míg a második évben a 25 százalékát - fizetik meg közteherként. A program "kulcsa" a START-kártya, amely két éven át követi a fiatal útját, mutatja a 2 évből még felhasználható időt, továbbá az ellenőrzés alapjául is szolgál. A START-kártya kiváltására jogosult minden 25 éven aluli, - diplomások esetében, 30 éven aluli - fiatal, aki első alkalommal helyezkedik el (ide értve az ösztöndíjas foglalkoztatást is).2006. június végéig még párhuzamosan működik a START Programmal a 2005. év elejétől bevezetett pályakezdő kedvezményrendszer is, amelynek keretében a 9 hónapos foglalkoztatás leteltét követően megfizetett társadalombiztosítási járulék felét a munkáltatónak vissza lehet igényelni.
 - o Munkagyakorlat támogatás: A munkába állás segítése érdekében a pályakezdők bérének jelentős részét a munkáltató fele az AFSZ téríti. Ebben a konkrét programban 90ezer HUF/hó.
 - o Munkatapasztalat szerző támogatás: 1 éven keresztül egy fejkvótával számolt munkabér munkabér 75 százalékának finanszírozása.
- E-pálya (www.epalya.hu): 1 éve működő pályainformációs internetes portál. Önértékelő kérdőívek, országos szintű pályaválasztási és képzési információk, tanácsadás. Munkanapokon 8 és 16 óra között szakemberek válaszolnak online a feltett kérdésekre.
- Támogatott képzések: a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) kiemelt célcsoportként jelöli meg a fiatalok 16 és 30 év közötti korosztályát és ezzel összhangban a program intézkedési céljai között kiemelt helyet foglal el a fiatalok munkaerő-piaci beilleszkedésének támogatása. A program irányelveivel összhangban anyagi támogatásban részesülhetnek a 100 százalékosan támogatott képzésben részt vevő fiatalok a képzés időtartama alatt.
- Munkaközvetítés: csak a munkáltatók által közvetlenül az MK-nak bejelentett igények jelennek itt meg.
- Rehabilitációs Információs Centrum: A Foglalkoztatási Információs Irodán belül kialakított, a vakok és gyengén látók által is használható, technikai eszközök és szoftverek (olvasóprogram, sms üzeneteket fogadni és továbbítani képes telefonok, indukciós hurok, indukciós párnák)

II.1.2. A Székesfehérvári Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ szolgáltatásai

A régió munkaerő-piaci szereplőivel kialakított szoros együttműködés eredményeként a képző központ ma már jelentős szerepet tölt be a humán erőforrás-fejlesztésben. A vállalkozások számára a munkaadói igények szerinti képzéseket, tanácsadást és szolgáltatásokat nyújt. Ezen kívül közreműködik a szakképzést folytató intézmények szakembereinek képzésében és az iskolai rendszerű gyakorlati szakképzésben, valamint módszertani és vizsgaközpontként is funkcionál.

A Székesfehérvári Képző Központ több mint 30 000 négyzetméter alapterületen fekszik. Az épületkomplexumban:

- 7 számítástechnikai eszközökkel felszerelt oktatóterem,
- 18 speciális szakmai terem, műhely, laboratórium és tankonyha,
- 10 többcélú oktatóterem áll a hallgatók rendelkezésére.

Mindez 645 hallgató egyidejű képzésére ad lehetőséget. A vidéken élők számára 74 férőhelyes hotel biztosítja a bentlakásos képzésben való részvétel lehetőségét.

Az oktatási rendszer szerves része a személyre szabott képesség- és személyiségfejlesztés, a közvetlen, többirányú tanácsadás. A hallgatók kommunikációs készségének fejlesztése, a tanulási és álláskeresési technikák tanítása, vállalkozói ismeretek oktatása, orvosi és pszichológiai támogatás, életvezetési tanácsadás, igény szerinti foglalkozás-egészségügyi alkalmassági vizsgálat is része a képzési szolgáltatásnak.

A regionális képzőközpont keretén belül működik a Rehabilitációs Modell Központ is, amely a megváltozott munkaképességű emberek foglalkozási rehabilitációjának szolgálatában áll tanácsadással, pályalkalmassági vizsgálatokkal és egyéb szakmai szolgáltatásokkal.

II.2. A nem állami szereplők által végzett pályaorientációs szolgáltatások

II.2.1. Diáktanácsadó (Kodolányi János Főiskola)

A KJF Diáktanácsadója tanácsadási profillal kelt életre. Szolgáltatásai között megtalálható az életvezetési, a karrier, a jogi, a pszichológiai, valamint a tanulmányi tanácsadás.

6-8 fő érdeklődő esetén csoportos pályázat- és önéletrajzírói kurzust szerveznek a hallgatók számára, valamint önéletrajz mintákkal és állandó tanácsadással segítik az állást keresőket.

A karrier tanácsadás keretében Pintér Zsolt fejevadász tart rendszeresen előadásokat az álláskeresési technikákról. Az előadások anyagai megtalálhatóak könyv és CD-ROM formájában a Diáktanácsadó irodájában, valamint ezek az anyagok igény esetén pár napra kölcsönözhetőek is.

II.2.2. Meló-diák Iskolai Szövetkezet (Székesfehérvár)

Az iskolaszövetkezet a törvény adta keretei okán kizárólagosan csak a diákfoglalkoztatással foglalkozik, azaz célcsoportja a 16. életévét betöltött nappali ill. levelező tagozatos hallgatók és diákok köre. A szövetkezet által nyújtott szolgáltatás fő profilja tehát a munkaerő-közvetítés, azonban mindezen túlmenően a fiatalok elhelyezkedésének megkönnyítése érdekében tervezik egy új szolgáltatás bevezetését is, melynek lényege egy olyan adatbank létrehozása lenne, amely az oktatási intézményekből frissen kikerülő fiatalok önéletrajzeit és pályázatait tartalmazná, és amely adatbankot hozzáférhetővé tennék az iskolaszövetkezetekkel kapcsolatban álló munkáltatók számára.

III. A szolgáltatások jövője

Hiányosságok és nehézségek a regionális pályaorientációs szolgáltatások területén (a megkérdezett szakemberek elbeszélései alapján)

Mihályi István (Fejér Megyei Munkaügyi Központ):

- **A felnőttképzéssel foglalkozó for-profit vállalkozások által felkínált képzések köre gyakran nem áll összhangban a valós munkaerő-piaci szükségletekkel.**
- **álláshiány, munkanélküliség**
- **A szakmai tapasztalat hiánya az oktatási rendszerből kikerülő fiatalok esetében. Szükséges lenne az oktatási intézményrendszer gyakorlatorientált átalakítására és hatékony gyakorlati képzőhelyek biztosítására.**
- **Lemorzsolódó fiatalok (pl.: félbehagyott iskola, többgenerációs munkanélküliségre szocializáltság... stb.) számára szükséges lenne komplex fejlesztőprogramok kidolgozására.**
- Az iskolarendszer nem számolja fel a különbségeket, hanem újratermeli, sőt növeli. Az MK célja, hogy a rendelkezésére álló eszközökkel megpróbálja csökkenteni a különbségeket, de azok, akik az MK -hoz fordulnak segítségért és igénybe veszik a szolgáltatásokat döntően nem a halmozottan hátrányos helyzetben lévők köréből kerülnek ki. Nem tudják a leginkább

leszakadó rétegekhez eljuttatni az információkat a fennálló lehetőségeikről, hogy munkaerőpiaci helyzetükön javíthassanak.

- **Önismeret hiánya. Sokszor nincsenek tudatában a fiatalok annak, hogy az általuk elvégzett iskolával ill. képzésekkel, milyen munkaköröket lehet betölteni. A civil szervezetek feladata lehetne, hogy a közép- és felsőoktatásban felkészítse a fiatalokat az álláskeresésre.**
- **A hátrányos helyzetű fiatalok jelentős hányada nemcsak a szakmai képességek terén deficitesek, hanem a „kulcsképessegekben” is. A civilek egyik lehetséges feladata és terepe lehetne a felzárkóztatás.**

Havril Eszter (Ifjúsági referens és humánszolgáltató referens; Tata város önkormányzata):

- **Vannak regionális stratégiák, de intézményi szinten nincs kiépítve a végrehajtási rendszer. Az anyagi háttérbiztosítást adó önkormányzati szinteken nincs regionális kooperáció. A helyi szint élvez prioritást a problémakezelésben.**

Tóth Etelka (Meló-diák Iskolai Szövetkezet igazgatósági tagja):

- **A diákfoglalkoztatás területén a betanított munkák túlsúlya jellemző, kevés a szakmai munkát megrendelő munkáltató. A betanított munkák pedig nem jelentenek szakmai gyakorlatot az oktatási intézményrendszerből kikerülő tanulók és hallgató számára.**
- **Tapasztalatszerzés nehézsége. A munkáltatók nem szívesen foglalkoztatnak pályakezdőket.**
- **Bár a hálózatba tartozó egyes iskolaszövetkezetek között vannak összeköttetések – pl. egyes nagy létszámigényű munkákhoz a székesfehérvári és a dunaújvárosi szövetkezet fele-fele arányban toboroz diákokat – mégis a megyeszékhelyek vezetőségei jellemzően inkább a helyi viszonyokra fókuszálnak. Nem jellemző a régiószintű gondolkodás.**
- **Az iskolák feladatává kéne tenni, hogy a megfelelő színvonalú szakmai gyakorlat megszerzését biztosítsák a tanulóik számára, valamint állásinterjúra és munkakeresésre felkészítő oktatásokat kéne bevezetni az iskolákban és egyetemeken.**

MELLÉKLET V.

Esettanulmány az állami és non-profit szervezetek drogprevenciós szolgáltatásairól és programjairól a Közép-dunántúli régióban

Interjúalanyaink:

- USZSE: Utcai Szociális Segítők Egyesülete, Tatabánya
- ESZI: Családsegítő és gyermekjóléti szolgálat Tatabánya
- Egészségmegőrzési Központ, Dunaújváros
- Esztergomi Szent Jakab Alapítvány/Prevenációs Iroda - Fényközpont

Általános helyzetkép és szolgáltatások:

A régióban szereplő, drog-prevencióval foglalkozó szervezetek nem egy közös hálózatban működnek, egymással karöltve, hanem mindegyikük a saját térségében megjelenő problémákat próbálja orvosolni. Ilyen szervezetek működési formájukat tekintve lehetnek államilag finanszírozott intézmények, szervezetek vagy programok, mint például:

- A Rendőrség D.A.D.A. programja
- Gyámhivatal
- Kórházak drogambulanciái
- Családsegítő Központok

Vagy az úgynevezett alacsonyküszöbű szolgáltatást nyújtó, bárki számára könnyen hozzáférhető, főként szociális munkásokból és önkéntesekből álló non-profit szervezetek, mint például:

- Magyar Vöröskereszt
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat
- RÉV Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat

Ezek a szervezetek nemcsak drogprevencióval foglalkoznak, hanem szélesebb körű, a fiatalokat érintő szolgáltatásokkal is rendelkeznek, lehet hozzájuk fordulni személyesen, telefonon, vagy akár az interneten keresztül is. A Közép-dunántúli régióban körülbelül 25-30 olyan szervezet tevékenykedik, amelyek foglalkoznak drogprevencióval, de mindösszesen 6-8 szervezet keretében van kortárssegítő program is.

Ezeknek a szervezeteknek egy szakmai kapcsolódási pontjuk lehet: a helyi szinteken működő Kábítószerügyi Egyeztető Fórumok (KEF). Ezek a fórumok azt a célt szolgálják, hogy az egyes területeken a drogtémával foglalkozó szervezetek megoszthassák egymással terveiket, közösen szakmai programokat dolgozzanak ki, valamint segítsék azokat. KEF-ektől függően egyfajta anyagi támogatást is nyújtanak a projektekhez ezek a fórumok.

A szervezetek nagy többsége foglalkozik általános-, illetve középiskolai drog-megelőzési programok lebonyolításával. Az idősebb korosztályok bevonása mindenhol nehézségekbe ütközik, főleg azon fiatalok elérése nehéz, akik már dolgoznak, de még eljárnak hétvégeként szórakozni. Mert őket már az iskolai rendszerben nem lehet megtalálni, viszont ők a legaktívabb szerhasználók is. Ezért nekik főleg a Party Service jellegű programok tudnak segítséget nyújtani, amely azonban csak alkalmi segítségadás. Ha viszont valakit érdekel a prevenció ebből a korosztályból, akkor elirányítják a megfelelő szervezet(ek)hez.

Az iskolai prevenció

Az iskolai prevenciót meghívott előadó tartja, akinek már volt köze a kábítószeres használatához, vagy egy a szenvedélybetegségek gyógyításával foglalkozó szakértő adja át a saját tapasztalatait a célcsoportnak, információnyújtás valamint elrettentés szándékával. Ám a szervezetek nagy többsége ezt nem tartja hasznosnak, mert véleményük szerint, az iskolai körülmények nem teszik lehetővé a hatékony képzést. Ezért azok a szervezetek, amelyek ezt az elvet vallják, megalkották az önálló prevenciók képzéseket, melyek nagyobb sikerrel, hatékonyabban működnek.

Ide nagyobb csoportot lehet bevonni, mivel a fiatalok jobban meg tudnak nyílni egy olyan társaságban, amelyet hasonló gondolkodású fiatalok –mint ők- alkotnak.

Emellett a fiatalok több kedvvel vesznek részt egy olyan jellegű képzésen, amely szabadon választható, de mégis hasznos.

Ezek közül a fiatalok közül kerülnek ki azok, akik később kortárs-segítéssel, ifjúsági-, szociális munkákkal szeretnének foglalkozni. A kortárs-segítők szerte a régióban, olyan aktív fiatalok csoportja, akiket érdekel a társadalom helyzete, szociális problémái, és szeretnének az éppen aktuális problémákon segíteni.

Az iskolai szinten zajló prevenciók tevékenység támogatása elsősorban egy pályázati rendszer keretében valósul meg, mely két minisztérium (az Ifjúsági-, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, valamint az Oktatási Minisztérium) szakmai együttműködésén alapszik. Ez a pályázati rendszer 2000 óta működik, 2003-ban mind az általános, mind a középiskolák részt vehettek benne. A pályázaton részt vevő iskoláknak a Nemzeti Stratégiához illeszkedően el kell készíteniük a saját iskolai egészségnevelési és drog-prevenciók stratégiájukat. A pályázat struktúrája az alábbiak szerint alakult:

Az iskolák kapcsolatot létesítenek egy központi (minisztériumi) adatbázisban nyilvántartott prevenciószolgáltatóval (civil szervezettel, ÁNTSZ-szel, pedagógiai szolgáltatóval, egyedi szakemberrel) és együttes munka során kimunkálják az iskola sajátos szükségleteihez illeszkedő és a prevenciószolgáltató kompetenciakörében értelmezhető, valamint a pályázati prioritásokkal is harmóniában lévő tevékenység tartalmát, együttműködési megállapodást kötnek és így kerül sor a pályázat benyújtására. Az elbírálás során a szakmai tartalmak és a megvalósítás realiztikus volta minősül döntőnek. A gyakorlati kivitelezés során a közoktatási intézmény nevelőtestülete minimum 10 órás képzésben részesül, a prevenciószervezet tanuló csoportonként minimum 5 órában foglalkozik a diákokkal, kiscsoportos formában, részvételen alapuló (interaktív) technikákat alkalmazva. Bizonyos esetekben az intézményben oktató pedagógus is foglalkozhat a diákokkal, amennyiben minimum 40 órás egészségfejlesztési-drogprevenciósz képzésben részesült és az intézményben már legalább egy éve folyik tanrendbe iktatott formában egészségfejlesztési tevékenység.

A pályázati rendszer keretében zajló programok megvalósításában kiemelkedően fontos szerepe van az iskolai drogügyi koordinátoroknak, akiknek feladata az iskola ilyen irányú tevékenységének összehangolása, nem az egyedi esetkezelés. A drogügyi koordinátorok ingyenesen biztosított, 30 órás akkreditált továbbképzésen vettek részt az elmúlt években, jelenleg már a közoktatási intézmények 23,7 százalékban van ilyen képzettséggel rendelkező pedagógus

Minisztérium 100 százalékos finanszírozásával működteti a képzésen részt vett iskolai drogügyi koordinátorok megyei szintű hálózatát, amely számukra továbbképzést, esetmegbeszélést és konzultációs lehetőséget biztosít.

Party service

A Party Service szolgáltatás célja az ártalomcsökkentés a szórakozóhelyeken. Ez azt jelenti, hogy bulizni járó fiatalok, akiknek volt akár aktív, akár passzív módon negatív élményük valamilyen szerhasználattal, kapnak egy olyan lehetőséget az előbbieken említett kortárs-segítőktől, hogy akár magukon, akár sors-társaikon segíteni próbálhassanak. Mindezt úgy teszik, hogy ellátogatnak az olyan szórakozóhelyekre, ahol valószínűnek tartják a valamilyen tudatállapot módosító szerek használatát, és ott egy biztonságosabb környezetet próbálnak teremteni az esetleg veszélyben lévő résztvevőknek.

Ezen a szolgáltatáson kívül a kortárs-segítők, különböző workshopokat dolgoznak ki mentális higiéniai és droproblémák témakörében. Ilyenek, például, egyes rajz-, fotó-, filmkészítési pályázatok, amelyek arra ösztönzik a fiatalokat, hogy a bennük kialakult szociális nézeteket valamilyen formában megjelenítsék, és mindehhez szabad kezet és segítséget kapnak az ifjúsági szervezetektől.

A régióban több szervezet is bizonyos rendszerességgel szervez az önkéntesek segítségével önismereti, bűnmegelőzési tábort, ahol a témában érintett fiatalok közösen, oldott körülmények közt

beszélhetik meg egyes problémáikat. Ezek során több, a személyiséget is fejlesztő rekreációs játékot is játszanak, amelyek a későbbiekben segíthetik a résztvevőket.

Szerencsére az összes megkérdezett szervezet véleménye az volt, hogy a programok nagy többsége sikerrel jár.

Szervezetek bemutatása

Fényközpont

Mint kiemelkedően közhasznú társaság 2001 májusában kezdte meg a működését Esztergomban. Drogproblémában érintettek részére működtetnek alacsonyküszöbű pszicho-szociális ellátást. Olyan tanácsadó műhelyként működik, amely kistérségi szinten a felvilágosítás, tanácsadás és utógondozás mellett a prevenciós feladatok koordinálását is felvállalja. A projekt kidolgozásakor a nemzeti drogstratégia elvárásait és szempontjait vették figyelembe, különös tekintettel a kistérségek tekintetében megfogalmazott prioritásokra.

Mint alacsonyküszöbű szolgáltatást nyújtó szervezet a kezelő lánc legkönnyebben igénybe vehető terápiás kapcsolatát biztosítják.

Anonimitást biztosítanak és sem beutaló, sem TB kártya nem szükséges.

A Fényközpont tevékenységei:

- pszichiáter addiktológus rendelése
- önszegítő csoportok
- Kortárs Segítő Műhely
- prevenciós önismereti csoport az esztergomi Büntetés-végrehajtási Intézet lakóinak
- prevenciós tábor: 2004 óta minden év nyarán egy egyhetes ifjúsági tábor a helyi rendőrkapitánysággal közös szervezésben, évente 50-70 diákot táboroztatnak teljes ellátással ingyenesen.

Célcsoportok:

- Kábítószer fogyasztók

Klienseik túlnyomó része marihuána fogyasztó, de heroin és kokain fogyasztók is jelentkeznek. Az érintettek jelentős része nem akar felhagyni drogfogyasztási szokásaival, így az ő esetükben elsősorban az ártalmak csökkentése, a szerfogyasztás mértékének szinten tartása, minimalizálása, lehetőség szerint absztinenciára való törekvés motiválása, támogatása a cél.

- Alkoholfüggők

Az Ő esetükben a házastársak, szülők kérnek pszichés segítségnyújtást, problémáik feldolgozásában. Az egyéni esetkezelésen túl a szülőcsoportban való részvételt ajánlják fel az érintetteknek.

- Veszélyeztetett fiatalok

A cél az ő bevonásuk a rekreációs programokba ill. az iskolai drogrevenziós előadásokba. Mindannyian érdeklődnek a kábítószeres szubkultúra iránt és fennáll a szer kipróbálásának potenciális veszélye.

Esztergomi Kortárssegítő Műhely

2004 óta évente két csoportban (kb.30fő részvételével) indítanak a középiskolás fiatalok részére 30-40 órás képzési blokkot. 2005-ben kísérleti jelleggel megpróbálták a roma fiatalokat is bevonni a csoportok munkájába.

2005-2006-ban indították útnak az ún. NeTedd nevű bűnmegelőzési programot; két másik szervezettel /Esztergomi Rendőrkapitányság, Határtalan Szív Alapítvány/ konzorciumot valósítottak meg. Ennek a programnak a keretében 6 kortárs-segítő csoportot működtetnek speciális célcsoportok bevonásával /roma fiatalok, Lánynevelő intézet lakói/. A kortárssegítők kisfilmeket forgatnak modellezve a különböző bűncselekmény típusokat. Az elkészült filmekhez nyilvános tárgyalásokat szerveznek. Az elkészült filmek a középiskolákban kerülnek levetítésre, kb. 1000-1500 fiatalhoz jutnak el ilyen formában a kortárssegítők gondolatai.

A képzés résztvevői a Party Service szolgálat keretében részt vesznek az évről-évre megrendezésre kerülő négy napos „Fesztergom” nevű zenei rendezvénysorozaton.

Folyamatos kapcsolattartásra törekednek az iskolai drogkoordinátorokkal, és az ifjúságvédelemmel foglalkozó szakemberekkel. Pedagógusok megkeresésére eseti jelleggel osztályfőnöki óra keretében is tartanak foglalkozásokat.

Utcai Szociális Segítők Egyesülete

A tatabányai **Utcai Szociális Segítők Egyesülete(U.SZ.S.E)** 1992. április 17-én alakult meg (1998-óta közhasznú szervezet) azzal a céllal, hogy egyrészt az utcai munkát végző ill. azzal szimpatizáló egyének munkáját, tevékenységét segítse, szakmailag összefogja, másrészt az utcán élő emberek érdekeinek képviselését megoldja, elősegítse kilábalásukat adott helyzetükből.

Az egyesület tevékenységei:

- az utcán lévő emberek (hajléktalanok, szenvedélybetegek, deviáns fiatalok stb.) érdekeinek képviselése, társadalomba való visszaintegrálásuk elősegítése
- kortárs-segítők képzése, összefogása, munkába történő bevonása

- speciális képzések szervezése, lebonyolítása, hátrányos helyzetű csoportok (romák, prostituáltak, munkanélküliek, stb.) társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése, egészségük védelme
- a munkaerő-piacon hátrányos helyzetű emberek felderítése, segítése, képzése, foglalkoztatása
- speciális ellátások, képzések szervezése, lebonyolítása
- az emberkereskedelem áldozatainak felkutatása, adekvát segítése, számukra speciális képzési, foglalkoztatási, elhelyezési programok megvalósítása
- a bányászati Máltai típusú játszóter-játszóház működtetése
- regionális diszpécsterszolgálat működtetése
- adományok fogadása és továbbítása.

Hajléktalan program

1999-től feladat-ellátási szerződés keretében végzik Tatabányán az utcai szociális munkát, a hajléktalanok téli krízisellátását (november 1-től március 30-ig) összekapcsolva a diszpécsterszolgálattal.

2005-től két Utcai Gondozó Szolgálatot működtetnek szociális alapszolgáltatási feladatok ellátására.

Célcsoportok:

- az utcán effektíven tartózkodó hajléktalanok, akik az éjszakákat közterületen, vagy nem lakás céljára szolgáló helyen töltik
- a szakellátás intézményrendszerével szemben bizalmatlanok, illetve akik ott nem kapnak a problémájuknak megfelelő segítséget
- a hajléktalanság veszélyében élők

Szolgáltatások:

- segítségnyújtás személyes okiratok pótlásában, különböző segélyek igénylésében, űrlapok kitöltésében, kérelmek megfogalmazásában, egyéni élethelyzetek, problémák megoldásában
- információ az igényelhető ellátásokról, az egyesület szolgáltatásairól
- postacím biztosítása
- ügyintézéshez szükséges iratok fénymásolása

Kortárs segítő program:

A program 1994-óta működik, azóta folyamatosan képeznek és „foglalkoztatnak” fiatalokat. Az eltelt idő alatt kb. 150 tizenéves fiatal sikeresen bevonni ebbe a munkába. A kortárssegítők nyári táborokban, évközben rövidebb tréningekben, utóképzésekben neves szakemberek irányításával sajátítják el a segítő munkához szükséges készségeket. Ehhez kidolgozott metodikával, „bejártott” programokkal,

forгатókönyvekkel, segédanyagokkal rendelkeznek. Tevékenységi körük kiterjed az utcán élő fiatalokra, gyermekotthonokra, kórházakra, intézetben élő, illetve hajléktalan fiatalokkal való foglalkozásra.

A kortárssegítő programok azon a felismerésen alapulnak, hogy a kortárs csoport nagyon fontos terep és viszonyulási pont a tizenévesek számára. A serdülők gyakran fordulnak társaikhoz információért, tanácsért életük nehéz helyzeteiben és erősen befolyásolja őket (kor)társaik véleménye. Ezért a kortárs csoportot nagyon jól lehet alkalmazni a serdülők attitűdjeinek, viselkedésének formálására.

Prevenációs programok :

A serdülőkor érzékeny időszakában az iskola ill. a bentlakásos intézmények nagyon hasznos szervezeti háttérrel tudnak biztosítani a fiatalok attitűd formálásában, mind a nemzeti alaptantervhez kapcsolódó, mind a magánzférájukat érintő kérdésekben, problémákban. Elsősorban a szenvedélybetegségek megelőzésére tartanak tanár és diáktreningeket általános- és középiskolákban.

Gyermekotthonokban, állami gondozásban élő fiatalok felkészítését végzik speciális egészségügyi- és szociális prevenációs programok segítségével, melyek célja az áldozattá válás és szexuális kihasználás, nemi betegségek, valamint szenvedélybetegségek megelőzése.

Utcagyerek program:

Céljuk, hogy szolgáltatásaikkal a legszélesebb körben érjenek el utcagyerekeket, számukra igényeikhez mérten tartalmas és hatékony megelőző- segítő programokat nyújtsanak, kimozdítva őket adott állapotukból.

Dunaújváros Ifjúságáért Közalapítvány

Az alapítvány céljai:

- az egészségi egyenlőtlenségek csökkentése a gyermek- és ifjúsági korosztályban
- kiemelt figyelem a szociálisan vagy egészségileg hátrányt szenvedő csoportok egészségvédelmére
- a családok segítése nevelő, védő funkciójuk eredményesebb betöltéséhez
- a gyermek - és oktatási intézmények egészségmegőrzést szolgáló programjának támogatása
- a gyermek- és ifjúsági egészségügy prevenációs munkájának segítése
- a szabadidő-szervezésben az egészséget támogató programok ösztönzése, a szabadidő színtereinek biztosítása, ellenőrzése az ifjúság testi-lelki egészségvédelme szempontjából. A gyermek- és oktatási intézmények érdekeltségének megteremtése a szabadidő-szervezés egészséges modelljeinek közvetítésében.

- mentálhigiénias szemlélet és készség alakítása, kiemelt figyelem a szenvedélybetegségek megelőzésére minél korábbi életkortól
- a gyermek és ifjúsági korosztály bevonása, motiválása a korosztály egészségét szolgáló célkitűzések megvalósításában
- a szociálpolitikai ellátó rendszer segítése
- képzés, továbbképzés és szupervízió lehetőségek biztosítása
- preventív jellegű szolgáltatások ösztönzése és támogatása
- a család, mint érték támogatása az ellátó rendszerben
- a városi szinten működő, a diákönkormányzatokkal foglalkozó szervezetek hatékony működéséhez a megfelelő infrastrukturális háttér megteremtése
- az intézményekben működő diákönkormányzatok egymás, illetve más szervezetekkel való kommunikációjának elősegítése
- a diákönkormányzatok vezetőinek városi szintű képzése, országos, nemzetközi képzéseken való részvételüknek a támogatása
- a főiskolás hallgatók aktív és szervezettebb bevonása a városi ifjúsági munkába
- minél több információ eljuttatása a fiatalokhoz, ill. a már meglévő lehetőségek fokozottabb propagálása.

A közalapítvány által végzett közhasznú tevékenységek:

- . szociális tevékenység, családsegítés
- .nevelés és oktatás, képességfejlesztés, ismeretterjesztés
- kulturális tevékenység
- gyermek-és ifjúságvédelem, gyermek-és ifjúsági érdekképviselő
- hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése
- emberi és állampolgári jogok védelme
- a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekkel, valamint a határon túli magyarsággal kapcsolatos tevékenység
- a munkaerő piacon hátrányos helyzetű rétegek képzésének, foglalkoztatásának elősegítése és kapcsolódó szolgáltatások
- közhasznú szervezetek számára biztosított, csak közhasznú szervezetek által igénybe vehető szolgáltatások

Rendőrségi drogprevenációs programok az iskolákban

. A D.A.D.A Program

A D.A.D.A. (a dohányzás-alkohol-drog-AIDS szavakból képzett mozaikszó) 1992-ben indult kísérleti jelleggel. Az eltelt évek bizonyították, hogy a rendőrségnek van keresnivalója a fiatalok szervezett közösségeiben, mégpedig nemcsak a hagyományos - pusztán a tájékoztatásra, informálásra szorítkozó, alkalomszerű - rendőrségi osztályfőnöki órákkal, hanem egy jól felépített, pedagógiai tartalmat közvetítő komplex megelőzési program oktatásával is.

A D.A.D.A. célja, hogy a gyermekek mindenkor felismerjék a veszélyhelyzeteket, meg tudják különböztetni a pozitív és a negatív befolyásokat. Ki tudják számítani döntéseik, cselekedeteik következményét, eredményét. Legyenek képesek nemet mondani még a kortársaiktól érkező csábításnak, kínálásnak is, konfliktushelyzeteiket a saját biztonságuk szempontjából legmegfelelőbb módon oldják meg.

A D.A.D.A. a rendőr, pedagógus, szülő hármasságára, együttműködésére épít. Fontos eleme a tanári karral és a szülőkkel való folyamatos kapcsolattartás, amely tantestületi üléseken és szülői értekezleteken valósul meg.

A kétirányú rendszeres kapcsolattartás célja a végzett munkával kapcsolatos tájékoztatás, illetve a szülőktől, pedagógusoktól érkező visszacsatolás. Jelentős szerepet kapnak azok a feladatok, amelyeket a gyermekek otthon, szüleikkel közösen oldanak meg. A D.A.D.A. tananyag egyes témakörei jól illeszkednek az iskolai szaktárgyak anyagához, ezek a pedagógus vezetésével a szakórákon továbbvihetők.

A tananyag a társadalmi helyzet, a fiatalokat érintő újabb kriminális jelenségek függvényében változik, nem titkoltan azzal a céllal, hogy a D.A.D.A. dinamikus, korszerű, európai szemléletű ifjúságvédelmi, bűnmegelőzési projektté válhasson.

A legutóbbi, két évvel ezelőtt lezajlott korszerűsítés során elkészült „új-D.A.D.A.” a 2001/2002-es tanévben került bevezetésre. Az új program az életkori sajátosságokat jobban követő, két külön is oktatható részre, egy alsó és egy felső tagozatos törzsanyagra vált szét.

Az alsó tagozatos törzsanyagba 13+1 óra került, melyet a helyi elvárásoknak megfelelően még lehet bővíteni. Kiemelt témakör a gyermekek szabálytisztelőtének kialakítása, ismeretanyagának bővítése, a veszélyhelyzetek felismerése, a döntési folyamat, a kockázatvállalás, a biztonsági szabályok otthon, a közlekedésben, a közterületen, a gyermekek jogai, kötelezettségei, a gyermekeket érő erőszak (fizikai, lelki, szexuális), valamint a diákcsíny és a jogsértések közötti elhatárolás megismertetése.

A felső tagozatos törzsanyag 23 órából áll. Megcélzott korosztály a 12-13 éves kamaszok, akik önismeret, tolerancia, a másság elfogadása, viselkedési addikciók, médiabefolyás, barátválasztás, csoporthoz tartozás szükségessége, huliganizmus, erőszak, családon belüli erőszak, szexuális erőszak,

törvények, jogszabályok szerepe a társadalomban, az ifjúkori bűnözés, konfliktuskezelés és felelősségvállalás, és nem utolsósorban a drogokkal, kábítószerekkel kapcsolatos témakörökben kaphatnak ismereteket.

A felső tagozatos korosztály a tananyag közel 25 százalékában találkozhat és foglalkozhat a drogokkal, kábítószerekkel. A Program arra törekszik, hogy kialakítsa a fiatalokban azt az attitűdöt, mely képessé teszi őket a drogok elutasítására, segítse a visszautasítási technikák elsajátítását, illetve a kábítószerek és a bűnözés kapcsolatának megismerését is.

A 2001/2002. tanévben országsszerte 344 településen, 582 általános iskola, 2.204 osztályában 52.253 fő kisdíákhoz jutott el a Program 404 rendőr vezetésével.

A korszerűsített tananyag elnyerte nemcsak a kisdíákok, de a szülők, pedagógusok tetszését is. A visszajelzések és személyes tapasztalatok alapján megállapítható, hogy az általános iskolákban egyre több a hátrányos helyzetű, élményszegény környezetben nevelkedő, ebből adódóan a szenvedélybetegségek által fokozottan veszélyeztetett gyermek. A Program jelenlegi formájában alkalmas arra, hogy az egészséges élet lehetőségét kínálva a fiatalok szocializációs folyamatát, személyiségfejlődését széles körben pozitívan befolyásolja.

A D.A.D.A. az elmúlt években kipróbálásra került speciális, nevelőotthoni környezetben is. A hátrányos helyzetű, fokozottan veszélyeztetett gyermekeknek, ha lehet még nagyobb szükségük van a biztonságra nevelésre, mint családban nevelkedő társaiknak. Terveink között szerepel a Program speciális változatának továbbfejlesztése, további kiterjesztése.

A D.A.D.A. a Rendőrség egyetlen országos méretű megelőzési programja, mely kiterjedtségét, ismertségét, elfogadottságát tekintve is egyedülálló. A tízéves tapasztalat, az oktatás kialakult rendszere jó alapot ad a továbblépésre, a Program kiterjesztésére..

MELLÉKLET VI.**Statisztikai táblázat (a 2000-2001-ben az Echo Network által készített kutatások adatai alapján)**

		Székesfehérvár	Veszprém	Tatabánya	Dunaújváros
Általános demográfiai helyzet					
Nemek megoszlása (százalék)	fiú	55	54	49	52
	lány	45	45	51	47
Az apa legmagasabb iskolai végzettsége (százalék)	maximum 8 osztály	5	4	7	7
	kitanult egy szakmát	46	40	52	52
	érettségizett	32	32	30	29
	diplomás	17	24	12	13
Mobilitás iránya (százalék)	lefelé	15	16	11	12
	immobil	40	41	46	42
	felfelé	45	43	43	46
Hol lakik? (százalék)	helyben	45	38	54	45
	bejárós	43	53	40	34
	kollégista	12	9	6	20
Egyszintencia, család					
Kivel él egy családban? (százalék)	teljes család	75	73	81	67
	csonka család	25	27	19	33
Van munkanélküli a családban? (százalék)	nincs	84	84	83	80
	egy fő	14	15	13	17
	két vagy több fő	2	1	4	3
Hány gyermeke lesz? (százalék)	több, mint a szüleinek	11	14	10	11
	annyi, mint a szüleinek	27	24	28	26
	kevesebb, mint a szüleinek	22	24	25	24
Sikeresebb lesz az életben, mint a szülei? (százalék)	igen	31	35	31	32
	nem	5	5	5	6
Boldogabb lesz, mint a szülei? (százalék)	igen	25	27	25	25
	nem	7	9	7	8
Gazdagabb lesz, mint a szülei? (százalék)	igen	24	31	24	26
	nem	5	5	5	5
Egészségesebb lesz, mint a szülei? (százalék)	igen	31	31	37	34
	nem	15	19	13	18

Jobb munkakörülményei lesznek, mint a szüleinek? (százalék)	jobbak lesznek	36	39	35	40
	ugyanolyanok	13	11	11	11
	rosszabbak lesznek	1	4	4	1
Mennyire jellemző a családjára... ("teljesen" és "inkább jellemző" válaszok) (százalék)	...hogyan együtt reggeliznek	31	33	30	29
	...gyakran vannak együtt	64		60	60
	...sokszor beszélgetnek egymással	71		74	72
	...együtt járnak moziba	7	8	9	5
	...hétvégéket együtt töltik	64	65	64	67
	...nyári szabadságot együtt töltik	60	49	63	58
	...együtt kirándulnak	42	45	42	40
	...együtt végzik a házimunkát	61	63	65	59
Egészségmegőrzés, pszichés állapot					
Szokott-e otthon reggelizni? (százalék)	igen, minden nap	42	44	37	41
	igen, csak hétvégén	37	40	45	40
	nem	21	16	18	20
Milyen rendszeresen sportol az iskolai testnevelés órán kívül? (százalék)	naponta	16	11	15	15
	hetente többször	30	31	27	26
	hetente	17	20	19	18
	ritkábban, mint hetente	24	21	22	22
	soha	13	16	17	19
Szokott-e dohányozni? (százalék)	rendszeresen	23	30	29	27
	alkalmanként	18	15	12	17
	már kipróbálta	35	36	38	38
	még soha nem próbálta	24	19	21	18
Átlagosan hány cigarettát szív el naponta? (db)		7,89	9,28	10,18	8,89
A környezetében van dohányos? (százalék)	valamelyik szülő dohányzik	54	60	63	60
	barátai között van dohányos	89	92	95	94
	osztálytársai között van dohányos	95	96	99	94
Szokott-e kávét inni? (százalék)	igen, rendszeresen	8	10	14	11
	alkalmanként	48	36	44	46
	már próbálta	32	42	33	33
	még soha nem próbálta	11	14	9	10
Szokott-e alkoholt fogyasztani? (százalék)	rendszeresen	29	35		31

	alkalmanként	54	52		53
	soha	17	13		16
Milyen gyakran rúg be? (százalék)	mindig, amikor iszik	5	5	5	7
	alkalmanként	20	25	24	23
	csak nagyon ritkán	33	31	29	34
	soha	43	38	41	36
Szokott-e drogot fogyasztani? (százalék)	rendszeresen	1	1	1	1
	alkalmanként	6	8	4	8
	egyszer már próbálta	9	14	10	13
	nem, de már gondolt rá	9	11	9	10
	nem, meg sem fordult a fejében	75	67	76	68
Barátai között van-e, aki kábítószer fogyaszt vagy árusít? (százalék)	van fogyasztó barátja	28	29	29	37
	van fogyasztó ismerőse	59	52	61	64
	van árusító barátja	10	9	11	14
	van árusító ismerőse	22	22	27	30
Szabadidő és médiafogyasztás					
Szokott-e napi rendszerességgel... (százalék)	könyvet, újságot olvasni	62	67	57	53
	zenét hallgatni	89		91	93
	pénzkereső munkát végezni	3	3	4	2
	házimunkát végezni	35	36	45	37
	számítógépezni	20	23	21	22
	ifjúsági klubokba járni	3	7,4		
	sportolni	24	21	25	23
	szórakozni járni	4	2	5	4
	tévézni, videózni	76	79	81	78
internetezni	2	5	4	3	
Hetente tévénézésre fordított idő (óra)		18,2	18,4	19,9	21,9
Szokott-e naponta számítógépezni? (százalék)	igen	60	58	59	49
	nem	40	42	41	51
A számítógép előtt töltött idő naponta (percet)		77	75	66	120
Szokta-e az internetet legalább hetente használni? (százalék)	web böngészésre	23	31	21	24
	e-mail küldésre, fogadásra	18	22	21	18
	chat-elés	13	22	16	15

	ftp-zés	6	8	4	7
Értékrend					
Melyek a sikeres élet jellemző értékei? (százalék)	anyagiak	33		36	36
	társas kapcsolatok	25		20	16
	önfejlesztés	14		18	17
	humán értékek	9		12	6
	dinamizmus	7		8	15
	egészség	4		6	7
	kikapcsolódás	1		1	1
Jövőkép					
Nem tervez házasságot (százalék)		4	6	6	8
Nem tervez gyermeket (százalék)		3	3	4	6
Hány éves korában következtek be, vagy tervezi, hogy bekövetkeznek a következő életesemények? (életkor)	először együtt járni valakivel	14,7	14,5		14
	először önállóan szórakozni menni	15,2	15		14,8
	eldönteni, milyen szakmája lesz	15,5	15,7		15,4
	első szexuális tapasztalatok	16,4	16,4		16,1
	első szakmai végzettség	19,5	20,3		19,6
	elköltözni, függetlenedni a szülőktől	22,1	21,7	21,4	21,7
	befejezni a tanulmányokat	21,7	22,4		21,9
	első állás megszerzése	21,9	22,7	21,7	22,3
	házasságkötés	24,3	24,8	24,2	24,4
	gyermekvállalás	25,4	26,1	25,6	25,7
A több pénzt vagy a több szabadidőt választaná? (százalék)	több pénz	69	61	72	74
	több szabadidő	31	39	28	26
Nagyvárosban vagy kisebb településen élne? (százalék)	nagyvárosban	44	40	39	41
	kisebb településen	56	60	61	59
Karrier a fontosabb vagy a családi élet? (százalék)	karrier	24	26	20	28
	családi élet	76	74	80	72
Településhez való viszony					
Fejlődő vagy hanyatló település-e? (százalék)	fejlődő	81	52	58	39
	egyik sem	11	32	25	40
	hanyatló	2	6	6	11
	nem tudja	6	10	11	10

